

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

**OSMANLI DEVLETİ'NDE
1826-1839 YILLARINDA YAPILAN MÜSADERELER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Orhan VARAN

VAN – 2013

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

OSMANLI DEVLETİ'NDE
1826-1839 YILLARI ARASINDA YAPILAN MÜSADERLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Orhan VARAN

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Rahmi TEKİN

VAN – 2013

Bu çalışma Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığı tarafından 2011 – SOB.
D. 022 no'lu proje olarak desteklenmiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	10
1. OSMANLI'DA MÜSADERE	10
1.1. Kuruluş Döneminde Müsadere	10
1.2. Yükselme Döneminde Müsadere	12
1.3. Fetih Sonrası Müsadere	14
1.4. OSMANLI'DA MÜSADERE UYGULAMALARI	15
1.4.1. Osmanlı Devleti'nde Müsadereye Örnekler	17
1.4.1.1. Ümeraya Karşı Yapılan Müsadereler	17
İKİNCİ BÖLÜM	20
2. XIX. YÜZYILDA YAPILAN MÜSADERELER	20
2.1. Ülemaya Karşı Uygulanan Müsadere	20
2.2. Bektaşilere Uygulanan Müsadereler	21
a) Bektaşilik	21
b) Yeniçeriler	27
c) Bektaşî Tarikatıyla Yeniçerilerin İlişkisi	29
2.3. Tedbir Amaçlı Uygulanan Müsadereler	40
2.4. Memurlara Uygulanan Müsadereler	42
2.5. Kaçakçılığa Karşı Uygulanan Müsadereler	45
2.6. Gayr-ı Müslimlerle Alakalı Müsadereler	46
2.7. Müslüman Reaya Uygulanan Müsadereler	48
2.8. Tanzimattan Önce Müsadereye Uğrayan Eşhasın Tanzimat Sonrası Mallarının İadesini İstemeleri	50
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	53
3. MÜSADERE HAKKINDA GÖRÜŞLER	53
3.1. Osmanlı'da Müsadere Sisteminin Ortadan Kaldırılması	54
4. SONUÇ	59
5. BİBLİYOGRAFYA	61

6. ÖZET.....	66
7. ABSTRACT.....	67
8. EKLER.....	68
9. TABLOLAR	99

ÖNSÖZ

Bu çalışma devletin verdiği görevler sırasında edinilen mal varlığının kamuya ait sayılması kuralına dayanılarak uygulanan müsadere konusunu ele almaktadır. Çalışmamızda 1826-1839 yılları arasında yapılan müsadere örneklerini ele alarak Osmanlı Devleti'nde bu sistemin nasıl, kimlere ve ne şekilde uygulandığı konusunu kapsamaktadır.

Çalışmamızın giriş kısmında müsaderenin kelime anlamı, tarihçesi, Osmanlı Devleti'nden önceki Türk ve İslam devletletlerinde uygulamaları anlatılmaktadır. Bu bağlamda İslam hukukundaki müsadrenin yeri ve İslam hukukuna göre sultanların kanun yetkisi belirtilmektedir.

Çalışmamızın ana gövdesini oluşturan Birinci Bölümde Osmanlı Devleti'nde müsadere konusu üzerinde durulmuştur. Müsaderenin Kuruluş Dönemi, Yükselme Dönemi ve Fetih sonrası dönemde yapılan uygulamaları ayrıntılandırılmıştır. Daha sonra Osmanlı Devleti'nde yaşayan ülema ve ümera sınıfına uygulanan müsadere örnekleri ile birinci bölüm tamamlanmıştır.

İkinci Bölümde, Osmanlı Devleti içinde yaşayan farklı sınıflara ait teb'aya uygulanan müsadere örnekleri detaylı bir şekilde işlenmiştir. Bu çerçevede özellikle Bektaşilik ve yeniçeri ilişkisi ele alınmıştır. Bektaşî tekkelerine uygulanan müsadere örnekleri verilmiştir. Ayrıca tedbir amaçlı uygulanan müsadereler, memurlara uygulanan, kaçakçılığa karşı uygulanan, gayri Müslim ve Müslüman reayaya uygulanan müsadere örneklerine değinilmiştir. Bu bölümde son olarak müsadereye uğrayan şahısların Tanzimat Dönemi sonrasında mallarının iadesi için devlete yaptıkları müracaat örneklerine yer verilmiştir.

Üçüncü Bölümde, müsadere hakkında görüşler ve müsaderenin kaldırılması üzerinde durulmuştur. Sonuç kısmında ise Osmanlı Devleti'nde yapılan müsadere hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Yaptığımız tüm bu çalışmada yararlandığımız kaynaklar; arşiv belgeleri, makaleler, müstakil kitaplar ve ansiklopedilerdir. Bu kaynaklarımız bibliyografya kısmında ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tez çalışmam süresince zengin kütüphanesinden istifade ettiğim, çalışmanın başından beri görüşlerinden faydalandığım, çalışmayı yürütmemde bana rehberlik

eden danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Rahmi Tekin'e emeği, sabrı ve gösterdiği özen için teşekkür ederim.

Bu tezi 2011 – SOB. D. 022 proje numarasıyla desteklediği için Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığına ayrıca teşekkür ederim.

Orhan VARAN

VAN - 2013

KISALTMALAR

A.MKT.	: Sadaret Mektubi Kalemî Evrakı
ad.	: Adı geçen
age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
C. ADL	: Cevdet Adliye
C. AS	: Cevdet Askeriyye
C. BH	: Cevdet Bahriye
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
H.	: Hicri
Hat	: Hatt-ı Hümayun
HR. MKT.	: Hariciye Nezareti Mektubi Kalemî
HR. TO.	: Haricîye Nezareti Tercüme Odası
İA.	: İslam Ansiklopedisi
İ.DH.	: İrade- i Dahiliye
İ. MMS.	: İrade-i Meclis-i Mahsus
No	: Numara
OSAV	: Osmanlı Araştırmaları Vakfı
öl	: Ölüm Tarihi
s.	: Sayfa
Sy.	: Sayı
vb.	: ve benzeri
vd	: ve devamı
vs	: ve saire
Ünv.	: Üniversite
Fak	: Fakülte
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Yay	: Yayın

HİCRİ AYLARDA KULLANILAN KISALTMALAR

M.	: Muharrem
S.	: Safer
Ra.	: Rabîu'l-evvel
R.	: Rabîu'l-âhir
Ca.	: Cemâziye'l-evvel
C.	: Cemâziye'l-âhir
B.	: Receb
Ş.	: Şaban
N.	: Ramazan
L.	: Şevval
Za.	: Zi'l-kâde
Z.	: Zi'l-hicce

GİRİŞ

Müsadere kişinin mal varlığı üzerindeki hâkimiyetine son vermek olup malın devlet hazinesine aktarılmasıdır. Müsadere uygulaması yapılırken işlenen bir suçta istinaden yapılmaktaydı. Mal varlığına el koyma işlemi çok eski zamandan beri uygulanmaktadır, Roma Hukuku'nda da Fransa'da da uygulanan bu ceza ile kişinin devlet adına çalışırken kazanılan malların kamuya ait sayılması kuralıyla uygulanırdı. Böylece devlet adına çalışan kişilerin kişisel çıkar peşinde koşmayarak devlete hizmet etmesi amaçlanmaktadır. Müsadere edilen kişinin malları varislerine bırakılmazdı. Bazen haksız yere yapılan müsadereelerde kişinin malı yaşıyorsa kendisine iade edilmiş, yaşamıyorsa da varislerine intikal ettirilmiştir.

Müsadere uygulaması Osmanlı Devleti'ne diğer Türk Devletleri'nden geçmiş olup, Kuruluş Dönemi'nde pek fazla uygulanmamakla birlikte Yükselme Dönemi'nden itibaren çeşitli sebepler ve otoritenin güçlendirilmesi adına sık sık başvurulmuş bir uygulama haline gelmiştir. Kaynaklarda ilk defa Fetret Devri'nde uygulandığı anlaşılan müsaderenin Fatih Sultan Mehmed Dönemi'nden itibaren sistemli bir şekilde uygulandığını görülmüştür. Fatih Sultan Mehmed Dönemi'nden itibaren devşirme kökenli devlet adamlarına uygulanırken, Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nden itibaren ilmiye sınıfı haricinde bütün yöneticilere uygulanmıştır. XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda devlet bünyesinde görev alan kişilerin mallarının müsadere edildiğini ve zaman zaman devletin içinde bulunduğu sıkıntılardan kurtulmak amacıyla da yapıldığını görmekteyiz. 1839 Tanzimat Fermanı ile müsadere sistemi kaldırılmış, özel mülkiyetin güvence altına alındığı bildirilmiş ve mahkeme emri olmaksızın hiç kimsenin malına dokunulamayacağı belirtilmiştir.

MÜSADERE

Müsadere vezirlerle devlet erkânının ve memleket zenginleriyle tanınmış adamların ecelleriyle öldüklerinde yahut herhangi bir sebeple idamlarında metrukâtının ve bazen de sağlıklarında mallarının hükümet namına zaptedilmesi yerine kullanılan bir tabirdir.¹ Müsadere Arapça bir kelime olup, lügatlerde suçlu bir kimsenin malının hükümetçe padişah adına zapt edilmesi; ya da kanunen yasaklanmış olan eşya ve mallara yine kanuna uygun olarak el konulmasıdır.² Müsadere sudur kökünden müfaale vezninde bir mastar olup çoğulu müsedarattır.³

Müsadere; işlenen bir suçtan mahkûmiyet halinde mahkûmun mal varlığının tamamının veya bir kısmının mülkiyetinin ceza olarak; bizatihi kullanılması, yapılması, bulundurulması ve satılması suç teşkil eden bir eşyanın bulunması halinde de bu eşyanın mülkiyetinin tedbir olarak devlete geçirilmesi işlemidir.⁴

Müsadere Latince ‘fiscus’ dan türemiş olan batı dillerindeki “confiscation” kelimesi de özel malın genel hazineye alınması demektir. Roma hukukunda ortaya çıkan bu terim merkezi devletlerin güç kazandığı zamanlarda geniş bir uygulama alanı bulmuştur.⁵

Batı’da müsadere umumi olarak büyük cürümlerin cezalandırılmasında suçlunun mallarının zapt edilmesi, hükümdarların herhangi bir iş veya savaşa girmesi halinde zenginlerin mallarına el konması, ölüme mahkûm olanların malları ile mirasçısı olmayan malların alınması şeklinde, modern hukukun doğmasına kadar devam etmiştir.⁶

Müsadere, tarih boyunca bir ceza olarak kullanılmış olup batılı devletlerde de bir yaptırım türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Eski Yunan ve Roma hukukunda müsadere benzeri uygulamalar ceza ve güvenlik tedbiri olarak uygulanmış, bazen tek başına bazen de diğer cezalarla birlikte verilmiştir.⁷ Mesela Fransa’da Kral Philippe le Bel dinsizlik ve ahlaksızlık ile suçlandığı Templier’leri, muazzam servetlerine

¹ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü II*, İstanbul, 1983, s.624.

² Tuncay Ögün, Osmanlı Devleti’nde Müsâdere Uygulamaları, *Osmanlı* c.VI, Ankara, 1999, s.371.

³ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, 1984.

⁴ Bahri Öztürk, *Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku*, Ankara, 1994, s.276.

⁵ Mehmet Ali Ünal, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Müsâdere”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Ağustos 1987 S. 49. s.95.

⁶ Ünal, a.g.m., 95.

⁷ Sevgi Gül Akyılmaz, “Osmanlı Devletinde Yönetici Sınıfı Açısından Müsâdere Uygulaması” *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C.XII, yıl 2008, Sa.1-2. s.39.

tamahen imha edip, müsadereye tabi tuttuğu gibi, XIV. Louis de Maliye Nazırı N. Fouquet'yi muhakeme altına aldırarak mallarını müsadere ettirmişti. Fransız İhtilali'nde kâh ilga kâh iade edilen ve sık sık rastlanan bu ceza 1810 Kanunu ile yalnız devletin emniyetini ihlal ve kalpazanlık cürümlerinin cezası haline getirilmiş Restoration Devri'nde ilk iş olarak, müsadere ortadan kaldırılmıştır.⁸

Osmanlı Öncesi Türk ve İslam Devletlerinde Müsadere:

İslamiyet öncesi Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar gibi Türk Devletleri'nde müsadere uygulaması olduğuna dair doğrudan bir bilgiye rastlanmamakla birlikte miras paylaşılacağında mal varlığının bir bölümünün bir çeşit miras vergisi gibi devlet hazinesine verilmesi ve ancak bu işlemten sonra mirasın paylaşılabilmesi ya da vasiyetlerin yerine getirilebilmesi dikkat çekici bir durumdur.⁹

Müsadere yöntemi Eyyubiler, Gazneliler ve Selçuklular gibi birçok Türk–İslam devletleri ile Moğollar zamanında da sultanların otoritesini tehdit edebilecek derecede güç kazanan siyasi oluşumları etkisiz hale getirmek, hazineye gelir sağlamak ve isyan, isyana teşebbüs, vatana ihanet, katl, yağma, rüşvet gibi ağır cürümleri cezalandırmak amacıyla uzun bir dönem sıklıkla uygulanmıştır. Bu uygulamalar daha çok siyasal güç ve servet sahibi olan devlet ricalini hedef almaktaydı.¹⁰ Mesela Gaznelilerde Gazneli Mahmut hazinedarı Ziyah Tekin'in servetini zorla aldıktan sonra kendisini Hindistan'a vali olarak atamıştır.¹¹

Abbasiler Dönemi'nde müsaderenin çok yaygınlaştığını görüyoruz. Halife Mansur (754-775) müsadere uygulamakla görevli “amiller”i işten atıp onlardan aldığı parayı bu iş için teşkil ettiği “Beytü'l Mal-ı Mezalime” koydurmuştur. Fakat Mansur'un ölümünden sonra müsadere ettirdiği mallar dikkatle etiketlenerek sahiplerine geri verilmiştir. Halife Mansur tarafından kurulan Divan-ı Beytü'l Mal, Halife Mütezid (892-902) zamanında büyük bir önem kazanmıştır. Halifenin emlakinin geliri, ceza ve müsaderelerden sağlanan gelirlerin büyük bir bölümü ve eyaletlerin gelirlerinden merkeze gönderilen kimi payların burada toplanıp, olağanüstü durumlarda bu hazineden halka yardımlarda bulunulduğu görülmektedir ki işte bu divan sonradan Divan-ül Müsaderin ismini almıştır.

⁸ Cavid Baysun, Müsadere, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1993, IX/ s.669.

⁹ Akyılmaz, a.g.m., 391.

¹⁰ Ögün, a.g.m., 371.

¹¹ Ünal, a.g.m., 96.

Sonraki Abbasi halifeleri zamanında yaygınlaşan müsadere uygulamaları kesinlikle bir yüz kararı olarak nitelendirilmediği gibi bilakis, suçlulara verilen bir para cezası şeklinde telakki edilmiştir. Bazen müsadereye maruz kalan vezirler görevlerine devam etmişlerdir.¹²

İhşidler Dönemi'nde de müsadereye rastlamaktayız. Bu dönemde Hasan b. Ubeydullah, Vezir Cafer b. Fazıl b. el-Furat'ı azlederek mallarını müsadere etti. Hasan, Cafer'in yerine Hasan b. Cabir er- Riyaci'yi vezir yaptı. Hasan tekrar Şam'a döndü. Hasan b. Ubeydullah ve adamları ileri gelen birçok kişinin mallarını müsadere ettiler. Malları müsadere edilenlerden biride bir mühtedi olan Yakup b. Killis'ti. Bu şahıs Kilisli bir Yahudi'ydi. Malı müsadere edilince Fatimi halifesine sığınmıştır.¹³

Müsadere özellikle Selçuklular'da geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Bu nedenle Büyük Selçuklular Divan-ı Müsadere adını taşıyan özel divanlar kurmuşlardır. Selçuklularda çeşitli sebeplerle azil, sürgün, hapis gibi cezalara çarptırılan kimseler bunların biri veya ikisine ek olarak tamamlayıcı mahiyette müsadere cezasına da maruz kalmışlardır.¹⁴

Anadolu Selçuklu Devleti'nde müsadere cezası suçlunun bütün menkul ve gayrimenkullerini de içine almıştır. Servetine el konulmasına karar verilen bir kimsenin mal varlığının müsadere ancak sultanın bu hususta verdiği veya vereceği emir üzerine yapılabilmektedir.

Mesela II. Kılıç Arslan devrine ait olan en eski kayda göre Sultan, Vezir İhtiyareddin Hasan'ı azledip memleketine sürgün ettirmenin yanında bütün mal varlığını da müsadere etmiştir. Sultan Gıyaseddin ise Malatya'da hapsedtirdiği büyük devlet adamlarından Beylerbeyi Emir Hüsameddin Kaymer'inin ayrıca malını ve mülkünü müsadere etmiştir.¹⁵

Anadolu Selçuklu Devleti Haçlı Savaşları sonucunda rahatlamış müreffeh bir hayat sürmeye başlamışlardır. Ticaretin gelişmesi için Selçuklu sultanları tarafından yapılan kervansaraylar neticesinde XIII. Yüzyılda dünyanın en zengin ülkesi haline

¹² Ünal a.g.m., s 96

¹³ İlyas Gökhan, "İhşidiler Devletinin Yıkılışına Sebep Olan İktisadi Buhranlar ve Salgın Hastalıklar", *Selçuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 17, Konya, 2007, s.10.

¹⁴ Akyılmaz, a.g.m., 392.

¹⁵ Akyılmaz, a.g.m., 393.

gelmişlerdir. Bu dönemde Alaaddin Keykubad'ın sarayında günde 30 koyun kesilmekte iken Beylerbeyi Seyfeddin Ayaba'nın sarayında günlük 80 koyun kesilmekte idi. Bu yüzden Sultan Konya, Sivas ve Kayseri gibi önemli şehirlerin etraflarını yaptırırken zengin olan ümeradan yapımına katkıda bulunmaları şartını koşturmuş. Böylece beylerin kendisinden daha zengin olmalarını önlemek ve nüfuzlarını kırmak istemiştir. Bu mücadele sonucunda katledilen birçok devlet adamının emlaki hazineye alınmıştır. Müsadere işlemi bittiği zaman hazine kasalarının dolduğu bilinmektedir. Anadolu Selçuklu Devleti'nde müsadere uygulaması Moğol saldırıları sonucunda Anadolu Selçukluların yıkılmasına kadar devam etmiştir.¹⁶

İslam Hukukunda Müsaderenin Yeri:

Mal alma yoluyla cezalandırma usulünün yani müsadere yönteminin İslam hukukuna uygun olup olmadığı konusunda hukukçular tam bir mutabakata varamamışlardır. Fıkıh âlimlerinin çoğunluğu devlet hazinesi lehinde bile olsa müsadere uygulamalarını pek hoş karşılamamışken, bir kısım fakihler ise İslam düşmanlarıyla birleşmek suretiyle Müslümanlara ihanet edenlerle gayri meşru yollarla Beytü'l-mal'dan servet edinenlere ait mal varlığının askere ve sefere tahsis edilmek üzere müsaderesine cevaz vermişlerdir.¹⁷

Ancak İslam hukukunda çeşitli sebeplerle müsadere yani şahıs mallarına devletin el koyması örneklerine rastlanmaktadır.

1. Kuba münafıkları kendilerine ait Dırar Mescidi'ni¹⁸ yapıp orada ibadet yapmaya başlamışlardır. Böylelikle kendi cemaatleriyle müminlerin arasını açmak istediler. Hz. Peygambere Dırar mescidiyle ilgili ayetler¹⁹ nazil olduktan sonra bu mescidi yıktırmıştır. Bu ayet daha sonra Peygamberimizin bu konudaki uygulaması bazı eşyaların itlaf suretiyle ortadan kaldırılabileceğinin delili olarak gösterilmiştir.²⁰

¹⁶ Ünal, a.g.m., 97

¹⁷ Ögün, a.g.m., 371

¹⁸ Bazı münafıklar Kuba Mescidi'nin cemaatini bölmek, müminler arasına nifak sokmak ve Ebu Amir isimli papaza bir mabed hazırlamak maksadıyla bir mescid inşa ettiler. Hz. Peygamber Tebuk Seferi'nden dönünce, yaptıkları mescide namaz kılması için O'nu davet ettiler. Hz. Peygamber davete icabet etmeye hazırlanırken ilgili ayetler nazil oldu.

¹⁹ Tevbe suresi, 107. vd

²⁰ Muhammed Ali Es- Sabuni, *Safvetü't- Tefasir*, c. II, İstanbul, 1990 s.530-531.

2. Berâ b. Âzib'den rivayet edildiğine göre o, bir gün dayısını elinde bir bayrak ile giderken görmüş, kendisine nereye gittiğini sorduğunda dayısı şöyle cevap vermiştir. "*Peygamber beni, babasının ölümünden sonra onun hanımı ile evlenen bir adamın boynunu vurmak ve malını almak üzere gönderdi.*" Bu rivayetten anlaşıldığı üzere, Hz. Peygamber mezkûr suçu işleyen kişinin malını almak suretiyle ona ceza vermiştir.²¹

3. Zekâtını vermeyen kimsenin malının yarısının ceza olarak alınacağını bildiren Behz bin Hâkim hadisinin ilgili bölümü şöyledir. "*Fakat kim zekâtını vermekten kaçınırsa şüphesiz biz onu ve malının yarısını Rabbimizin kesin emirlerinden biri olarak alırız. Muhammed'in soyuna ondan bir şey yoktur*" Hz. Ebubekir'in zekâtını vermeyenlerle savaşı tercih etmesi bu hadise dayanmaktadır.

4. Muavviye İbn-i Kurre (r.a) babasından naklettiğine göre Resulullah (s.a.v.) beni babasının hanımıyla evlenmiş olan bir adama göndererek boynunu vurmamı ve malını müsadere etmemi emretti şeklinde ifade etmektedir.

5. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir zekât memurunu görevlendirmiş, zekât memuru görevi bitirip döndükten sonra getirilen malların bir kısmının zekât olduğunu bir kısmının da kendisine hediye verildiğini söylemiştir. Peygamberimiz buna karşı çıkmış, hediye edildiği iddia edilen mallar alınmıştır.

6. Hz. Ömer bir dilencinin yanında ihtiyacının üstünde yiyecek bulunca bunları müsadere etmiştir.

7. Hz. Ömer bazı devlet adamlarının mallarını müsadere ettiği bilinmektedir. Bunlar arasında Amr b. El-As, Ebu Musa, Sa'd b. Ebi Vakkas ve Ebu Hureyre bulunmaktadır. Yine Hz. Ömer, Halid b. Velid'in malının yarısını sandaletinin bir tekine ve sarığının yarısına varıncaya kadar ayırıp almıştır.²²

8. Hz. Ömer Ebu Hureyre'yi Bahreyn bölgesine devlet adına hizmet yapmak üzere göndermiş fakat bazı şüpheler üzerine daha sonra kendisini azletmiş ve Ebu Hureyre'den on iki bin dirhemi müsadere edip almıştır. Ebu Hureyre çalışan kişilerin

²¹ Hüseyin Esen, "İslam Hukuku Açısından Müsadere" *Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15.Sayı, İzmir, 2002, s.192.

²² Esen, a.g.m., 193.

alacağı hediyeleri caiz sanmıştır. Hz. Ömer ise tüm devlet memurlarının görevleriyle ilgili olarak alacakları hediyelerin rüşvet sayılacağı görüşündeydi.

9. Hz. Peygamber, Medine haremde avlanan veya oradaki ağaçları kesenin selebini²³ onu yakalayana mübah kılması, içki küplerinin kırılması ve kaplarının parçalanmasını emretmesi, ganimetten çalınan malın yakılmasını emretmesi gibi rivayetler de müsadere için delil olarak görülmektedir.

Bu yüzden İslam fakihlerinin bir kısmı müsadereye cevaz verirken büyük çoğunluğu ise cevaz vermemiştir. Yukarıdaki delillere rağmen suçlunun malına el koymanın caiz olmadığı savunulmuştur.²⁴ İslami inanca göre Allah her şeyin malikidir. Kendisine ait olan mallardan bir kısmını belirli şartlarla kullarına vermektedir. Kendisine mal verilen insan hesabını Ahirette vermek üzere dünya hayatı boyunca bu malın maliki olur. Kendi rızası olmadıkça normal durumlarda malı mülkiyetinden çıkmaz. Maliki olduğu malını kendisine tanınan sınırlar çerçevesinde kullanmak, değiştirmek, tüketmek, saklamak ve miras bırakmak suretiyle tasarrufta bulunabilir. Başkasının malının onun rızası olmadan gasp, hırsızlık ve zimmet gibi hukuk dışı yollarla alınması haram kılınmıştır. Kuran'ı Kerim'de "Ey insanlar mallarınızı aranızda haksızlıkla değil, karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle yiyin haram ile nefsinizi mahvetmeyin, Allah şüphesiz ki size merhamet eder (Nisa 29)." "Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler karınlarına ancak ateş tıkmış olurlar, zaten onlar çılgın aleve atılacaklardır (Nisa 10)" şeklinde ifade edilmiştir.

İslam hukukuna göre bir Müslüman'ın ölümünden sonra geriye kalan mallarının kimlere nasıl intikal edeceğini de sağlam esaslara bağlamıştır. Bunlar kitap, sünnet ve icma ile feraiz ilmi gereğince ölüm meydana geldikten sonra ölünün geriye bıraktığı malından önce teçhiz ve tekfini karşılanır. Borçları ödenir, malının 1/3 üne tekabül eden vasiyeti yerine getirildikten sonra geriye kalan mal varisler arasında paylaştırılır. Hiç varis bırakmadan ölenler bütün mallarını vasiyet edebilir. Ölen kişi hiçbir vasiyette bulunmamış ise söz konusu mallar beytü'l-mala intikal

²³ Esen a.g.m., d.n.37: Seleb kelimesi; muharip kişinin üzerinde bulunan elbise, silah ve bineğini ifade etmektedir. Ahmed b. Hanbel'e göre binek hayvanı, buna dâhil değildir. Şafii ise sadece harp aletlerini dâhil etmektedir.

²⁴ Mehmet Karataş, "18-19. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Bazı Müsâdere Uygulamaları", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Araştırmaları ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Ankara, 2006 s.223, 224-225.

eder. Ancak köleler bu hukuka dâhil değillerdir zira onların her şeyi efendilerininindir.²⁵

İslam Hukukuna Göre Sultanların Kanun Yetkisi:

İslam hukukuna göre devlet başkanlarının içtihadı yetkisi vardır. Bu içtihadı eğer yeterli ise kendisi değilse ilmine güvenilen hukukçular yapar. Devlet başkanların şer’i esaslar çerçevesinde kanun koyma yetkisi verilen alanlar vardır.

Bunlar:

- 1- Devlet başkanı caiz olan konularda nizam-ı âlem için kural koyabilir ve şeriatın menetmediği şeyleri men edebilir.²⁶ Bunun da dayanağı “Allah’a, O’nun Peygamberine ve sizden olan ulu’l-emrin emir ve yasaklarına itaat ediniz.(Nisa 58)” mealindeki ayettir.
- 2- Devlet başkanı devlete karşı işlenen suçlarla tazir suç ve cezalarını tespit edebilir. Eşkıya olarak ilan edilen ve haklarında ölüm fermanı gönderilenlerin malları bu yetkiye dayanılarak ya eşkıyalıkları esnasında ya da öldükten sonra müsadere edilmiştir.
- 3- Devlet başkanı miri arazi ve tımar nizamiyle ilgili kurallar koyabilir.²⁷

Müsadere konusunu genel olarak incelediğimizde göreceğiz ki tamamen suçluları cezalandırmak için yapılmamıştır. Güç kazanmak hazineye para aktarmak ve nüfuzu olan insanları ortadan kaldırmak için de haksız bir şekilde uygulanabilmiştir. İslam hukukunda devlet başkanlarının içtihadı yetkisi vardır. Eğer ilmi yeterli değilse ilmine güvenilen hukukçulara içtihad yaptırabilir. Tercih edilen görüşün şeriata muhalif olmaması gerekir.²⁸

Müsadere Usulü:

Müsaderenin şumulü katledilen kişinin suçuna göre veya eceliyle ölen devlet adamının şahsiyetine göre değişmekle beraber umumiyetle bütün mallarına teşmil edilmektedir. Ancak suçlunun geride bıraktığı eş ve çocuklarına çoğu zaman hayatlarını idame ettirecek ölçüde mal bırakılmaktadır. Hatta bazı durumlarda maaş

²⁵ Ögün a.g.m., 371-372.

²⁶ Halil Cin- Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, Cilt. I, Konya,1989,s. 115-116

²⁷ Karataş, a.g.m., 226-227.

²⁸ Ömer Lütfi Barkan, “Kanun-nâme” İ.A. MEB., İstanbul, 1993, VI/193.

bağlandığı da görülmektedir. Diğer taraftan ölenin borçları varsa tamamıyla müsadere edilen maldan ödenmektedir. Serveti müsadere edilecek kişi eğer ölüm cezasına çarptırılmışsa malının müsaderesine ait emir, idam fermanıyla veya ayrı bir ferman ile bildirilmektedir. Azl durumunda da aynı usul tatbik edilmektedir.

Müsadere edilecek kişi eğer İstanbul'da ise Veziriazam tarafından derhal bir komisyon teşkil ettirilmektedir. Fakat veziriazamın bizzat böyle bir işle meşgul olması için müsadereye maruz kalan kişinin zengin ve önemli bir devlet adamı olması gerektiğini belirtmek icap eder. Diğer hallerde müsadere işini mahalli kadılar ve “ehl-i örf” tabir edilen sancak beyi ve beylerbeyi gibi amiller yürütmektedir.²⁹

Malının müsaderesine karar verilen veya siyaseten katledilenin malları hemen tespit edilir. Böylece terekeden mal kaçırma önlenmeye çalışılır. Bu iş için İstanbul'dan görevlendirilen kimse tarafından gerekli sayıda mübaşir tayin edilir. Ancak bu işin genellikle mahalli kadılarca yapıldığı görülmektedir. Sayıma memur olan kimseler bu işi bazen kolaylıklar yaparlar, bazen de malı müsadere edilenin akrabaları ve arkadaşları tarafından son derece direnmeyle karşılaşabilirler. Neticede malların bir defteri yapılır ve mallar mühürlenirdi. Bazen siyaseten katledilenlere ait hiç mal çıkmayabilir. Bu durum da İstanbul'a bildirilirdi. Bazen müsadere edilmesi gereken malı söyletmek için birçok maddi ve manevi baskı da yapılır. Mallar İstanbul'a geldiğinde tahmin edilenden az olduğu görülürse geniş bir soruşturmaya gidilirdi. Malı müsadere edilenin uzak yerlerdeki akrabaları da sorguya çekilirdi. Müsadere edilen mallar çok kıymetli ise yapılan işleri bizzat padişah takip edebilirdi. Bu yüzden elde edilen değerli mallar padişaha takdim edilirdi. Müsadere edilen gayr-i menkul mallar arttırma ile satılırdı. Arttırma ile elde edilen para ile müsadere sonucu ele geçirilen paralar hazineye aktarılırdı. Bu paralar hemen zaruri olan yerlere harcanırdı. Bu yüzden zarurete düğüldüğü zamanlar padişahlar müsadereye sarılmışlardır.³⁰

²⁹ Ünal, a.g.m., 102

³⁰ Ahmet Mumcu, *Osmanlı Devleti'nde Siyâseten Katl*, Ankara, 1985, s.156-158.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. OSMANLI'DA MÜSADERE

Müsadere diğer Türk devletlerinden Osmanlı Devleti'ne geçmekle birlikte başlangıçta bazı istisnai haller dışında yalnızca bir ceza olarak uygulanmıştır. Bu dönemde müsadere yalnız devlet malını zimmetine geçirenlerle isyancılar hakkında uygulanan bir ceza olmuştur.³¹

Bilindiği gibi devşirmeler köle asıllıdır. Bu yolla devletin askeri sınıfının en yüksek makamına kadar ulaşmışlardır. Ancak devletin kölesi durumundadırlar. İslam hukukuna göre, efendi kölesinin mirasçısı olduğundan bunlar öldüklerinde veya devlet tarafından öldürüldüklerinde, servetleri efendileri olan devlete kalmaktadır. Devlet bunların muhalefat denilen mal varlıklarına el kor. Özellikle nakitler, kıymetli eşya ve saire hazineye alıkonur. Mirasçılarına geçinebilecekleri kadar mal bırakılır.³²

Ancak zamanla merkezi yönetime birtakım siyasi ve ekonomik menfaatler sağlamak amacıyla başvurulmuş bir vasıta haline aldı. Böylece ekonomik ve siyasi amaçlı keyfi uygulamalar Osmanlı sultanları tarafından sistemli bir şekilde Tazminat Fermanı'nın ilanına kadar devam etti. Osmanlı Devleti'nde müsaderelerin XIV. yüzyıldan itibaren uygulandığı söylenebilir de bize gelen kaynaklarda ancak XV. yüzyıldan itibaren tespit edilebilmektedir.³³

1.1. Kuruluş Döneminde Müsadere

Osmanlı Devleti'nde kuruluş döneminde müsadere pek fazla rastlanılmamakla birlikte XV. yüzyılda ise Fetret Devri dediğimiz dönemde keyfi müsaderelere rastlamaktayız. Kaynaklara göre Rumeli beylerinden bazılarının öldürülmesi ile mallarının müsadere edildiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde gerçekleşen müsaderelerin taht kavgasında beylerin Mehmet Çelebi'den yana tavır almalarını sağlamıştır.³⁴

Musa Çelebi Osmanlı hanedanında etkin olabilmek amacıyla dönemin sıkıntılarından yararlanarak beylerin itibarlarını kırma amacı güdüyordu. Bu hareket

³¹ Akyılmaz, a.g.m., 392.

³² Cin-Akgündüz, a.g.e., 316- 317.

³³ Ögün, a.g.m., 372.

³⁴ Akyılmaz, a.g.m., 393.

kuruluş döneminin ilk müsaderesi olması bakımından önemlidir. Osmanlı Devleti'nde ilk dönemlerde müsaderenin uygulandığı muhakkaktır. Fakat hukuki bir gerekçe olmadan tamamen keyfi bir uygulama olarak Fetret Dönemi'nden önceye ait bir olay olup olmadığını bilmiyoruz.³⁵

Fetret Dönemi'nde başvurulmuş keyfi müsadere uygulamaları ise esas itibarıyla bir istisna teşkil etmektedir ve Fatih Dönemi'ne kadar bunun başka bir örneğini de göstermekte mümkün değildir. Bu nedenle Fetret Dönemi istisna edilecek olursa devletin kuruluştan Fatih Dönemi'ne kadar devam eden bir buçuk asırlık süreç içerisinde keyfi surette tatbik edilen müsadere yöntemine hemen hiç tevessül edilmediği söylenebilir. Buna en önemli kanıt da Çelebi Mehmet Dönemi'nde isyan suçundan mahkûm edilen Şeyh Bedreddin uzun bir yargılama sonucunda “kanı helal, malı haram” fetvasıyla idama mahkûm edilmişti.³⁶ Şeyh Bedreddin'in kendisi de bir fıkıh âlimiydi. Konu kendisine sorulduğunda o da aynı fetvayı vermiştir.³⁷

Çelebi Mehmet'ten sonra tahta geçen II. Murad'da İran kökenli vezir Feyzullah'ın telkinlerine rağmen kanunsuz müsadereye başvurmamıştır. Hatta saltanatı döneminde akıncı beylerin ve sair ümeranın zenginlikleri dolayısıyla kendi başlarına buyruk oluşları ve sultana karşı itaatsizlikleri yüzünden İzladi Derbendi'nde Osmanlı ordusunun Hunyadi Yanoş komutasındaki Macar ordusuna karşı ağır bir yenilgiye uğramasına sebep oldukları ve bu beylerin en nüfuzlu şefi Turhan Bey'in Sırp despotu ile gizli ilişkiler içerisine girmesi gibi olaylar dikkate alınırsa II. Murad'ın müsadereye kalkışmaması konumuz açısından kayda değerdir.³⁸

Bazı araştırmacılara göre kuruluş dönemi Osmanlı sultanlarının keyfi müsadere uygulamalarına tevessül etmeyişi onların henüz mutlak iktidara sahip güçlü sultanların olamayışıyla yakından ilgilidir.³⁹ Çünkü siyasi yapıyı büyük ölçüde Türkmen geleneklerin şekillendiği bu dönemde sultanlar giden gazilerin yol arkadaşı, eşitler arasında birinci konumda idiler. Ancak devletin giderek genişlemesiyle birlikte Türkmen geleneklerinin yetersiz kalması üzerine Osmanlı sultanları daha XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren şahsi otoritelerini ön plana çıkarmak ve

³⁵ Ünal, a.g.m., 98.

³⁶ Ögün, a.g.m., 372.

³⁷ Ünal, a.g.m., 99.

³⁸ Ünal, a.g.m., 99.

³⁹ Ögün, a.g.m., 373.

merkezi yönetim tarzını sağlamak amacıyla bir takım yeni kurumlar ihdas etmeye başlamışlardır. Osmanlı sultanları Türkmen beylerini ve aşiretlerini devlet yönetiminin dışına itebilecek güçte merkezi bir yapı oluşturuluncaya kadar müsadere uygulamasından vazgeçmek zorunda kalmışlardır. Ancak zamanla merkezi kurumlar geliştikçe güç dengeleri değişmeye başlamıştır. XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı sultanları eşitler arasında birinci olmanın ötesinde mutlakiyetçi sultanlar haline gelmişlerdir.⁴⁰

1.2. Yükselme Döneminde Müsadere

Müsadere ile ilgili Fatih Dönemi'nde yaşanan Çandarlı Halil'in azli olayı konumuz açısından önemlidir. Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethinden sonra Osmanlı Devleti yeni bir devre girmiştir. "İmparatorluk" devri olarak nitelenen bu dönemde yalnız geniş topraklar üzerinde yaşayan çeşitli din ve ırkların birleştirildiğini değil, devlet teşkilatının da "İmparatorluk" düzenine uygun olarak düzenlendiğini anlamak gerekir. İstanbul'un başkent olarak belirlenmesi, Fatih'in Divan'a bizzat başkanlık etmekten vazgeçip bu görevi Veziriazama bırakarak kafes arkasına çekilmesi; veziriazamlık makamını 'ehl-i ilim'den alıp 'ehl-i örf'e verme ve yine 'ehl-i örf'ü oluşturan kişilerin yetişmesi için devşirmelerin eğitim gördüğü 'Enderun'un kurulması gibi sosyal ve siyasi açıdan köklü değişikliklere yol açan olaylar dizisi, II. Murad dönemine nazaran devletin görünümünün tamamen değişmesini intac etmiştir. Bütün bunlara paralel olarak devletin hukuki kıstasında da bazı değişimler meydana gelmiştir. Yine "şer'i" hukuk yürürlükte olmasına rağmen "örfi" hukuk da önem kazanmıştır. Fatih'in merkezi devlet esaslarına dayalı bir dünya imparatorluğu kurmak ideali ve bu doğrultuda çıkardığı "örfi" kanunlar imparatorluk oluşumunu tamamlayan girişimler olmuştur. Kendi otoritesinin güçlenmesine engel gördüğü, zenginlik ve siyasi müessiriyet bakımından padişahı bile gölgede bırakacak güçte bulunan Çandarlı Halil Paşa'yı katletmiştir.⁴¹

Çandarlı Halil Paşa Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren kadılık, beylerbeyilik, vezirlik ve vezir-i azamlık gibi yüksek dereceli devlet memuriyetlerinde bulunmuş Türkmen asıllı Çandarlı ailesindendir. Devletin padişahıtan sonraki en önemli makamını uzun süre elinde tutmayı başarmış olan bu

⁴⁰ Ögün, a.g.m., 373.

⁴¹ Ünal, a.g.m., 100.

ailenin çok etkili ve nüfuzlu olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim II. Murat lehine tahttan indirilmesini sağlayacak kadar kudretli idi. Babasının ölümü üzerine tahta geçen Sultan Mehmet geçmişte kendisine karşı olan faaliyetlerini bildiği halde nüfuzundan çekindiği Çandarlı'yı sadaret makamında bırakmak zorunda kalmıştır.

Ancak İstanbul'un fethi Çandarlı Halil Paşa'yı ve mensup olduğu güçlü Türkmen ailesinin devlet yönetiminden uzaklaştırmak hususunda uygun bir ortam hazırladı. Çandarlı kuşatma hazırlıkları esnasında yeni bir haçlı seferi düzenleneceğinden endişe duyduğu için temkinli davranmış hatta kuşatma günlerinde Bizans'a ağır şartlar kabul ettirerek barış yapılması fikrini savunmuştur. Kuşatma fetih ile sonuçlanınca bu görüşleri, başlarında Fatih'in lâlâsı devşirme asıllı Zağanos Paşa'nın bulunduğu muhalifleri tarafından Bizans İmparatoru'ndan rüşvet almak ve düşmanla işbirliği yaparak devlete ihanet etmekle suçlandı. Fatih'te bu suçlamadan etkilenerek Çandarlı Halil Paşa'yı görevinden azletmiş ve büyük mal varlığını (hazinesinde 120.000 dükkâ altın vardı) müsadere etti.

Servetinin sadece cüz'i bir kısmı çocuklarına bırakıldı. Çandarlı'nın yardımcıları olan iki vezir Yakup ve Mehmet paşalar da görevlerinden azledilmiş ve malları müsadere edilmiştir. Çandarlı Halil Paşa yakalandıktan sonra Edirne'ye gönderilmiş tepkilerden dolayı ancak kırk gün sonra idam edilebilmiştir. Bu olay devşirme olmayan bir devlet adamının ne kadar zorlukla bertaraf edilebileceğini göstermektedir.⁴²

Fatih döneminde gerçekleşen müsaderede dikkat etmemiz gereken nokta şudur: Fatih Sultan Mehmet kendi döneminde devletin imparatorluk olması için pek çok yenilik yapmıştır. Devletin bekası için tehlike olarak gördüğü ve zaman içinde padişahın bile önüne geçecek düzeyde işlere girişen bir 'yapıyı' müsadere uygulamasıyla ortadan kaldırmıştır.

Fatih hükümet teşkilatını Çandarlı soyundan almakla kalmayarak bu makama "kul-gulam" kökenli sarayda yetişmiş vezirleri getirmiştir. Devşirmelerin iktidara getirilmesinde, fetret devrinden II. Murad döneminin sonuna kadar fonksiyonlarını sürdüren Türk kökenli "namdar" beylerin zaman zaman devlet otoritesi için oluşturdukları "Ümera"nın "aristokrat" kökenli Türk beyleri gibi toplum üzerinde

⁴² Ögün, a.g.m., 374-375.

nüfuz ve tesirleri olamayacağı ve böylelikle padişahının otoritesinin artacağı zannedilmiştir. Ancak devşirme kökenli ricalin gerek kendi aralarında ve gerekse Türk asıllı devlet adamları ile olan mücadeleleri büyük galileler doğurmuştur.

1.3. Fetih Sonrası Müsadere

II. Murad Dönemi'nden itibaren devşirme kökenli kulların devlet kademesinde önemli görevlere getirilmesi Türkmen ailelerin devlet düzenindeki etkinliklerini azaltmaya başlamıştır. Bu arada etkinliği azalan bu ailelerin yerine gelen devşirme kökenliler Fatih döneminden itibaren üst kademelere getirilmiştir. Ancak yeni oluşan bu yapı kendi sorunlarını da beraberinde getirmiştir.

Hükümet teşkilatının “kul” kökenli vezirlerin eline geçmesiyle müsadere uygulamasında yeni bir dönem başlamış olur. 1453'den başlayarak XIX. Yüzyıl ortalarına kadar ki uzun zaman içerisinde veziriazamlar başta olmak üzere “ehl-i örf”e dâhil olan herkes için “katl” hadiseleri olağan işlerdendir. Katledilenlerin malları derhal “Miri” için zapt edilmiştir. Bununla beraber müsadere için katledilmek de şart değildir. Azledilen ve eceliyle ölen devlet adamlarının servetlerinin de istisnasız müsadere edildiği görülmektedir. Çünkü malın gerçek sahibi padişaktır, kul ise sadece tasarruf yetkisine sahiptir.⁴³

Bu görüş savaş esirleri veya köle tacirleri tarafından getirilerek devlet hizmetine alınmış olan görevliler açısından doğru ise de devşirmeler için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Bilindiği gibi İslam hukuku nazarında zımmiler cizye ve haraçlarını verme şartıyla devletin koruyuculuğu altında bulunan hür insanlardır ve statülerini ihlal etmeyen zımmilerin köleleştirilmesi mümkün değildir. Zaten devşirmeler Osmanlı tarihinin hiçbir döneminde köle kabul edilmemiş ve yine köle gibi kullanılmamışlardır. Bu durumda devşirmeler de hür insanlar olarak mülkiyet miras hakkına sahip olduklarına göre köle hukukunu bu kesime tatbik edilmiş olan müsadere uygulamaları için meşrutiyet kaynağı olarak göstermek mümkün değildir.⁴⁴

Bununla birlikte Osmanlı sistemi içinde köle olarak görülmeyen devşirme kökenliler devlete karşı bir tehdit olarak algılandıkları andan itibaren padişahın örfi hukuktan aldığı güçle müsadereye başvurduğu görülmüştür. Müsadere

⁴³ Ünal, a.g.m., 100.

⁴⁴ Ögün, a.g.m., 376.

uygulamalarına baktığımızda padişah zimilerin statülerini ihlal etmesinden yola çıkarak uygulamaya geçtiğini görmekteyiz.

Osmanlı Devleti'nde görüldüğü üst düzey devlet adamları öldükten sonra feraiz hükümlerine göre terekeleri mirasçıları arasında paylaştırılmayarak, doğrudan beytül'l-mal adına el konmuştur. Yani kul statüsünde bulunan devlet görevlilerinin eşleri ve çocukları şer'i bir kural olmamasına rağmen miras hakkından mahrum olmuşlardır.

Kanuni devrinden itibaren ise ilmiye sınıfı dışarıda kalmak üzere askeri sınıf içinde Türk devşirme ayrımı ortadan kalkmış, kulluk anlayışı devşirme olmayan, askeri sınıf üyelerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Böylelikle ülema dışında bütün yönetici sınıf mensupları padişahın kulu olarak nitelendirilerek ölümlerinden sonra terekelerine devlet hazinesi adına el konulmuştur.⁴⁵

1.4. Osmanlı'da Müsadere Uygulamaları

Müsadere uygulaması genel olarak üç şekilde yapılmaktadır; ceza, tedbir ve bedel olarak uygulanmaktadır. Ceza olarak uygulanan müsadere; bulundurulması ve kullanılması serbest olan mallar, buradaki amaç suçlunun malını alarak cezalandırıp caydırmaaktır.⁴⁶ Tedbir olarak uygulanan müsadere, kullanılması ve tedavülü yasak olan mallardır. Bu mallar, uyuşturucu maddeler gibi aslen haram olan maddeler veya silahlarda olduğu gibi kullanımına izin verilmeyen eşyalar olabilir. Bedel olarak uygulanan müsadere de ise suçun işlenmesinde zarar gören mağdurun zararını gidermek amacıyla kendisine verilen bir tazminat olabilir.⁴⁷

İlmiye mensupları kul sistemi içinde yer almadıkları için kural olarak ölünce malları diğer yönetici sınıf mensupları gibi müsadere edilmezdi. Ancak bazı arşiv belgelerinden⁴⁸ anlaşıldığı üzere zaman zaman onlarda da bu konuda sahip olduğu

⁴⁵ Akyılmaz, a.g.m., 408.

⁴⁶ BOA. HAT. 373/20401-A-1, 373/20418-1, 708/33934-1-1

⁴⁷ Esen, a.g.m., 186, 187-188.

⁴⁸ BOA. C. EV. 268/13680 "Anadolu ve Rumeli'de ne kadar Bektaşî tekke ve zaviyesi varsa yalnız içindeki türbeleri bırakılıp geriye kalan mal ve eşyanın devlet namına zaptedilmesi ve bunun ülema, ayan ve halka bildirilmesi istenmiştir."

dokunulmazlığı yitirmişler, mallarının bir kısmına ya da tamamına devlet hazinesi adına el konulmuştur.⁴⁹

Osmanlı Devleti'nde II. Viyana kuşatmasını takip eden felaket yılları ve 1710-1718 Avusturya savaşları esnasında müsadere yöntemi ülke genelinde giderek yayılmıştır. Merkezdeki bu tür uygulamalardan cesaret alan taşradaki büyük memurlar da eyaletlerdeki zenginlerin mallarını ele geçirmek maksadıyla pek çok insanı öldürmüşlerdir. XVIII. yüzyıl sonlarından itibaren artık sıradan diyebileceğimiz insanlarda müsadere uygulamalarına maruz kalmışlardır. 1770'li yıllarda devlet savaş masraflarından doğan açığı kapatmak için yeni bir önlem olarak ölenlerin terekesine el konuş varislerden bunun % 60'ını hibe ettiklerine dair bir senet alınmaya başlanmıştır. Bu uygulama ülkedeki küçük sanayi işletmelerinin de yok olmasına sebep olmuştur.⁵⁰

III. Selim Dönemi'nde (1798-1807) müsadere yöntemi ıslah edilmeye çalışılmış fakat Rusya ve Avusturya ile yapılan savaş Osmanlı maliyesini alt üst etmişti. Padişah bu krizi aşabilmek için devlet adamlarının reyine başvurarak bir takım çareler aradıysa da başarılı olamadı. Sonunda bizzat padişah işe girişerek para tedarikine çalıştı ve aklına gelen ilk tedbir ise müsadere oldu.

Ancak bu uygulama itirazlara uğrayınca III. Selim cevap olarak neşrettiği hatt-ı hümayunda; *“Niyetinin yetim malı ve kendi emeğiyle servet edinmiş kimselerin malına dokunmak olmadığını, ancak sadece devlet kapısında zengin olmuş kimselerden ölenlere ait malların ne ölenin varislerine ne de sultanın kendisine ait olduğunu, bu malların din ve devlet uğruna sarf edilmek üzere tamamen hazineye”* alınacağını belirterek, uygulamanın kendinden önceki padişahlar zamanında da farklı olmadığını vurgulamakla yetinmiştir.⁵¹

II. Mahmud'da merkezi otoriteyi güçlendirmek amacıyla müsadere sistemini kullananlardandır. Ayanların nüfuzunu kırmak amacıyla ayanları idam ettirip mallarını müsadere ettirmiştir. Eceliyle ölen ayanların ise varisleri olup olmadığına bakılmaksızın terekeleri zapt edilmiştir.⁵²

⁴⁹ Akyılmaz, a.g.m., 408.

⁵⁰ Ögün, a.g.m., 378.

⁵¹ Karataş, a.g.m., 233.

⁵² Ögün, a.g.m., 379.

1.4.1. Osmanlı Devleti'nde Müsadereye Örnekler

Osmanlı Devleti'nde ilk müsadereleler daha önce belirtildiği gibi, Musa Çelebi döneminde yapılmış daha sonra kuruluş dönemindeki padişahlarda müsadereye rastlanılmamıştır. Osmanlı Devleti'nde yükselme dönemiyle birlikte müsaderelelerin arttığını görmekteyiz. Devlet ricalinde göreve getirilen insanlar görevden alınınca ya da vefat edince malları müsadere edilmekteydi. Uzun süre devlet görevinde bulunan bazı paşalar nasıl olsa malları müsadere edileceği düşüncesinden hareketle kazanmış oldukları servetleri hayatlarında iken sefer harcamaları için verdikleri bilinmektedir.

Osmanlı Devleti'nde müsadereleler yapılırken önceleri devşirme kökenli devlet adamlarının malları müsadere edilirken sonraları diğer devlet görevlilerinin de malları müsadereye başlanmıştır.

1.4.1.1. Ümeraya Karşı Yapılan Müsadereleler

XVI. yüzyıldaki müsaderelelerde mal varlığının bir kısmı alınırdı, ölen ya da idam edilen vezir ve beylerbeyinin nakit servetleri, değerli eşyaları, silahları, hayvanları ve askeri araç ve gereçleri kamu adına müsadere edilirken, emlak ve akar niteliğindeki mirasın büyük bir bölümü varislerine bırakılırdı. Önemli bir varlık bırakmadan ölenlerin varislerine devlet tarafından maaş bağlanırdı.⁵³

I. Ahmed döneminde Sadrazam Lâlâ Mehmed Paşa'nın ölümüyle hatırı sayılır serveti müsadere edilir. Bu malları ise; 150.000 altın, 100 yük kuruş, kırktan fazla samur kürklü elbiseler ve çeşitli değerli eşyalar alınarak mirasın küçük bir bölümü çocuklarına bırakıldı.⁵⁴

1676 yılında Lehistan üzerine sefere çıkan Fazıl Ahmed Paşa vefat edince geriye kalan bütün nakit varlığı müsadere edilmiş sadece mülkleri kardeşi Mustafa Bey ve kız kardeşlerine miras olarak bırakılmış.⁵⁵

II. Mehmed Dönemi'nde Çandarlı Halil Paşa'nın bütün serveti müsadere edilmiş (Bu servet daha sonra oğluna iade edilmiştir). Kanuni Sultan Süleyman sadrazam Piri Paşa gibi bir şahsiyeti, Mısır'dan sürgün edilenlerin mallarını gasbettiği ettiği yolundaki sözlere uyarak teftiş ettirmiş. Bu işe memur olan Kazasker

⁵³ Karataş, a.g.m., 228.

⁵⁴ Ögün, a.g.m., 376.

⁵⁵ Ögün, a.g.m., 377.

Fenari-zade Muhyiddin Efendi, ikinci Vezir Ahmed Paşa'nın vaidlerine kapılıp malının müsadere edilmesini sağlamıştır.⁵⁶

XVII. Yüzyıl başlarında Halep Beylerbeyi; İran serdarı ve nihayet sadrazam olan Nasuh Paşa bir hayli servet biriktirmiştir. Sultan I. Ahmet'e kafa tutması üzerine katledilen Nasuh Paşanın serveti; incilerle dolu sandukçalar, bir milyondan fazla düka altın, o miktar guruş, altın ve gümüş ve işlemeli murassa 1018 kılıç (ki yalnız bir murassa kıt'ası 50.000 altın tahmin olunmuştur.) İran ve Mısır halıları, ipekli kadife mensucat ile dolu mahzenler, 400'ü Arap Kırsrağı olmak üzere 1100 at, kısrak ve tay, altından mamül 40 çift üzengi, 1800 deve, 4000 yük hayvanı, 6000 öküz ve 500.000 koyundur.⁵⁷

Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Sadrazam Pargalı İbrahim Paşa'nın çekemediği defterdar İskender Çelebi, İrakeyn Seferi esnasında zuhur eden müşkülattan mesul tutularak kayını Hüseyin Çelebi ile birlikte azledilmiştir. Zeametleri padişah haslarına ilhak edildikten sonra, her ikisi de öldürüldü ve emvali müsadere edilen Çelebi'nin iyi terbiye görmüş 100 kadar iç-oğlanı harem-i hümayuna alındı. Onun para ile satın alınmış 6000 kölesi de zuhur ettiği söylenmektedir.⁵⁸

1795 Tarihli bir belgede anlaşma hükümlerine uymadan Rusya iskelesine ruhsatsız gidip gelerek ticaret yapan Bulgar Yergi adındaki bir tüccarın cezalandırılması maksadıyla gemisine el konulmuştur.⁵⁹ Buradan da anlaşılacağı üzere müsadere yapılırken sadece devlet görevlilerine ya da Osmanlı tebaasına yapılmıyordu aynı zamanda müsaderelelere yabancı ülke vatandaşları da cezalandırılma amacıyla maruz kalmışlardır.

1233/1817 Tarihli bir belgede Derviş Paşa halka zulmettiğinden ibreti âlem için mallarını müsadere edilmesi istenmiştir. Derviş Paşa ihtiyarlığına acınarak affedilmesi neticesinde halka zulüm ve haksızlıklara devam etmiştir. Bunun üzerine gönderilen 1253/1837 Tarihli bir belgede Anadolu valisi Sabık Derviş Paşanın aşırı zulüm ve haddi aşması yüzünden vezirliğinin alınarak Kara Hisar-ı Sahip'te ikamete

⁵⁶ Baysun, a.g.m., 670.

⁵⁷ Ünal, a.g.m., 104-105.

⁵⁸ Von Hammer, *Osmanlı Tarihi*, (Çeviren: Mehmet Ata) c.II. s.150.

⁵⁹ Karataş, a.g.m., 229.

memur edilmesi ve müdahiline ulaştığı haberi geldiğinde sairlerine ibret olmak için bütün mallarının müsadere edilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca damadı Mehmed Hamdi Efendi de kendisine yardımcı olduğu için ifadesi alınarak celb edilmesi kararlaştırılmıştır.⁶⁰

⁶⁰ Karataş, a.g.m., 229.

İKİNCİ BÖLÜM

2. XIX. YÜZYILDA YAPILAN MÜSADERELER

2.1. Ülemaya Karşı Uygulanan Müsadere

Osmanlı Devleti'nde XIV. Yüzyılda uygulanmaya başlanan müsadere uygulaması, XVII. Yüzyılın başlarına gelene kadar, bütün ehl-i örf mensuplarına uygulanmasına rağmen, ülemadan herhangi bir kesime uygulanmamıştı. XVII. yüzyılın başlarında ise, suçu sabit görülen bütün ülema mensuplarına uygulanmaya başlandı. XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar süren ve devlet memurlarına uygulanan müsadere,⁶¹ XIV. yüzyıldan XVII. yüzyılın başlarına kadar, merkezi otoriteyi tehdit edebilecek derecede güç kazanmış bütün ehl-i örf mensuplarının nüfuzlarını kırmak ve buna benzer yeni oluşumların ortaya çıkmasını engellemek için yapıldı.

Ülema sınıfı ümeraya göre daha imtiyazlı olup can ve mal güvenlikleri açısından imtiyazlıdır. Fakat IV. Murad döneminde İznik Kadısı Gümüşzade soruşturma bile yapılmadan başındaki sarıkla astırılmış yine Şeyhülislam Ahizade Hüseyin Efendi ilk boğdurulan şeyhülislam olmuştur.⁶²

XVII. yüzyıldan müsaderenin kaldırıldığı XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan dönemde ise gittikçe ağırlaşan ekonomik, idari ve askeri problemler yüzünden,⁶³ ülema sınıfı da müsadere kapsamına alındı.⁶⁴ Bunlardan birincisi Cinci Hoca namıyla meşhur Hüseyin Efendi'ye ait zengin mal varlığına el konulması ilk müsadere örneğidir. Cahil fakat zeki bir insan olan Cinci Hoca, Sultan İbrahim ile yakınlık kurup hakkı olmadığı halde kazaskerlik makamına kadar yükselmişti. Şöhreti ve padişah üzerindeki nüfuzu o kadar fazla idi ki, veziriazam bile onun iznini almadan iş yapamıyordu. Mevki ve memuriyetler onun idaresiyle dağıtılıyordu. Bu sayede, vezirlerden, iş sahiplerinden hatta yabancı devlet adamlarından bile rüşvet yoluyla elde ettiği gelirle büyük bir hazinenin sahibi olmuştur. Ancak Sultan İbrahim'in öldürülmesinden sonra nüfuzunu kaybedince malları müsadere edilerek katledildi.

⁶¹ HAT. 1232/ 48003-1

⁶² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. III, Ankara, 1988, s.199.

⁶³ B.O.A. C.AS. 203/ 8714

⁶⁴ Tahir Sevinç, "*Osmanlı Devleti'nde Sosyal ve Siyasi Bir Hareket Olarak 1703 Edirne Vakası*" (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Isparta, 2004. s.101.

Cinci Hoca'nın terekesinden pek çok samur ve vaşak kürkleri, çok kıymetli mücevherler ve ipekler ile altın ve gümüş işlemeli kapkacaklardan başka, 2750 kese altından oluşan büyük bir servet müsadere edilerek devlet hazinesine alınmıştır.⁶⁵

Ülema sınıfına tatbik edilen bir müsadere olayı da XVIII. yüzyılın hemen başlarında olmuştur. II. Mustafa döneminde şeyhülislamlığa atanan Feyzullah Efendi, aza kanaat etmeyen, para hırsına sahip, açgözlü, kibirli ve haddinden fazla ihtişama düşkün birisi idi. Feyzullah Efendi önemli mevkilere çocuklarını ve akrabalarını atamış aynı zamanda gelirli mansıpları da bunlara vermiştir. Kısa sürede zenginleşince 1703 yılında İstanbul'da isyan patlak verdi. Feyzullah Efendi'nin azledilmesi için başlayan isyan büyümüş ve Sultan Mustafa tahttan indirilip yerine III. Ahmed geçmiştir. Feyzullah Efendinin idamını mümkün kılmak amacıyla ilmiye sınıfından çıkartılıp sonra da halka teslim edildi ve böylece linç edilerek feci bir şekilde öldürülmüş ve malı müsadere edilmiştir.⁶⁶

2.2. Bektaşilere Uygulanan Müsadereler

Bektaşilere uygulanan müsaderelere geçmeden önce Bektaşilerin menşei ve Yeniçeri Ocağı ile bağlantılarını belirtmemiz gerekir.

a) Bektaşilik

Bektaşilik, Anadolu'da XIII. yy ortalarında başlayıp günümüze değin sürüp gelmiştir. Adını Hacı Bektaş Veli'nin (öl. 1270-1271) varlığından alan oldukça yaygın bir kuruluştur. Yazılı belgelere göre XIII. yy'da kurulduğu söylenen Bektaşilik'in çok daha eskilere giden geçmişi, ilkçağ unsurlarına varan uzun bir geleneği vardır.⁶⁷

Bektaşiliğin menşesinde Moğol istilası ile birlikte Anadolu'ya göç eden irili ufaklı bir takım sûfi teşekkülleri vardır. XIII. yüzyılın ortasından itibaren Anadolu'da baş gösteren politik kaos içerisinde ilk nüvelerini veren bu sûfi oluşumların mebdinde genel anlamda Horasan ve Maveraünnehir hattından başlayan ve İran, Irak, Suriye'ye kadar uzanan bir alanda ortaya çıkmış manevi otoriteleri ile kitleleri etkilemeyi başarmış bir takım tasavvuf büyükleri bulunmaktaydı. Bunlar geldikleri

⁶⁵ Ögün, a.g.e., 377.

⁶⁶ Ögün, a.g.e., 377.

⁶⁷ İsmet Zeki Eyuboğlu, *Bütün Yönleriyle Bektaşilik*, İstanbul, 2000. s. 33-34.

bölgelerin sosyolojik karakterlerini muhafaza etmekle birlikte çok çeşitlilik gösteriyorlardı. Aralarında *Cihar-ı Darb* diye isimlendirilen saç, sakal, bıyık ve kaşlarını kestirip “ibaha” yolunun yolcusu olan ve yerleşik düzenin adetlerine ters davranışlar sergileyen, üzerlerinde sadece bir post, ürkütücü bir görünüme sahip Kalenderî dervişlerini görmek mümkün olduğu gibi⁶⁸ savaşçı özellikleri ile meşhur olmuş Kazerûnî (İshakiyye) dervişlerine rastlamak da mümkündü.⁶⁹ Aslında bu dervişler arasında ileride oluşacak olan ortodoks ve heteredoks eğilimleri temsil edenler mevcuttu. Buna göre, ilk kısmı oluşturan sufiler toplumla bütünleşerek tarikatlaşma yolunu benimserken, ikinci gruptakiler ise tarikatlaşma eğilimini ret ederek aşırı şevk ve cezbeyi tasavvuf anlayışlarının merkezine koymuşlardır. Bu onları marjinalleştirmekle kalmamış, Anadolu’nun İslamlaşmasında tarikatların ve evliya inançlarının kurumsallaşması karşısında ikincil bir değere itmiştir. Bu anlamda Kalenderîlik, Vefailik, Haydarîlik, Cavlakîlik gibi akımlara mensup dervişler heteredoks diye tanımlanmışlardır. Gündelik hayattaki tavırları, kıyafetleri, ibadet hususunda kendilerine has uygulamaları, içki ve esrar kullanmaları gibi davranışları kentli Müslümanlar tarafından garipsenmiş ve kabul edilmemiştir.⁷⁰

Hacı Bektaş Veli, Anadolu’ya Horasan’dan gelmiş, Anadolu’da bir süre dolaşmış, sonra Amasya’da asılan Baba İlyas’a (öl. 1240) bağlı Baba İshak’ın buyruğu altına girmiş, ondan ilk eğitimini görüp el almış derler. Bunların belirtildiği en eski kaynaklar Aşıkpaşazade Tarihi ve Eflakî Ahmed Dede kaynaklarıdır.⁷¹

Baba İlyas öncülüğünde meydana gelen Babai İsyanı XIII. yüzyıl ortalarına doğru yeni bir gayri Sünni hareketin doğuşuyla sonuçlandı. Babailik hareketini taşıyan bu hareket Vefailer’den başka Anadolu’daki Kalenderiyye, Haydariyye, Yeseviyye zümrelerince de benimsendi ve XIV. Yüzyılın başlarından itibaren Abdalan-ı Rum adı altında sürdürüldü. Çeşitli siyasi mülahazalarla uç bölgelerdeki Türkmen beylerinin desteğini aldıktan sonra Osmanlının kuruluşuyla da Rumeli’deki faaliyetlerine devam ettiler.⁷²

⁶⁸ Resul Ay, *Anadolu’da Derviş ve Toplum 13-15. Yüzyıllar*, İstanbul, 2008, s.31.

⁶⁹ Mehmet Rami Ayas, *Türkiye’de İlk Tarikat Zümreleşmeleri Din Sosyolojisi Açısından Bir Araştırma*, İstanbul, 2008, s.58.

⁷⁰ Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Marjinal Süfilik: Kalenderiler (XIV. ve XVII. Yüzyıllar)*, Ankara, 1999, s.62.

⁷¹ Eyuboğlu, a.g.e., 35.

⁷² Ahmet Yaşar Ocak, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. V, İstanbul, 1992, s.373.

Kuruluşunda Sünnî gelenek içinde yer alan ve bir müddet bu yapısını koruyan Bektaşî tekkeleri, I. Murad zamanında kurulan, devşirmelerden oluşan Osmanlı'nın daimi ve düzenli ordusunu teşkil eden “Yeniçeri Ocağının” manevi önderliğini üstlenmiştir. Böyle irtibatlaşmasına neden olan şey; Kara Rüstem, Seyyid Ali Sultan, Gazi Evrenos, Abdal Musa gibi ilk Osmanlı fütuhatına katılan ve Yeniçeri teşkilatının kurulmasını sağlayan kişilerin Ahilik, Gazilik ve Hacı Bektaş'la irtibatlı olmalarıdır. Yoksa Hacı Bektaş-ı Veli, Osmanlıların tevekkülünden önce vefat etmiştir. Osmanlı Devleti'nin ilk devirlerindeki fetih dönemlerinde önemli rol üstlenen yeniçeriler sayesinde Bektaşîlerin de itibarı buna paralel olarak artmıştır. Hem Anadolu'da hem de yeni fethedilen yerler olan Balkanlarda tekkeler açmak suretiyle Osmanlı Devleti içinde Mevlevîlikten sonra en büyük sûfî hareketi oluşturmuştur. Zaman içerisinde içlerine hulul eden Kalenderî, Haydarî ve bunlara benzeyen diğer yapılar sebebiyle “heteredoks” bir çizgiye girmiştir. Anadolu'da başlangıçtan itibaren şehirler, medreselisi ve tekkelisiyle Sünnîlik-Hanefîliğin merkezleri oldukları halde köyler ve göçebe Türkmen muhitleri daha samimi, ancak taşkınlığa daha müsait atmosferleri ile dikkati çekmekte; nitekim dervişler, XIV. yüzyılın başlarından itibaren küçük köylerin ve aşiretlerin arasına girerek onlara Bâtîni fikirlere dayalı heterodoks bir Müslümanlığı telkin etmektedirler. XIV. yüzyılın başlarından itibaren Hacı Bektaş ananeleri Babaîler, Haydarîler, Kalenderîler arasında yayılarak bu gibi tasavvufî yapıları bünyesinde eriterek yaygınlık kazandı. Özellikle Abdal Musa ve bunun gibilerin hem gazaya iştirak edip hem de fedakârlıkları ile Anadolu'nun çeşitli yerlerinde özellikle de Batı Anadolu'da kurdukları zaviyelerde Bektaşîliğin temelleri atılmış oldu.⁷³

Bir başka görüş, Hacı Bektaş'ın Oniki imam Şiîliği'ne dayalı bir din ve tasavvuf anlayışına bağlı bulunduğunu ileri sürmüştür. Yalnızca Vilayetname'deki Hacı Bektaş'ın Oniki imam soyundan geldiğine dair pasaja dayanarak onu bir Şii mutasavvıf kabul etmenin de tarihsel bir dayanağı yoktur. Çünkü bu hususu teyit edecek hiçbir delil gösterilmeyeceği gibi esasen daha öncede anlatılmaya çalışıldığı üzere Hacı Bektaş'ın yaşadığı devirde Anadolu'da Oniki İmam Şiîliği'nin mevcudiyetini ortaya koyacak tarihi bir delile rastlanılmamıştır. Bizce bu türlü

⁷³ Zeki Tekin, “Kapatılan Bazı Bektaşî tekkelerinin Mal Varlıkları Üzerinde Bir Değerlendirme”, *Türk Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* 2, Yıl: 2012, s.72.

yorumlar Bektaşilik tarikatının XVI. yüzyılda fiilen teşekkülü sırasındaki Şii etkilere bakılarak yapılmış olmalıdır. Bizce Hacı Bektaş da tıpkı şeyhi Baba İlyas gibi daha çok İslam öncesi eski Türk inançlarıyla yorumlanmış bir İslam anlayışını müritlerine talim etmekteydi. Nitekim kendisinin çağdaşı olan Mevlana'nın bu yüzden kendisine çok iyi bakmadığını *Menakıbü'l- Arifin* bize göstermektedir. Bu görüşe rağmen XVI. yüzyıl kaynaklarından itibaren Hacı Bektaş Sünni zümrelerce önde gelen evliyadan kabul edilmiş ve büyük bir saygı ve takdise mazhar olmuştur; halen de böyledir. Bu yüzden Hacı Bektaş Veli Sünnilerce daima Bektaşilk'ten ve Bektaşiler'den ayrı mütalaa edilmiştir. Bunun bir sebebi XV. yüzyıla gelinceye kadar Hacı Bektaş'ın bir veli sıfatıyla halk hafızasına mal olması ve Bektaşiliğin Sünnilik dışı yapısına bakılarak böyle bir tarikatın Hacı Bektaş ile ilgisinin bulunamayacağı düşüncesi olmalıdır.⁷⁴

Osmanlı Beyliği daha kuruluş aşamasında dahi bir taraftan heterodoks yapılı Türkmen Babaları ve kitleleriyle dirsek teması içerisine girerken, diğer taraftan da ehl-i sünnet geleneğine bağlı bir dinsel örgütlenme yolunu benimsemiştir. Orhan Bey zamanında kurulan ilk medresenin başına, Vahdet-i Vücuda bağlı bir tasavvuf yaklaşımıyla bilinen Davud-ı Kayseri geçmiştir.⁷⁵ Osmanlı Devleti'nin güçlenmeye başlamasına paralel olarak medrese Müslümanlığının devlet üzerindeki etkinliği, tasavvufi yaklaşımın ötesinde katı bir biçimde yoğunlaşır. Medrese Müslümanlığının devlet kademelerindeki etkinliği artarken, medreselerde esas alınan eğitimdeki dinsel öğeler yoğunlaşır. Dilbilgisi, mantık, kelam, fıkıh, usul-i fıkıh, hadis ve usul-i hadis gibi dersler tümüyle Arapça olarak verildi. II. Mehmed ile birlikte bu derslere felsefe, edebiyat, matematik gibi dersler eklenecektir. II. Mehmed döneminden itibaren ihya olunan medreseye koşut olarak, Sünnilik devlet dini, devlet ideolojisi olmak yolunda hızla ilerlemeye koyulur.⁷⁶ Medrese, artık sadece din adamı yetiştiren bir kurum olmasının ötesinde, Osmanlı Devleti'nin yönetici kadrosunun da en önemli kaynağını oluşturur. Osmanlı Devleti, özellikle XV. yüzyılın başlarından itibaren medreseler aracılığıyla klasik Sünniliğin hemen bütün teorik ve pratik özelliklerini devralır.⁷⁷ Devlet üzerinde medresenin ve devşirmelerin etkinliğinin artmasına paralel olarak,

⁷⁴ Ahmet Yaşar Ocak, *Babailer İsyanı Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da Türk İslam Heterodoksisinin Teşekkülü*, İstanbul 1996, s. 180-181.

⁷⁵ Mustafa Kara, *Tekkeler ve Zaviyeler*, İstanbul, 1990, s.162.

⁷⁶ Fuat Bozkurt, *Aleviliğin Toplumsal Boyutları*, İstanbul, 1990, s.32.

⁷⁷ Ahmet Yaşar Ocak, *Zındıklar ve Mülhidiler*, İstanbul, 1999, s. 94.

Türk soylularının nüfuzunun azalması gözlemlenir ki, bu durum klasik dönem Osmanlı Devleti'nin iskelet yapısı hakkında edinilen ilk ipuçları olma özelliği gösterir. Şöyle ki, II. Mehmed'den XVI. yüzyılın sonlarına kadar geçen yüz elli yıllık zaman diliminde, Karamanlı Mehmed Paşa, Piri Mehmed Paşa ve 18 Manisalı Lâlâ Paşa dışında vezir-i azam olan otuz dört kişinin tümü devşirmedir.⁷⁸ Osmanlı Devleti'nin Sünni medrese Müslümanlığını referans alması konusuna daha geniş bir açıdan baktığımızda, imparatorluğa doğru gidiş süreci içindeki genç Osmanlı Devleti'nin ihtiyaçlarının, iyi organize edilmiş, sağlamca kurumlaşmış bir bürokrasi tarafından karşılanabileceğinden, bunun adresi olarak medrese gösterilmiştir.⁷⁹

Bu kurumlaşmada ideolojik motivasyon konumundaki İslam ise, çok tabii olarak buna gücü yetecek bir tarihsel tecrübesi bulunan Sünni (yahut kitabi) İslam'dı. Türkmen boylarının çoğunluğunun mensup olduğu popüler mistik bir niteliğe sahip heterodoks İslam, kendini geliştirip kurumlaşma imkânını hiçbir zaman bulamamış bir İslam tarzıydı. Bununla beraber, kısmen kırsal kesim ve özellikle konar-göçer çevreler, sözü edilen bu geleneksel mistik halk İslamı'nı sınıksız korumaya devam ettiler ki; Bektaşiliğin Osmanlı devlet yönetiminde yerini sağlamlaştırması ve kurumsallaşmaya başlamasıyla birlikte Bektaşilik bu halk İslam'ını temsil etme misyonunu kendine görev edinecektir.

II. Bayezid'in Balım Sultan'ı Dimetoka'dan alarak Hacı Bektaş Zaviyesi'nin başına getirmesi, Bektaşiliğin resmen devlet himayesinde bulunduğunu göstermektedir. Bu himaye politikasıyla devlet, tarikatın hoşla gitmeyen tutumlarla girmesini engelleme veya en azından kontrol altında tutma imkânını eline almış olmaktadır. Buna ek olarak Bektaşî vakıflarının zenginleştirilmesi, başta Hacı Bektaş'ın olmak üzere tamire muhtaç zaviyelerinin onarılması gibi planlı ve hesaplı faaliyetler, Bektaşiliği devletin yanında ayrılmamak gerektiği konusunda ikna etmeye yaramıştır. Safevi propagandasının Anadolu'da yoğunlaştığı bu devirde II. Bayezid'in bu tavrını akıllı bir siyaset olarak değerlendirmek gerekir. Bektaşilerin Osmanlı yönetiminin yanında yer alması küçümsenmeyecek bir durumdur. Bektaşiliğin 1826 yılına kadar devletle arasının soğuduğu tek devre, bir Yavuz Selim dönemi olmuştur denilebilir. Herhangi bir vesika bulunmamakla birlikte Bektaşî

⁷⁸ Fuat Bozkurt, *Aleviliğin Toplumsal Boyutları*, İstanbul, 1990, s.33.

⁷⁹ Ocak, *Zındıklar ve Mülhidiler*, 82.

an'anesi Yavuz Selim devrinde devlet siyasetinin Bektaşîler'e karşı menfileştiğini, Balım Sultan'ın vefatından sonra Hacı Bektaş Zaviyesi'nin kapatıldığını, ancak Kanuni Sultan Süleyman döneminde yeniden açıldığını nakledilmektedir. Eğer bu olay gerçek ise o takdirde bu padişah döneminde Orta Anadolu'da meydana gelen isyanla ilgili görmek gerekir. Bununla birlikte ne olursa olsun bu gibi durumlarda devlet suçluları cezalandırmaktan öteye geçmemiş, bütün tarikatı muhatap almamıştır. Hatta II. Mahmut bile tarikatı ilga ettiği zaman birkaç küçük tekke şeyhinin idamından başka yola gitmemiş, Hacı Bektaş Şeyhi Hamidullah'ı bile Amasya'ya sürmekle yetinmiştir. Fakat asıl dikkati çeken nokta tarikatın ilga edildiğini belirten fermada Bektaşî tarikatının olup bitenlerden tenzih edilmesi dikkate şayandır.⁸⁰

Osmanlı Devleti içinde inişli-çıkışlı bir şekilde varlıklarını sürdüren Bektaşîler, kayda değer herhangi bir sıkıntı yaşamadan II. Mahmud dönemine kadar geldiler. II. Mahmud'un devlet için bir problem haline gelen ve kuruluş amacından saparak bir güvensizlik ve kaos nedeni olan Yeniçeri Ocağı'nın 1826 yılında kanlı bir şekilde ortadan kaldırılmasıyla birlikte yeni bir dönem başlamış oluyordu. Bu dönemde Yeniçeri Ocağı ile kan bağı oluşturan ve toplumsal bir tabana dayanan Bektaşî Tarikatı'nın geleceği de masaya yatırılmıştı. Nihai sonucu alabilmek ve toplum ile bağlarını kesebilmek için Bektaşî tekkelerinin de kapatılması ve zengin mal varlıklarının eritilmesi gerekmektedir. Bu nedenle kısa süre içerisinde Bektaşî tekkeleri hem Anadolu içinde hem de Rumeli içinde kapatılmış, kuruluşları altmış yılı geçmeyenler muhdes kabul edilerek binaları yıktırılmış ve kadim veya muhdes olmalarına bakılmaksızın mal varlıklarına el konulmuştu.⁸¹

Bektaşî Tarikatının kaldırılması ve mallarına el konulması ile Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması arasında ilişki olduğundan kısaca Yeniçeri Ocağı'na değinmek gerektiği kanısındayız.

⁸⁰ Ocak, *TDVİA*, 378.

⁸¹ Tekin, a.g.m., 74-75

b) Yeniçeriler

Osmanlı padişahının hizmetine ait yaya kuvvetlerinden olan Yeniçeri Ocağı'nın, I. Murad zamanında 1362'de kurulduğu kuvvetle muhtemeldir.⁸² Padişahın hizmetine ait yaya kuvvetlerinden olan Yeniçeri Ocağı'nın, I. Murat zamanında 1362 de kurulduğu bilinmektedir. Ocağın tertibinde Selçuklu ve Memlûkler örnek alınmıştır. Yeniçeri Ocağı I. Murat zamanında Anadolu Selçukluları'ndaki hassa ordusu örnek alınarak kurulmuştu. Çandarlı Halil Paşa'nın teklifi ve Molla Rüstem'in yardımıyla teşkil edilen bu ordunun asker kaynağı Hristiyan asıllı esirlerdi. Acemi Ocağı Yeniçeri Ocağı'na asker yetiştirmek için kurulmuştu. İlk kurulduğu sıralarda Yeniçeri Ordusu bin kişilik bir kuvvetti ve zamanla sayıları arttı.

Devşirme usulünün Yıldırım Beyazıt zamanında ihdas edildiği iddia edilmektedir. Osmanlı Devleti devşirme usulünü sistemli hale getirip geniş çapta uygulamışlardır. Askere alınacak çocuklar, Osmanlı uyruğunda olan Hristiyan halktan alınacaktı. Çocuklar arasından 14-22 yaş arasındakiler tercih edilecekti. Evli ve ailenin tek erkek çocuğu alınmazdı. Kanun gereğince asil ailelerin çocukları tercih edilirdi. Bu çocuklar Türk ailelerin yanlarına verilerek İslamiyeti, Türkçeyi, Türk örf ve adetlerini öğrendikten ve sünnet edildikten sonra acemi ocağına alınırdı. Burada belli bir süre eğitim gördükten sonra yeniçeri ocağına kayıt olurlardı. Bu devşirmelerin evlenmeleri ve askerlik sanatından başka bir işle meşgul olmaları yasaktı. Devşirmeler son olarak yapılan elemenden sonra zekâ testine tabi tutulurlar ve nitelikleri yüksek olanlar, saray ve saltanat hizmetine alınırdı; bir kısmı da yeniçeri ocaklarına asker olarak alınırdı. Kapıkulu ordusunun en kalabalık grubunu oluşturan yeniçeriler, padişahın merkezi otoritesinin temelini teşkil etmişlerdir. Yeniçeri sayesinde padişah, uç beylerinin nüfuz ve otoritesini dengelemiştir. Ayrıca Avrupa'nın ilk daimi ordusu da yeniçerilerdir.⁸³ Osmanlı ordusunun ilk dönemlerindeki yapısına bakıldığında, seferlerdeki toplam asker sayısı içinde Yeniçerilerin hemen her zaman küçük bir azınlık oluşturmamasından ve savaşlarda ordu çok baskı altında kalmadıkça cepheye sürülmemiş olmalarından yola çıkarsak,

⁸² Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1991, s.41.

⁸³ Mücteba İlgürel, *Yeniçeriler Maddesi, İslam Ansiklopedisi*. c. 13, İstanbul, 1986, s.385.

ocağın asıl olarak fetih ya da cihat amacıyla değil, bir iç iktidar gücü olarak tasarlandığı anlaşılmaktadır.⁸⁴

Yeniçeriliğin oluşumunda orduya bin kadar yeniçeri alınmış ve bunların her yüz kişisine kumandan olarak Türklerden meydana getirilen yaya askeri usulüne uygun olarak bir mayabaşı tayin edilmiştir. Ocak, XV. yüzyıl ortalarına kadar sadece yaya bölükleri sınıfından ibaret iken, II. Mehmed zamanından itibaren sekban bölüğünün kurulmasıyla iki sınıf haline gelmiştir. Ve nihayet XVI. yüzyılın başlarında ise Ağa bölükleri denilen üçüncü bir sınıf daha oluşturulmuştur.⁸⁵

Yeniçerilerin XV. yüzyıl ortalarına kadar sayıları on bin, I. Süleyman'ın ölümü sırasında on iki bin dolaylarındadır. XVI. yüzyıl sonlarında yirmi yedi bine, XVII. başlarında otuz yedi bine, asrın ortalarında kırk altı bine ulaşmıştır. XVIII. yüzyıl başlarında yapılan Prut (1711) ve Mora seferlerinde ise ocak mevcudu yüz bini geçmektedir.⁸⁶ Asker sayısındaki bu artışların gerçek ihtiyaçlara dayandığı söylenemez. XVIII. yüzyıl itibarıyla yüz bin Yeniçeri olduğunu ve bunların yarısının İstanbul'da yaşadığını varsayarsak, bu sayıya yeniçeri çevrelerini de eklediğimizde İstanbul için önemli bir nüfus ağırlığının olduğu ortaya çıkacaktır.⁸⁷

Tarihçiler Yeniçeri Ocağı'nın bozulma tarihi olarak genellikle III. Murad dönemini işaret etmektedirler. Bozulmanın temel nedeni olarak, bu dönemde ocağa devşirme kanununa aykırı olarak yabancı kişilerin alınması gösterilir.⁸⁸ Şehzade Mehmet'in iki ay süren sünnet düğününde, katılımcı halkı memnun etmek isteyen III. Murad, onları Yeniçerilikle ödüllendirmek ister. Yeniçeri Ağası Ferhat Paşa, fermana verdiği yanıtla azlolunmayı göze alarak durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır: "Böyle olursa Ocağımıza yabancı ve tanınmamış kimseler girer, Ocak'ta yürürlükte olan kanun ve kaideler elden gider. Devlet-i Aliyye'ye bunun zararı olur." III. Murad ise, Yusuf Ağa'yı ocağın başına getirerek emrini yerine getirtmiş ve ocakta önü alınmaz gedikler açmıştır.⁸⁹ Böylece talimsiz, işsiz kimselerin ocağa girmeleriyle bu

⁸⁴ Reha Çamuroğlu, "Yeniçerilerin Bektaşiliği ve Vaka-i Şerriye", İstanbul, 1994, s.41.

⁸⁵ Halaçoğlu, *a.g.e.*, 41.

⁸⁶ İlgürel, *Yeniçeriler*, a.g.m., 389.

⁸⁷ Çamuroğlu, *a.g.e.*, 76.

⁸⁸ Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, 477.

⁸⁹ Bilal Eryılmaz, *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme*, İstanbul, 1992, s.25.

askeri teşkilat, doğrudan siyasete katılan, devlet adamlarını tayin ve azlettiren, padişahları tahttan indiren ve tahta çıkaran bir kuvvet halini almıştır.⁹⁰

XVII. yüzyıldan itibaren ocağın kanunnamelerinin bir tarafa bırakılıp yerlerine yeni geleneklerin alması yeniçeri ocağını devletin temel dayanağı olmaktan çıkarmıştı. Ocak devlet içindir prensibinin yerini devlet ocak içindir prensibi almıştı. Bundan dolayı da yeniçerilerin desteği alınmadan hiçbir konuda değişiklik yapabilme imkânı kalmamıştı. Ayrıca yeniçerilerin değişiklik yapmak isteyen devlet adamları ve padişahları görevlerinden etmeleri ya da onları öldürmeleri ve ya istedikleri her şeyi çıkardıkları isyanlar sonucu devlete kabul ettirmeleri yeniçerilerin devlet yönetiminde ne derece etkili olduğunu göstermektedir. İstanbul’da zaman zaman meydana gelen isyan hareketlerinde başlıca kuvvet olan yeniçerilerin savaşlarda gösterdikleri korkaklık, itaatsizlik ve gevşeklik ocağın kaldırılmasına kadar devam etmiştir.⁹¹

c) Bektaşî Tarikatıyla Yeniçerilerin İlişkisi

Bektaşî Tarikatı ile Yeniçeri Ocağı arasındaki ilişkinin boyutu, niteliği, kronolojik evrimi, başlangıcı ve ortadan kaldırılmalarına etkisi açıdan bilinmeyenlerle dolu bir problematik olduğu kanaatindeyiz. Şöyle ki, her iki ocak arasında ilişkinin bir şekilde var olduğu bilinmekle birlikte, bu ilişkinin niteliğine ilişkin veriler farklı görüşlere ulaşılabilecek özelliğe sahiptir. Güçlü bir askeri birliğin oluşturulmasındaki en önemli faktörlerden birinin, moral gücü olduğunu söylemek mümkündür. Bugün dahi geçerli olan bu faktörün, Yeniçeri Ocağı üzerinde etkisini Bektaşî Tarikatı çerçevesinde ele alacağız. Çünkü ocak-tarikat ilişkisi ancak bu bağlamda ele alınırsa daha kolay algılanabilir. Yeniçeri Ocağı’nın oluşumunda Bektaşilik mi, yoksa Ahilik mi ordunun inançsal boşluğunu tamamlamaya yönelik olarak ön plana çıkarıldı. Yeniçeri üniformalarının seçiminde Bektaşiler mi, yoksa Ahiler mi etkili oldu tartışmaları Ahiliğin Bektaşilik içerisinde yer bulması nedeniyle belirsiz bir hal almıştır. Dolayısıyla Yeniçerilere ‘ak börk’ giydirilmesi hikayesinden yola çıkarak Yeniçeri Ocağının Bektaşî Tarikatına bağlanma tarihini I. Murad dönemi olarak kabullenmek mümkün değildir. Ocak-tarikat ilişkisinin başlangıcı olarak tarihçiler arasında genel kabul gören yaklaşım XIV. yüzyıl sonu ile XV.

⁹⁰ Halaçoğlu, *a.g.e.*, 44.

⁹¹ İlgürel, *Yeniçeriler*, a.g.m., 389-390.

yüzyıl başıdır.⁹² Bektaşiliğin XVI. yüzyılın başına kadar heterodoks halk İslam'ından sıyrılarak bağımsız bir tarikat olarak örgütlenmemiş olması nedeniyle, Ocağın Bektaşiliğe bağlanmasını bu tarihten sonraya almanın yerinde olduğu görülmektedir.⁹³

XV. yüzyılın ortalarına kadar söylentilerin olmakla birlikte, ilişki başlangıcının Balım Sultan'dan sonra ön plana çıktığını belirtmektedir. Balım Sultan'a kadarki ilişki söylentilerine Ahilik açısından yaklaşmak gerekir. Ahilerin Fütüvvetname geleneğinden devraldığı Hz. Ali sevgisini, Safevi-Şii etkisi öncesinde Bektaşiliğe sokması; Ahiliğin Bektaşilik içerisinde yer bulma sürecine paralel olarak Yeniçerilerin Ahilikle başlayan manevi temelli ilişkisini Bektaşilikte yoğunlaştırması sürecine dönüşmüştür. Balım Sultan ile Bektaşî Tarikatı'nın oluşumu, Bektaşilik ile Yeniçeri Ocağı arasında çok belirgin olmayan ilişkilerin daha gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır diyebiliriz. Bunda Osmanlı devlet yönetiminin etkinliğinden söz etmek de mümkün görünebilir.

Sonuç olarak ilişki başlangıcı daha öncesinde bir şekilde var olmakla birlikte, Balım Sultan ile ivme kazanmıştır kanaatindeyiz. Diğer taraftan, Yeniçerilerin kökeni Hristiyan olan devşirme çocuklarından oluşması sebebiyle İslam dinine uyumundaki geçiş için, heterodoks bir yapı gösteren Bektaşiliğin onlar için uygun bir seçenek olduğunu düşünmek mümkündür.⁹⁴ Hristiyan çevrelerle Sünni tarikatlara ve ülemaya göre daha fazla iç içe girmiş olan Bektaşilik, Hristiyan kökenli Yeniçerilere, oruç ve namaz gibi Sünni dinsel uygulamaları yumuşatan, İslamiyet'i daha çok pratik olarak benimseyen bir bakış açısı sunması da Yeniçerilerin Bektaşililiği açısından etkili olmuş olabilir.⁹⁵

Yeniçeri Ocağı'nın Bektaşilikle olan ilişkisi bir şekilde ocağın lağvına kadar sürmüştür. Yeniçerilik üzerindeki Bektaşî etkisine yönelik en belirgin gösterge olarak ocakta kullanılan tabirler gösterilir. Ocağa, 'Ocağ-ı Bektaşîyan'; Yeniçerilere, 'taife-i Bektaşîye', 'Gürüh-u Bektaşîye', 'Zümre-i Bektaşîyan'; Ocak ağalarına 'rical-i dudman-ı Bektaşîye'; Ocaktaki Çorbacılara 'Sanadid-i Bektaşîyan', 'Ağayarı Bektaşîyan' gibi tabirler en çok kullanılanlar arasındadır.⁹⁶ Ocağın 94. cemaat

⁹² Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, 150.

⁹³ Teoman Şahin, *Alevilere Söylenen Yalanlar Bektaşilik Soruşturması*, Ankara, 1995, s. 43.

⁹⁴ Gülağ Öz, *Yeniçeri-Bektaşî İlişkileri ve II. Mahmut*, Ankara, 1997, s. 24.

⁹⁵ Çamuroğlu, *Yeniçerilerin Bektaşiliği ve Vaka-i Şerriye*, İstanbul, 1994, s.30.

⁹⁶ Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, 235.

ortasında Hacı Bektaş babalarından birinin, Hacı Bektaş Vekili olarak oturduğu bilinmektedir.⁹⁷ Sulucakarahöyük'teki merkez tekkedeki postnişinin 'Hacı Bektaş Vekili' unvanı ile İstanbul'daki bütün Bektaşî tekkeleri babalarının en büyüğü olarak Aksaray'da Etmeydanı'nda Yeni Odalar diye anılan büyük yeniçeri kışlasında oturması, Yeniçeriler üzerindeki Bektaşî nüfuzunun en önemli temsil mekanizmasını oluşturmuştur.⁹⁸ Şunu belirtmekte de yarar vardır ki, Yeniçeriler arasında Rûfai, Kadiri, Bayramî gibi başka tarikatlara girmiş olan insanlar da mevcuttur.⁹⁹ Merkez Tekkedeki postnişin vefat ettiği zaman yerine geçen yeni baba İstanbul'a gelir. Yeniçeri Ocağındaki Bektaşîler onu alır, alay ve Ağa Kapısına götürürler, tacını Yeniçeri Ağası giydirip alay ile Bab-ı Ali'ye gider ve Sadrazam tarafından kendisine ferace giydirir.¹⁰⁰ Yeni Postnişinin İstanbul'daki ihtiyaçlarının karşılanmasında Ocaklı Bektaşîlerin yardımcı olması da gelenektir. I. Süleyman döneminde, postnişin Sersem Ali Dedebaba'nın İstanbul'a daveti bu konuya örnek oluşturabilir.¹⁰¹ Yeniçeri Ulufe Defterlerindeki kayıtlarda çekilen Gülbank de Hacı Bektaş'ın adı geçmektedir.¹⁰² Bu dualar, Bektaşîlerin çektikleri Gülbank'lerin aynısıdır. Savaşa giden Yeniçeri Ordusunun savaş sırasında ve dönerken okuduğu gülbank şu şekildedir:

“Allah Allah Eyvallah / Baş uryan, sine puryan, kılıç al kan /
 Bu meydanda nice başlar kesilir hiç olmaz soran / Eyvallah... Eyvallah /
 Kahrımız kılıcımız düşmana ziyan / Kulluğumuz padişaha ayan /
 Üçler, yediler, kırklar / Gülbankı Muhammed, Nuri Nebi, Keremi Ali /
 Pirimiz Hünkârımız Hacı Bektaş Veli / Demine devranına hu diyelim / Hu”¹⁰³

Yeniçeri inancına göre, orta ve bölük kazanından başka, bir de Hacı Bektaş-ı Veli'nin içinde çorba pişirdikten sonra hediye ettiğine inanılan kazan (Kazan-ı Şerif)

⁹⁷ Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, Cilt 12, İstanbul, 1966, s. 235.

⁹⁸ Reşad Ekrem Koçu, *Yeniçeriler ve Bektaşîlik*, *Hayat Tarih Mecmuası*, Cilt III, Sayı 10. İstanbul, 1970, s. 11.

⁹⁹ Mehmed Şakir Ülkütaşır, *Hacı Bektaş Veli ve Yeniçeri Ocağı*, *Hisar Dergisi*, Cilt 9, Sayı 68. İstanbul, 1969, s. 11.

¹⁰⁰ Ahmet Cevdet Paşa, *a.g.e.*, 235.

¹⁰¹ Ülkütaşır, *a.g.m.*, 68.

¹⁰² Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, 434.

¹⁰³ Burhan Kocadağ, *Alevi-Bektaşî Tarihi*, İstanbul, 1996, s.78.

vardır. İnaniş'a göre bu kazan kaldırılıp yerine su dökülürse dünya alt üst olacaktır.¹⁰⁴ Ocak ile tarikatın bağımlı gösteren bir diğer gelişme ise, II. Viyana kuşatmasında esir alınan Kont Marsigli tarafından aktarılmaktadır. Kont, Yeniçeri Ağasının Divan'da Hacı Bektaş'ın adı geçtiğinde sürekli ayağa kalktığını söylemektedir.¹⁰⁵ Ayrıca Ağa Kapısı'nda Hacı Bektaş-ı Veli'nin ruhu için dua okutulduğu da bilinmektedir.¹⁰⁶

I. Süleyman, Nemse Savaşında askerin gayretsizliğini görmesi üzerine Pirevinde Hacı Bektaş evladı olarak bulunan Şeyhi getirterek ocağı yeniden dualattırır, ocağı manevi bir güç vermeye çalışır. Bunun üzerine Yeniçerilerin 'Biz artık Hacı Bektaş Köçekleri olduk' dediği aktarılmaktadır.¹⁰⁷ III. Selim de saltanatının ikinci yılında (1789) Yeniçerilerin sadakat ve cesaretini dilerken onlara "Hacı Bektaş Köçekleri" şeklinde hitap etmiştir. Ayrıca Yeniçeri birliklerinin bir üyesi olarak yazılan her askerden Hacı Bektaş Yolu'na iman yemini alındığı bilinmektedir.¹⁰⁸

1822 tarihli Yeniçeri askerinin terhis belgesinin çevirisinde "Oniki İmam, Oniki tarik, üçler-yediler-kırklar" gibi Bektaşî ritüelinde yer bulan ifadelerle rastlanılmaktadır.¹⁰⁹ Yeniçeri ve Bektaşî mezar taşlarında Zülfikar'ın ve Şii etkisi gösteren imgelerin, taşa işlenmiş simgeleri yer almaktadır. Zülfikar'ın antropomorfik (insan biçimli) örneklerinden bazıları Yeniçerilerin mezar taşlarında yer almaktadır.¹¹⁰ Bazı Yeniçeri Cemaat Ortalarında Zülfikar sembolünün bulunduğunu bildirmektedir. Mezarlardaki Zülfikar işlemelerinin sancaklardaki Zülfikar ikonundan çok, Kızılbaş etkisi olan bir Zülfikar işlemesi olduğu anlaşıyor. Yeniçeri Ordusu Ortalarındaki flamalarında bulunan pençe (el) şeklinin, ayın önüne yıldız yerine konularak kullanıldığı anlaşıyor. Bu el ile başparmak: Hz. Muhammed, işaret parmağı: Hz. Ali, orta parmak: Hz. Fatma, yüzük parmağı: Hz. Hasan ve serçe parmağı: Hz. Hüseyin'i temsil etmektedir.¹¹¹

Yeniçeriler ile Bektaşî tekkeleri arasındaki ilişkiye ilişkin bir diğer örnek 1720'li yıllara ait bir belgeye göre, o dönem tarikatın başında bulunan Şeyh Elvan,

¹⁰⁴ Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, 259.

¹⁰⁵ Birge, J. K. *Bektaşîlik Tarihi* (Çeviren: R. Çamuroğlu). İstanbul, 1991, s. 85.

¹⁰⁶ Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, 621.

¹⁰⁷ Abdülbaki Gölpınarlı, *Menakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş'ı Veli*, Vilayet-name, İstanbul, 1995.s. 126.

¹⁰⁸ Birge, J. K. *a.g.e.*, 85.

¹⁰⁹ Birge, J. K. *a.g.e.*, 86.

¹¹⁰ Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, 260.

¹¹¹ Bedri Noyan Dedeşaba, *Bektaşîlik Alevilik Nedir?* İstanbul, 1995, s. 63.

Hacıbektaş Zaviyesine bağlı tarikat vakıflarının düzeni ile ilgili çıkan bir sorun üzerine İstanbul'a gider. Şeyh Elvan'ın İstanbul'a yaptığı ziyaret sırasında Yeniçeri Ağasının aracılığından faydalanmış olduğu tahmin edilmektedir. Üst rütbeli olmadığı bilinen Ali Ağa isimli bir Yeniçeri, aldığı emirle Hacıbektaş Kasabası'na gelerek, şeyh ailesinin bir ferdinin vakıf idareciliğini üstlenmesini, başka birisinin nazır tayin edilmesini sağlayarak İstanbul'a dönmesi istenmektedir.¹¹² Burada ilginç olan bizzat şeyhin anlaşmazlıklara sebep olan sorunların çözümünün merkezi idare tarafından istenmesidir. Ayrıca, Yeniçeri Ağası'nın bu konuda bir şekilde arabulucu taraf olması da anlamlıdır. Bu olayda kadının adının geçmemesi ve özel birisinin İstanbul'dan görevlendirilmesi de düşündürücüdür. Osmanlı yönetiminin belki de kadıya güvenmeyerek özel birisini İstanbul'dan göndermiş olması düşünülebilir ya da kadı da soruna taraf olabileceği için tarafsız biri gönderilmiş olabilir.¹¹³ Bu örneğin dışındaki bazı durumlarda, taşrada bulunan bazı zaviyelerin şeyhlerinin Hacıbektaş'taki şeyhin müdahalesini gerçekten de gereksiz bulup onun yerine bölgedeki kadıya başvurmuş oldukları olaylara rastlanmasın da mümkün olduğu tahmin edilebilir. Ocağın tarikata olan etkisi, örneklerde görüldüğü gibi, tersi durumun gerçekleşebileceği anlamına da gelmektedir. 1655 tarihinde Sekbanbaşılıktan Yeniçeri Ağası olan Mehmed Ağa'nın ocaktan ağa olmasına karşı ocaktaki Bektaşî Şeyhi itiraz etmiş olduğundan, Mehmed Ağa üç gün sonra azlolanup yerine Harem-i Hümayun'dan Çukadar Boşnak Mehmed Ağa tayin edilmiştir.¹¹⁴ Örneği doğru olarak kabul edersek, bu etkinin direk olarak merkez tekkeden değil de, ocaktaki tekkeden yapıldığının anlamını daha iyi analiz edebiliriz. Şöyle ki, doğrudan merkez tekkeden yapılan etki, Bektaşî Tarikatı'nın Yeniçeri Ocağı üzerinde direk nüfuz sahibi olduğunun göstergesidir. Ancak, ocak içerisindeki Bektaşî Tekkesinden yapılan etki ise, bu etkinin sadece Bektaşî olma sıfatının ötesinde, aynı zamanda Yeniçeri etkisi olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Kanımızca bu durumun, Yeniçeriler arasındaki ağa çekişmesinin bir yansıması olması muhtemeldir. Cevdet Paşa, Bektaşilikle ilgisi olmayan bazı Yeniçerilerin ocağı karıştırdığını bildirmektedir. Buna örnek olarak Haydar Baba'yı verir. İddiaya

¹¹² Suraiya Faroqhi, 1826 Öncesi Bektaşîler-Nüfuz (etki) Savaşı ve Strüktür (yapı) Problemleri, *I. Alevi-Bektaşî Sempozyumu*, Alevi-Bektaşî Kültür Enstitüsü, İstanbul, 2000, s. 116.

¹¹³ Faroqhi, *a.g.e.*, 116.

¹¹⁴ Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, 178.

göre Alemdar Paşa ve III. Selim olaylarında bulunan ve 99. Orta'da oturan Haydar Baba, Yeniçeri Ağası İsmail Ağa'nın 1822 yılında azlinden sonra sürgün edilmiştir. Bursa'ya vardığı sırada Yeniçerilerin huzursuzluk çıkarması üzerine olay Yeniçeri Ağası Hasan Ağa'ya bildirilir. Haydar Baba'nın ölümüyle olay kendiliğinden son bulur.¹¹⁵

Ocak-Tarikat ilişkilerine ilişkin tartışmalar, en çok Safevi Devleti'ne karşı yapılan seferde ve Kalender Çelebi İsyanında yoğunlaşmaktadır. Bu konuya ilişkin yaklaşımlar, Yeniçeriler Bektaşî etkisindeyse neden Bektaşîlerle iyi ilişkiler içerisinde olan II. Bayezid ya da Kızılbaşlarla sorun yaşamayan Şehzade Ahmed'in padişahlığını kabul etmeyip I. Selim'i tahta oturtular.¹¹⁶ Neden Safevi seferinde silah bırakan bazı Türkler gibi silah bırakıp da Savaşı Şah İsmail lehine çevirmediler¹¹⁷ ya da neden Bektaşî Postnişini Kalender Çelebi'nin isyanını şiddetle bastırdı¹¹⁸ şeklinde birkaç başlık etrafında toplanmaktadır. Ayrıca Yeniçerilerin Anadolu'nun demografik yapısını dahi etkileyecek ölçüde Celali İsyanlarını aşırı şiddetle bastırdıkları da bilinmektedir.¹¹⁹ Buna karşılık, ilişkilerinde son derece dikkatli olan Bektaşîlerin, Yeniçeriler ile yakın olmalarının tesadüf olmadığını savunanlar da vardır. XVII. yüzyıldaki İran seferlerindeki Yeniçerilerin gönülsüzlüğü nedeniyle savaşların çok uzun sürmesi, İran'a karşı yapılacak sefer ilan sırasında İstanbul'da ayaklanma korkusunun yaşanması, Yeniçerilerin cephede savaşa karşı nutuk atan Bektaşîleri koruması gibi Yeniçeriler ile Bektaşîler arasındaki ilişkinin gerçek anlamda yoğun olduğunu savunan yaklaşımlar da mevcuttur.¹²⁰ Aslında çelişki gibi görün her iki yaklaşımın birçok ortak noktası mevcuttur. Her şeyden önce, Yeniçeriliğin kuruluşunda Bektaşî etkisinin ısrarla vurgulanması ile Osmanlı Devleti'nin oluşumundaki Bektaşî etkisini ön plana çıkarma gayreti arasında doğrudan bir ilişki vardır. Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, Bektaşîler ile Yeniçeriler arasındaki ilişki, özellikle I. Selim dönemi

¹¹⁵Koçu, *a.g.e.*, 12.

¹¹⁶Öz, *Yeniçeri-Bektaşî İlişkileri ve II. Mahmut*, 32.

¹¹⁷Öz, *a.g.e.*, 33.

¹¹⁸Öz, *a.g.e.*, 34.

¹¹⁹Çamuroğlu, *a.g.e.*, 42.

¹²⁰Çamuroğlu, *a.g.e.*, 38.

Safevi Savaşı ve Kalender Çelebi isyanlarından da anlaşıldığı gibi şekilsellik yanı ağır basan, yüzeysel bir ilişkidir.¹²¹

Ocak-tarikat ilişkisini ‘börk’e indirgemenin de sağlıklı bir yaklaşım olmadığı düşüncesindeyiz. Özellikle XVIII. yüzyılda yoğunlaşan ocak-tarikat ilişkisinde genel itibariyle Yeniçerilerin Bektaşililiği yüzeysel ve şekilsel olarak nitelendirmenin yerinde olduğu anlaşılmaktadır. Sembolik uygulamanın ötesinde dinsel ve felsefi olarak ciddi bir ilişkinin varolmadığı açıktır. Hacı Bektaş’a bağlılık, Oniki İmam’ı tanıyıp inanma gibi söylemler, daha çok Yeniçerilerin söylemsel ve yüzeysel bağlılıklarının ifadesidir.¹²²

Hacı Bektaş-ı Veli’nin, Yeniçeri Ocağı’nın piri olması konusunda ve bazı Bektaşî ritüellerinin dışında, Yeniçerilerin Bektaşilik görüş ve ayinleri ile ne derecede yakın alaka içinde olduğu, ikna edici bir şekilde ortaya konmuş değildir. XVIII. yüzyıldan itibaren Bektaşî derviş ve babalarının bazılarının Yeniçerilerle yakın gündelik ilişkisi olduğu görülmektedir, ancak bu, ocağın tarikat ile ilişkisinin ve aidiyetinin ne düzeyde olduğu konusundaki temel problemleri cevaplamaya yetmez.¹²³ Her iki örgütlenme arasındaki ilişkinin somut göstergesi olan kışladaki Bektaşî Babasının misyonunun şekilsel bağlılığı ifade eden makam olmaktan öte bir durum teşkil etmediğini söyleyebiliriz. Ayrıca Osmanlı Devleti’ndeki son birkaç isyanda kışla Bektaşîlerinin etkin olduğu yönündeki yaklaşımlar da bu durumla çelişmemektedir. Ocak içerisindeki Bektaşî Babalarının zamanla Yeniçerileri Bektaşileştirmek yerine, kendilerinin Yeniçerileşmesi (askerleşmesi) sonucunu doğurmuş olabilir. Bunu, ocağın bozulmasına, yozlaşmasına paralel olarak, ocaktaki Bektaşî Babalarının da bu yozlaşmadan nasibini almış olabileceği ihtimali çerçevesinde değerlendirebiliriz.

Bektaşî Zaviyelerinin bütün mal ve mülkleri, fetva gereğince ve padişah iradesince, mirî tarafından zapt edilerek Asâkir-i Mansûre masraflarının karşılanması için Mukataat Hazinesine gelir kaydedilmiştir. Bu gibi tekke ve zaviyelerin

¹²¹Çamuroğlu, a.g.e., 43.

¹²²Öz, a.g.e., 141- 142.

¹²³İlber Ortaylı, Tarikatlar ve Tanzimat Dönemi Osmanlı Yönetimi, *Osmanlı İmparatorluğu’nda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler I*. Ankara, 2000, s. 346.

bünyesinde olan emlak ve arazinin bütün hâsılatı irade-i seniyye gereğince Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye masraflarına tahsis edilmiştir.¹²⁴

Arşiv kaynaklarından Bektaşî tekkelerine ait elde ettiğimiz bazı belgelerin değerlendirmesi şöyledir:

- 1- 29 Safer 1242/2 Ekim 1826 tarihli bir belgede; Bir müddetten beri bazı şahısların Hacı Bektaş Veli'ye mensubiyet davası ile şeriata aykırı hareketlerde bulunarak halkı dalalete sevketmekte olduklarından şeyhülislamlar, kazaskerler ve ülema ile diğer tarikatlara mensub şeyhlerden oluşan mecliste verilen karar ve sadır olan fetvalar gereğince bu Bektaşîlerden pek uygunsuz ve muzır olanların idamları ve diğerlerinin nefyedilmeleri ve bunlara ait tekkeler ve vakıflar zaptolunup tekkelerden uygun olanların cami, medrese ve mektep haline konulup diğerlerinin yıktırılması hakkında Rumeli'de bulunan valiler ve saireye yazılan hükümdür.¹²⁵
- 2- 1826 yılında Yeniçeri ocağının kapatılmasıyla birlikte Bektaşîlere ait tekkelerin de kapatılması kararı alınması üzerine Dimetoka'nın Cebel Nahiyesi'nde bulunan Kızıl Deli Sultan Tekkesi kapatılan ve yıktırılan ilk tekke olmuştur. Türbe mahalline dokunulmamış tekkenin meydan odası yıkılarak camiye çevrilmiştir. Türbenin tüm mal varlığına el konularak bir kısmı satılmış bir kısmı da kiraya verilmiştir. 1827-1851 yıllarında buradan elde edilen 200.000 kuruştan fazla para hazineye aktarılmıştır. Fakat 1890 yılında bu tekkeye ait emlaklar geri verilmiş ve Osmanlının bölgeden çekilmesine kadar faaliyetlerine devam etmişlerdir.¹²⁶
- 3- 29 Muharrem 1243/22 Ağustos 1827 tarihli bir diğer başka belgede de; Yeniçerilerin kaldırılması üzerine Kırçova'da Bektaşî Tekkesi'nin tahribi ve dervişlerin tebidi istenmiştir.¹²⁷

¹²⁴ Tekin, a.g.m., 76.

¹²⁵ BOA. C.ADL.29/1734.

¹²⁶ Fahri Maden, "Kızıldeli Sultan Tekkesinin Kapatılması (1826) Ve Faaliyetlerine Yeniden Başlaması", *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2010/53, s.124-125.

¹²⁷ BOA. C. AS 203/8714

- 4- 29 Safer 1243/21 Eylül 1827 tarihli belgede; Anadolu ve Rumeli’de ne kadar Bektaşî tekke ve zaviyesi varsa yalnız içindeki türbeleri bırakılıp geriye kalan mal ve eşyanın devlet namına zaptedilmesi ve bunun ülema, ayan ve halka bildirilmesi istenmiştir.¹²⁸
- 5- 29 Rebiyülevvel 1244/9 Eylül 1828 tarihli bir başka belgede ise Bektaşî Tekkelerinin türbeler hariç yıkılıp hayvanat, hububat ve eşyasının miriden zaptedilerek satılması istenildiği gibi, Eski Zağra’da yıktırılan Mümin Baba Tekkesi’nde zapt olunan hayvanat ve saire arasında Mümin Baba Mescidi’ne ait eşya ve arazinin de, zapt edilip satıldığı yazılmaktadır.¹²⁹
- 6- 02 Zi’l-kâde 1245/25 Nisan 1830 yılında Anadolu ve Rumeli caniplerinde bütün Bektaşî tekke zaviyelerinin yıktırılması, mallarının el konulması gerektiği halde Karahisar’da Akıncı karyesindeki Çomaklı Baba Zaviyesi hakkında bir hususun merkeze bildirilmediği ve bunun sebebinin bildirilmesi Karahisar naibinden istenmiştir.¹³⁰
- 7- 08 Zi’l-kâde 1244/12 Mayıs 1829’ da yazılan bir başka belgede; Bektaşî tekkelerinin Türbelerinden başka geriye kalanların yıktırılıp enkazıyla beraber arazilerinin ve bütün eşyalarının satılması emrine uygun olarak Mihaliç, Sencan ve Kirmasti kazalarında yıktırılan Bektaşî tekkelerinin yerleri satılmış olduğundan mülknamelerinin satılanlara verilmesi istenmiştir.¹³¹
- 8- 29 Zilhicce 1241/4 Ağustos 1826 tarihli belgede ise; Yeniçeri Ordusunun kaldırıldığı ve Asakir-i Mansurenin kurulmaya başlandığı Bektaşî tekkelerinin kapatıldığı hakkında Kandiye Muhafızı Sehrab Paşa’lardan bildirilmekle, Kandiye muhafızlığına İzmir Gümrükçüsü Süleyman Ağa’nın veziriazamın isteğiyle tayin edildiği ve yerli neferatla tekkelerin yerleri hakkında ve yeni oluşturulacak Asakir-i Mansure hakkında

¹²⁸ BOA. C..EV. 268/13680

¹²⁹ BOA. C.EV. 431/21839

¹³⁰ BOA. C.EV. 539/27216

¹³¹ BOA. C.ML. 249/10325

Süleyman Paşa ile gönderilecek talimat göre hareket edilmesi istenmiştir.¹³²

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yaptığımız araştırmada elde ettiğimiz bu belgelerden anlaşıldığı üzere II. Mahmut döneminde Yeniçeri Ocağının kaldırılmasıyla beraber bu ocağa yakınlığı bilinen Bektaşî tekkeleri de lağvedilmeye çalışılmıştır. Bektaşî tekkelerine ait bütün mal varlığına el konulmuş sadece tekkenin içerisinde bulunan türbelere dokunulmamıştır. Bektaşî tekkelerinin taşınmaz mülklerinde satıldığı ve buradan elde edilen gelirin hazineye aktarılmasının yanı sıra yeni kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusu için de kullanıldığını görmekteyiz.

Bektaşî tekkelerinin lağvı esnasında sayılarının ne kadar olduğuna dair kesin bir bilgi yoktur. Ancak Evliya Çelebi'ye göre XVII. yüzyılın ortalarında Osmanlı İmparatorluğu'nda 700 kadar Bektaşî tekkesi faaliyet gösteriyordu. Osmanlı tarihçiliğinin yaşayan en büyük ismi Prof. Halil İnalcık bu rakamda birazcık mübalağa olabileceğini söyler.¹³³ Tezimizde Anadolu ve Rumeli'de bulunan önemli bazı tekkelerin akıbetine kısaca değinmenin yararını görmekteyiz.

Abdal Musa Zaviyesi'nin 1246 / 1831 tarihinden önce satılacak kurşun ve enkaz bedelinden mahsup olunacak miktar 8326,5 kuruş etmektedir. Yine bu tekkenin 1826 – 1830 yıllarında elde edilen hâsılatın satış miktarı 43266,5 kuruş etmiştir. Abdal Musa Tekkesi'ne ait Karadiken Çiftliği 10200 kuruşa satıldığını görmekteyiz.¹³⁴

Satılan ve kiraya verilen Kızıldeli tekkesi eşya, emlak ve hayvanlarından 1827-1851 yılları arasında toplam 200 bin kuruştan fazla gelir elde edilip hazineye aktarıldı.¹³⁵ Sadece Kızıldeli Sultan Tekkesi'nden bu kadar yüklü bir paranın kazanılması Anadolu ve Rumeli'de bulunan Bektaşî tekkelerinin gelirlerinin ne kadar fazla yekün oluşturacağı bakımından ehemmiyet arz etmektedir.

Osmanlı Devleti, Bektaşîlere ait olan bu tekkelerin tamamını müsadere etmemiştir. Tekkelerin önemli bir kısmıda bulunduğu yerde halkın isteği üzerine

¹³² BOA. HAT. 289/17345

¹³³ Taha Akyol, Osmanlı'da ve İran'da Mezhep ve Devlet, İstanbul, 1999, s.17.

¹³⁴ Tekin, a.g.m., 78- 79.

¹³⁵ Maden, a.g.m.,125.

ihtiyaca binaende kullanıldığını görmekteyiz. Mesela Demirci kazasındaki Hacı Baba Tekkesi yıktırılmak yerine mektebe çevrildi. Hasköy'deki Osman Baba tekkesi sıbyan mektebi olarak kullanıldı. Tekkeden Bektasîler çıkarıldığı gibi buraya bağlı olarak Malkoç Bey tarafından yaptırılan camide imam ve hatiplik yapan Bektasî Sadullah İbn Said Halife görevinden uzaklaştırıldı. Mektebe çevrilen tekkede ilim tahsil ettirmek, Osman Baba tekkesinin türbedarlığını yürütmek, adı geçen camide imam ve hatiplik yapmak üzere Cafer Halife tayin edildi.¹³⁶

Osmanlı Devleti'nde tekkelerin bir kısmında başka tarikatlara verildiği belirtiliyor. Bu tarikatlara verilirken muacel bedelin alınmadığı zikredilmektedir. Devletin Sünni gelenekten gelmesi sebebiyle Bektaşilere ait yerleri özellikle Nakşîlere devrettiği söylenir.

Bektaşilerin merkez tekkesi olan Hacı Bektaş'a atanan şeyhin Nakşî olmasında mündemiç manada görüldüğü gibi, Bektaşî tekkelerin tamamına yakını Nakşîlere devredilmiştir. Nakşibendîliğin İslam'ın zahiri şartlarına sıkıca bağlı ve ülema tarafından teveccüh gören bir tarikat olması bu uygulamada başat bir rol oynamıştır. İstanbul'da 1868 yılına ait bir tekke sayım defterinde bulunan yedi adet Bektaşî tekkelerinin hepsi Nakşibendî tarikatına mensup olarak kaydedilmişlerdir. Edirne'deki dört adet Bektaşî tekkesi; Merzifon'da Pirî Baba tekkesi, Isparta Eğirdir'de Sûretî Baba tekkesi, Merzifon'daki Hızır Baba türbesi gibi tekkeler Nakşîlere devredilmişti. Buna rağmen, boşalan bütün Bektaşî tekkeleri sadece Nakşîlere verilmemiştir. Anadolu'nun en büyük Bektaşî tekkelerinden biri olan Abdal Musa dergâhı da başta Nakşîlere verilmiş iken, daha sonra meşihatın Mevlevilere geçtiği görülmektedir. Dolayısıyla, böylesine büyük bir Bektaşî tekkesinin Mevlevilik uhdesine verilmesinin sembolik değeri yüksektir. Bununla beraber, Kâdirî, Rifai gibi tarikatların da Bektaşî tekkelerin meşihatlarına atandıkları görülmüştür. Üsküp'te Uryan Baba tekkesi ve Kütahya Karaağaç'ta Ot Yakan Baba tekkesi meşihatları Kâdirîlere verilmişti. Ayrıca, Selanik'te Bayezîd Baba zaviyesinin türbedarlığına bölgede itibarı olan bir Rifai şeyhi Hüseyin Bin Ahmed getirilmişti. Daha sonra ayrıntılı bir şekilde görüleceği gibi Tırhala'da da eski bir Bektaşî zaviyesi olan Şişko Mehmed Efendi tekkesi ise Rifai Ali Baba'ya verilmişti.

¹³⁶ Fahri Maden, "*Bektasî Tekkelerinin Kapatılması (1826) ve Bektasîliğin Yasaklı Yılları*", (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2010. s.144.

Bektaşî tekkelerinin sıcağı sıcağına diğer tarikatlara devredilmediği ve üzerinden belli bir zaman geçtikten sonra bu işlemlerin gerçekleştiği görülmektedir.¹³⁷

Bunun yanı sıra İbrahim Efendi isimli bir şahıs padişaha gönderdiği bir arzuhalde; Hakim Çelebi Medresesi'nde uzun zamandan beri faydalı ilimler ile meşgul olduğunu ifade ederek, kaldırılan Bektaşî zaviyelerinden Pasa Sancağı'nda Köprülü Kazası'nda olan Haşin Baba Zaviyesini Nakşibendi Tarikatına dönüştürerek muaccesiz kendisine tevcih ve ihsan buyrulmasını talep etmektedir. Gönderilen ferman gereğince kayıtlara müracaat edilip gereği sorulduğunda; zaviyenin emlak vesairesinin muaccesiz kendisine tevcih edilmesi konusu bundan önce de İbrahim Efendi tarafından arzuhal ile talep edilmişse de zaviyenin 1242/1826-1827 senesinden itibaren Mukataat Hazinesinde kayıtlı emlakı, bu senenin hesabı olarak 4500 kuruş iltizamsız olarak isteyene verilerek Asâkir-i Mansûre masraflarına tahsis edilip Mukataat Hazinesine gelir kaydedilmiştir. İbrahim Efendinin bu talebi kabul edilebilir konulardan olmadığı cevabı verilerek arzuhal, Battal'da muhafaza edilip bu gibi konular için yani kaldırılan Bektaşî Zaviyelerinin başka bir şekle dönüştürülmek üzere muaccesiz verilmesine talep edeceklerle bundan böyle izin verilmeyeceği cevabı verilmiştir. İbrahim Efendi'nin dilekçesi Padişah iradesine aykırı olduğundan bundan böyle dilekçe vererek rahatsızlık verdiği takdirde dilekçesine derkenar olunmayacağı kendisine bildirilmektedir. Takririn hıfz olunmasına 27 Zilhicce 1246/8 Haziran 1831 senesinde ferman gereğince emredilmiştir. Bu belgeden de anlaşılacağı üzerine; Bektaşî Tekkelerinin Nakşibendî Tarikatına verildiğine ilişkin yaygın kanaat gerçeği yansıtmamakta olup, muaccelelerini ödediği takdirde isteyen herkese bu mülklerin verilebileceği anlaşılmaktadır. Bedeli ödenmeyen hiçbir arazinin bir baska şahıs veya kuruma devredilmeyeceği belgenin ifadesinden anlaşılmaktadır. İbrahim Efendinin bu talebi başkalarına da örnek olması için "Kuyud-ı Battal"a kaydedilerek numune tutulmuştur.¹³⁸

2.3. Tedbir Amaçlı Uygulanan Müsadereler

Osmanlı Devlet'i müsadere sistemini uygularken kendisinin ve vatandaşının da emniyetini sağlamak amacıyla şahıslar suçlu olmasada mallarının müsaderesini

¹³⁷ Muharrem Varol, *Bektaşîliğin İlgası Sonrasında Osmanlı Devleti'nin Tarikat Politikaları (1826-1866)*, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2011 s. 55-56.

¹³⁸ Tekin, a.g.m., 83-84.

yapmıştır. Emniyet tedbiri olan müsadere söz konusu eşya zanlıya ait olmasa da uygulanmaktadır. Çünkü burada amaç zanlıya ceza vermekten ziyade bu öğelerin oluşturduğu tehlikeyi ortadan kaldırmaktır.¹³⁹

- 1- 27 Zilhicce 1253/24 Mart 1838 tarihli belge: Mısır valisinin Suriye taraflarında harb tedbirleri ve hareketlere ait araştırma ve Devlet-i Ali'den mühim tedbirleri ve olaylara ait ihbarları ayrıntılarıyla araştırılması istenilmiştir. Arnavud taraflarında fesadın ortaya çıkması dikkatle araştırılıp beş sancağın Mustafa Paşa tarafından araştırılması emrine cevaben ne suretle arştırmanın başlatılacağına dair arzdır. Girid tarafından üç sancakta Çamlık tarafından bazı kâğıtlar gelerek işaret edilen askerler getirilerek istihbarat haberlerinin ne yoluyla başvurulduğuna Arnavutluk'ta bir ifsad çıkarılması amacıyla Mısır'dan adamlar gönderilmektedir. İzmir tarafından ortaya çıkan gazete evrakından hareketle lazım gelen kayıtların belirtilmesi ve fesada yol açacak belge ve kişilerin arkası bırakılmayarak gereğinin yapılması ve fermanın yerine getirilmesi istenilmiştir. Denizden ve karadan gelebilecek ifsadata yönelik tedbirlerin artırılması gerekmektedir. Gririd tarafından Çamlık ahalisine kâğıtlar yazıldığı gibi İşkodra vesair Kigalık kazalarına kâğıt parçalarının araştırıldığı haber verilerek şimdiye kadar ifsadata dair eser ortaya çıkmamışsa da bu olaya ilişkin o kâğıtların gönderilmesi bir olay ortaya çıktığı takdirde de sahipleri ile birlikte kâğıtları getirilip cezalandırılması başka bir zeminde İşkodra Kaymakamı Hasan Paşa hazretlerine gizlice bilgi vermek ve lazım gelen yerlere casuslar yerleştirilerek bu fesadları engellemek ve araştırmaların titizlikle incelenmesi emr edilmiştir.¹⁴⁰ Görüldüğü üzere bazen müsadere mektuplara da olmuştur.

- 2- 29 Zilhicce 1254/15 Mart 1839 tarihli belge: Mısır'a karşı duran kolordu kumandanlarına müteyakkız bulunmalarına dair tahrirat yazılması ve Elviye-i Hamse Müşiri Mustafa Nuri Paşa'nın Mısır'dan adam ve mektup gelince gelen adamı hıfz ve mektupları müsadere etmesi gerekir. Sivas

¹³⁹ Esen, a.g.m., 187-188.

¹⁴⁰ BOA. HAT. 373/20401-A-1

kumandanının reyi alındıktan sonra umum komutanlara tebligat yapılması arz olundukta mucibince irade sadır olunmuştur. Nuri Paşa hazretlerinin bulunduğu mevki gereğince bulunduğu bölgenin iyi muhafazası gerekmektedir. Ele geçen mektuplar rakamlanarak açıkça belirtilecek ve lüzum görüldüğünde mektupların ilan edilmesi istenilmiştir.¹⁴¹

- 3- 17 Zi'l-kâde 1242/21 Mayıs 1827 tarihli belgede: Çirmen Mutasarrıfı Esat Paşa'nın kapı kethüdasına göndermiş olduğu tahriratta Çorlu havalisinde yakalanan haydutları zabt ve silahları müsadere edilerek İstanbul'a gönderilmiştir. Zikredilen eşkıyalar merkeze gönderilirken üzerlerinde yakalananlar da bir deftere kayıt edilerek nereye teslim edilmeleri istenilmektedir.¹⁴²

2.4. Memurlara Uygulanan Müsadereler

Osmanlı Devleti'nde yönetim sınıfı genel olarak üçe ayrılmıştır. Bunlar; Seyfiyye, ilmiyye ve kalemiyye sınıflarıdır. Bunun dışında kalan halka da reaya denilmektedir. Yönetici sınıf kul kapsamına girdiğinden dolayı öldüklerinde yahut görevden alındıklarında malları müsadere edilebilmekteydi.¹⁴³

- 1- 29 Ramazan 1278/30 Mart 1862 tarihli belge: Tepedelenli Ali Paşa ve oğlu Veli Paşa'nın isyanından sonra malları müsadere edilmiştir. Bu arada isyanla ilgisi olmamasına rağmen Tepedelenlinin torunu olması hasebiyle Girit Valisi İsmail Rahmi Paşa'nın malları da müsadere edilmiştir. İsmail Rahmi Paşa'nın Sofadis, Meşfelor, Cum'a ve Faliviye-i Kebir çiftlikleri de müsadere edilerek kendisine 20.000 gurus maaş tahsis edilmiştir. Daha sonra kendisine verilen bu maaştan 3000 gurus indirim yapılmıştır. Bu olay üzerine İsmail Rahmi Paşa çiftliklerinin kendisine iade edilmesini istemiş ve açmış olduğu dava sonucunda haklı bulunarak çiftlikler kendisine iade edilmiştir.¹⁴⁴

¹⁴¹ BOA. HAT. 373/20418-1

¹⁴² BOA. HAT. 708/33934-1-1

¹⁴³ Akyılmaz, a.g.m., 393-394.

¹⁴⁴ BOA. İ.MM 24/1071; Tepedelenli müteveffâ Ali Paşa ve evlâd ve ahfâd ve ta'allukâtının uhdelinde bulunan çiftlikler ile emlâk ve akâr-ı sâirenin cânib-i mîrîden bi'z-zabt tâliblerine

- 2- 29 Zilhicce 1245/21 Haziran 1830 tarihli belge: Sabık Haleb Mutesellimi Ahmed Bey'in memur olduğu Şark cephesine gitmediği ve İstanbul'daki kardeşi Mustafa Bey'in işi uzatmak için kendisine yazdığı mektubun ele geçirdiği Sivas Mutesellimi Ali Bey tarafından işar edilmekle serasker ve icab edenler ile müzakere edilerek Ahmed Bey'in tayinine ve Mustafa

fürûhtuna mukaddemâ irâde-i seniyye müte'allik buyurulup mu'ahharan fürûht olunanlardan mâ'adâsının cânib-i hazînen idâresi irâde buyurulmakdan nâşî ol vechile zikr olunan çiftlikler hazîne-i merkûmeden sene be-sene tâliblerine ihâle olunmakda iken ileride icâbına bakılmak üzere maktû'an ihâlesinden dahi sarf-ı nazarla emâneten idâresine Meclis-i Tanzimât kararıyla irâde-i aliyye müte'allik buyurularak keyfiyet mahallerine bildirilmiş ve çiftlikât-ı merkûmeden melfûf tezkire-i sâmiyye ile Girid Valisi sâbık devletlü İsmail Rahmi Paşa hazretlerinin müzekkire-i mütekaddime ve pusulasında muharrer Sofadis ve Meşfelor ve Cum'a ve Faliviye-i Kebîr çiftlikleri mezkûr çiftlikler ile ma'an çend seneden beri emâneten idâre olunmakda olup mezkûr yetmiş yedi senesi hâsılât defterleri henüz vürûd etmemek mülâbesesiyle yetmiş altı senesi hâsılât-ı vâkı'alarını mübeyyid kayden terkîm olunan bir kıt'a pusula leffen takdîm kılınmış ve zikr olunan çiftliklerin sene-i merkûme hâsılâtıyla müşârun-ileyh hazretlerinin maâş-ı zâtîsinin senevîsi lede't-tekâbül hâsılât-ı merkûmenin altmış yedi bin dokuz yüz seksen beş buçuk guruş fazlası görünmüş olmasıyla işbu çiftliklerin ber-mantûk-ı tezkire-i sâmiyye maâş-ı mezkûra mukâbil müşârun-ileyhe terki emsâline müsâ'adeyi dâ'î olacağı vârid-i efkâr bulunmuş ise de ma'amâfih icrâ-yı iktizâsı mücerred emr u irâde-i seniyyeye mütevakkıf idûğü beyânıyla savb-ı sâmi-i nezâret-penâhîlerinden iktizâsına göre tezkire-i mezkûreye cevâb tahrîr buyurulması

Fî 12 N. Sene 1278.

Devletlü İsmail Rahmi Paşa hazretlerinin çiftlikât-ı mazbûtaları hâsılâtına mukâbil maâş-ı zâtîsi.

Fî şehîr

Guruş

20.000

03.000

17.000

Eşhür 12

204.000 guruş

Âti'z-zikr çiftlikâtın yetmiş altı senesi hâsılâtı:

Sofadis Çiftliği Guruş 128.377 <u>001.380</u> 126.997	Meşfelor Çiftliği Guruş 34.810 <u>00.527,5</u> 34.282,5	Cum'a Çiftliği Guruş 17.952 <u>00.095</u> 17.857	Faliviye-i Kebîr Çiftliği Guruş 93.789 <u>00.940</u> _____ Çirm en me'mûrlarının me'kûlâtı 92.849
Yekûn Guruş 274.928 <u>002.942,5</u> 271.985,5			
Ber-vech-i muharrer me'kûlât			
Mîzân Guruş 271.985,5 <u>204.000</u> 067.985,5			
Ber-vech-i bâlâ hâsılât Ber-mûceb-i bâlâ maâş Fazlası			

Bey'in burada tevkifine ve mallarının müsaderesine karar verildiğine ve saireye dair¹⁴⁵

- 3- 29 Zilhicce 1253/26 Mart 1838 tarihli belge: Sabık Harbiye Nazırı Emin Efendi'nin baruthaneler hazinesine sabit olan borcuna karşılık talebiyle çiftliklerinin takasını istemiştir. Baruthane-i Amirelerden dolayı 3000 kise akçeden oluşan borcunun yanı sıra Harbiye ve Tüfenkhaneye borcu çıkacağından dolayı uhdesinde bulunan çiftlikler, konak ve emvalinin müsaderesi istenilmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde Emin Efendi'nin borcuna karşılık bulunmadığı tesbit edilerek mevcut duruma göre karar verilmesi gerektiği söylenmiştir.¹⁴⁶
- 4- 29 Zilhicce 1245/21 Haziran 1830 tarihli belge: Sabık Haleb Mütesellimi Ahmed ve kardeşi Mustafa'nın hıyanetleri tahakkuk etmesine binaen İstanbul'da tutulan Mustafa'nın irade mucebince idam edileceğine ve Haleb vergi tahsildarı Ali Bey'in işarına nazaran Ahmed orada idam edildiği cihetle mallarının müsaderesi ve akrabalarının ve onlarla muharebede bulunan Şerif Bey'in görevden uzaklaştırmaları hakkında emirler verildiğine dair¹⁴⁷
- 5- 7 Rabîu'l-âhir 1234/3 Şubat 1819 tarihli belge: Şam valisi tarafından bildirilen yazıya göre yapılan araştırmalar sonucunda kötülükleri ve görevde ihmalkârlık yaptıkları ortaya çıktığından ve daha önceden mallarının müsadersi için irade sadır olan Şam hazinesi muallimi Rafael ile kardeşleri Hayim, Yasef ve Salamon nam Yahudilerin 3000 kise akça borçlarının bir anda tahsil edilemeyeceği anlaşılmıştır. Bunun üzerine beş yılda yıllık 600 akçe taksit taksit ödenmesi istenmiştir. Bıraktıkları mallardan deftede kayıtlı olanların 2000 kise akçe bedel kendilerine verilmesine Yahudi hahambaşı ve söz sahipleri aynı fikirde olduğundan selefi el- Hac Salih Paşa tarafından başlangıç olarak zikredilen zimmet altında 239 senesi muharreminden itibaren yılda 600 kise akçe ödenmek üzere taksite bağlanmıştır. Fakat bunların bu bedeli ödeyemeyecekleri

¹⁴⁵ BOA. HAT 1232/48003-1

¹⁴⁶ BOA. HAT. 739/35043-H-1

¹⁴⁷ BOA. HAT. 1232/48002-1

belirtildiği için kalan malları mühürlenip satışı yapılarak 2000 kise akçe alındıktan sonra bahsi geçen kişilerin serbest bırakılmaları kararlaştırılmıştır.¹⁴⁸

2.5. Kaçakçılığa Karşı Uygulanan Müsadereler

İslam dininde meşru yoldan kazanılan servetler koruma altına alınmıştır. Hatta Ashab-ı Kiram ilk İslam'a girişlerinde, daha önce müşriklik döneminde kazandıkları servetlerini de muhafaza etmişlerdir.¹⁴⁹ Ancak burada üzerinde durduğumuz konu ise meşru olmayan yollardan elde edilen kazançlardır. Burada müsadere edilen mallara baktığımızda uyuşturucu maddeler olduğu gibi haram veyahut yasak olan ürünler olabilmektedir. Bunun yanı sıra silahlar ve yurda kaçak yoldan giren eşyalar da müsadere edilmiştir. Kaçakçılık sonucunda yapılan müsaderelere sıkça rastlanmaktadır. Bizim yaptığımız bu çalışma 1826-1839 yıllarını kapsadığı için birkaç örnekle yetinmek zorunda kaldık. Bu tip müsaderelerde sanık olan kişi ceza almazsa mallar yine müsadere edilmiştir. Çünkü asıl olan meşru yollardan kazanımı sağlamaktır.

- 1- 19 Muharrem 1243/12 Ağustos 1827 tarihli belge: Banaluka kazasının Derpe nahiyesi köylerindeki madenden çıkarılan altın cevheri sandıklara doldurularak Bakiye-i Kostayniçe İskeleyi'ne nakl ile oradan Nemçe ve Beç tarafına gizlice götürülüp satılmaktadır. Bir madenci ustasının gönderilmesine ve kaçak altınların müsaderesi için emir verilmesine dair Bosna Valisi Abdurrahim Paşa tarafından Sadaret'e gönderilen yazıdır. Ayrıca Srebniçe kazasında gümüş, Visoka Nahiyesi'nin Proviçe Köyü'nde altın, gümüş ve kurşun cevherinin çoklukla bulunduğu saderete bildirilmiştir.¹⁵⁰
- 2- 25 Muharrem 1234/24 Kasım 1818 tarihli belge: İzmir gümrüğü tarafından alınan bir haberde gizlice yabancı gemilere zeytinyağı kaçakçılığı yapılmaktadır. Yapılan baskında bir kayık gümrükçülerinden elinden kaçarken diğer kayık İzmir gümrüğüne getirilmiştir. Kayık baştankara edilerek taifeleri sıvışmış olduğundan zeytinyağları müsadere edilmiştir.

¹⁴⁸ BOA. CEVDET MALİYE. 17382

¹⁴⁹ Karataş, a.g.m., 223.

¹⁵⁰ BOA. HAT. 730/34720-1

Merkeze bildirilen yazıda yasak işlerle uğraşan bu kişilerin küstah cesaretlerinden dolayı gereken cezanın verilmesi istenilmektedir.¹⁵¹

- 3- 29 Muharrem 1238/16 Ekim 1822 tarihli belge: Edremid Rumlarından Yaşed (Paşed?) ve kardeşinin Edremit'ten tedarik eyledikleri 2000 kantar ziftin birazını İstanbul'a gönderiyoruz diye Akdeniz'de dolaşan ızbandut gemilerine götürüp sattıkları haberi alınınca Edremid voyvodası bahsi geçen kişileri hapsedmiştir. Bahsi geçen kişilerin bir müddet sonra firar etmelerinden dolayı ziftlerine el konulmuştur. Yapılan yazışmalar sonucunda defterdar efendi Akdeniz Boğazı muhafızı ve Biga Sancağı mutassarıfı el-Hac Mustafa Paşa hazretleri tarafından bahsi geçen kişilerin geride kalan ziftlerinin tamamının müsadere edilip gönderilmesi istenilmiştir.¹⁵²

2.6. Gayr-ı Müslimlerle Alakalı Müsadereler

Osmanlı Devleti'nde halk, Müslümanlar ve ehl-i kitap olan gayrimüslimler olmak üzere iki ana sınıfa ayrılırdı. Kural olarak bu iki sınıf eşit değildi. En başta kamu hizmetlerine yani devlet hizmetine girmek ve askerlik yapmak için Müslüman olmak gerekirdi. Bunun dışında iki sınıf halktan alınan vergiler farklıydı. Gayrimüslimlerin gündelik hayatlarında Müslümanları rahatsız etmeden yaşamaları gerekirdi. Zimmîlerin hukuki statüleri millet sistemi adı verilen bir çerçevede belirlenmişti. Zimmî adı verilen gayrimüslim guruplar sosyal ve ekonomik ilişkilerini İslam Hukukunun onlar için belirlediği bir hukuki zeminde sürdürmüşlerdir. Osmanlılar, bu toplulukları asimile etmemiştir. Millet sistemi sayesinde Müslim ve gayrimüslim nüfus birbiriyle yüzyıllarca yan yana sorunsuz yaşamıştır. Bu sistem sayesinde gayrimüslimler kendi özel hayatlarında tamamen kendi kurallarına ve dinlerine göre yaşayıp, cemaatleri tarafından yönetilirken Osmanlı Devletin'e ödediği vergilerle can ve mal güvenliğine sahip olmuşlardır. Millet sistemi içinde, Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayrimüslimler hak ve özgürlüklerden aynı Müslümanlar gibi yararlanmışlardır. Zimmîlerin can, mal güvenliği, konut dokunulmazlığı, din ve ibadet özgürlükleri, eğitim hakları zaten zimmet sözleşmesi ile garanti altına alınmıştır. Ancak sosyal hayatta karşılaştıkları

¹⁵¹ BOA. CEVDET MALİYE 279/11466

¹⁵² BOA. CEVDET İKTİSAD 13/619

bazı kısıtlamaların bu hakkın uygulamasına ne derece zarar verdiği sorusu da karşımıza gelebilir. Örneğin, Zimmîler genellikle şehrin kenar semtlerinde kendilerine ayrılan mahallelerde, taşrada ise kendi köylerinde yaşarlardı. Müslümanlara kutsal sayılan bazı bölgelere yerleşmeleri fermanlarla kısıtlanmış, evlerinin renk ve yüksekliğinin Müslüman evlerle aynı olamayacağı, belirtilirken, şapka ve kavuklarının renginden hamamlarda kullandıkları havluların renklerinin farklı olması gereği düzenlenmişti. Zimmîlere sosyal hayatta getirilen kısıtlamaların nedeni, daha çok hangi millete mensup olduklarının kolayca belirlenmesi içindir. Askere alınmama ve devlet hizmetine girememeleri eşitlik açısından tartışmalara neden olsa da, Islahat Fermanı ile bu kısıtlamalar kaldırılmıştır. Ancak, sonradan görüldüğü gibi kendileri de askere gitme ve devlet hizmetine girme konusunda çok istekli davranmamışlardır.¹⁵³

Osmanlı Devleti görüldüğü üzere riayetinde bulunan topluluklara öteki gözüyle bakmamıştır. Devletin asıl unsurunu oluşturan Müslümanların sahip olduğu haklara dinin gerektirdiği şekilde gayr-i Müslimlerde sahip olmuştur. Ama herhangi bir suç teşkil edildiğinde suçun mahiyetine göre ceza verilirdi. Konumuzla alakalı bakıldığında da müsadere yapılırken kişinin dinine göre değilde işlediği suça binaen müsadere yapılmıştır.

- 1- 29 Zi'l-hicce 1243/12 Temmuz 1827 tarihli belge: Bükreş Muahadenamesi'nin münaziün fih maddelerinden olan ikinci maddeye müteferrik Eflak Voyvodası esbak Halek İpsilanti ve müteallikatının emval ve emlakine dair Rusya elçisi tarafından verilen iki takrirle merkumun hükümetçe zabt ve müsadere olunan emlakinin veresesi tarafından furuhtuna müsaade edilmesi ve bu husustaki hesapları tedkik etmek üzere bir komisyon teşkili istenilmekte olduğuna dair telhis¹⁵⁴
- 2- 29 Cemâziye'l-âhir 1237/23 Mart 1822 tarihli belge: Sultan II. Mahmud'un Limni adası muhafızı Nurullah Paşa'ya göndermiş olduğu fermanda Mora ve sair cezirelerdeki Rumların fesadına binaen tedibleri ve denizdeki gemilerinin müsaderesi zımında gönderilecek donanma için

¹⁵³ Belkıs KONAN, “İnsan Hakları Ve Temel Özgürlükler Açısından Osmanlı Devletine Bakış”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XV, Y. 2011, Say. 4, Ankara, 2011, s.264- 265.

¹⁵⁴ BOA. HAT. 1149/45612-1

Limni ceziresine müretteb kalyoncu ve mellah neferatının tahririyle serian İstanbul'a gönderilmesi istenilmiştir.¹⁵⁵

3- 5 Muharrem 1252/22 Nisan 1836 tarihli belge: Kıbrıs Ceziresi'nde Sicilateyn Konsolos Vekili Nikola Çenala adındaki kişinin Rum milleti fesadında katl ve malı müsadere olunan Dimitri Pavlidi nam şahısdan alcacağının imkânsız olduğunu belirtilmiş ve alacağı da ertelenmiştir. Fakat altı yedi sene önce kaçakların kusurları affedilmiş ve baki kalan malları varislerine iade edildiğinden Konsolos Vekili alacağının varislerden istemesine rağmen varislerinin bunu ödeyecek güçlerinin olmadığını söylemişlerdir. Bu sebepten dolayı Dimitri Pavlidi'nin mallarının iadesi işleminin durumunda alacağının düşürülmesini istemektedir.¹⁵⁶

4- 29 Zi'l-hicce 1253/26 Mart 1838 tarihli belge: Ağriboz'daki çiftlikat vesair emlakin tesviye ve fûruhtuna memur İsmail Bey'in mufarakatinden sonra Yunanlılar tarafından emlaklerinin zabt ve müsadere edilmekte olduğunu mübeyyin ada sakinlerinin müştereken yolladıkları mazbata¹⁵⁷

2.7. Müslüman Reaya Uygulanan Müsadereler

Osmanlı Devleti'nde yönetici sınıf dışında kalan tüm tebaa reaya olarak kabul edilmiştir. Yalnızca kırsal kesimde yaşayıp, tarımsal üretim yapan halk reaya değildir. Kasaba ve şehirlerde oturan, ticaret ve sanayi ile uğraşan kişilerle göçebelerin de reaya sınıfına dâhil oldukları düşünülmüştür. Yönetici sınıf ile reayanın hukuki statüleri arasındaki en önemli fark, askerilerin bir takım vergilerden muaf olmalarıdır. Reaya değişik isimler adı altında çok sayıda vergi ödemek zorundayken, askeriler devlete hizmet hizmet ettikleri prensibinden yola çıkılarak bu mükellefiyetin dışında tutulmuşlardır. Reaya kul sınıfından olmadığı için yönetici sınıfa göre can ve mal güvenliği açısından daha güvenli bir konumda bulunmuşlardır.¹⁵⁸

¹⁵⁵ BOA. C.BH 79/3770

¹⁵⁶ BOA. CEVDET HARİCİYE 168/8396

¹⁵⁷ BOA. HAT 1220/47748-1

¹⁵⁸ Akyılmaz, a.g.m., 394-395.

1- 29 Zi'l-hicce 1253/26 Mart 1838 tarihli belge: Malının müsaderesine irade sadır olan Emin Efendi'nin çiftliklerinden Florya çiftliği'nin Kurdköyü'ndeki kışlak ile beraber 1.750 kise akçeye Yakub Paşa hazretlerine satılırken Ayestefanos çiftliğide 175.000 guruşa Bosna valisine satılmıştır.¹⁵⁹

2- 29 Zi'l-hicce 1253/26 Mart 1838 tarihli belge: Mallarının müsadere olunması emredilen Vassaf'ın elindeki mal ve mukataat ve ölenin bıraktığı eşyalara dair bazı şahısların sordukları sorulara Mansure ve Darphane-i Amire defterdarlarının ortaklaşa verdikleri bilginin takdim edildiğine dair resmi yazıdır. Belgede, zikrolunan ifadenin birinci bendinde açıklandığı üzere merhumun defterlerde görülen eşyasından başka; 4 baş cariye ve kölesi, 2 adet sahil yalısı, 4 adet dükkân ve Maçka Sarayı mahallinden önceden verilmiş arsa olup bunlardan uygun olanların satılması istenmiştir. İkinci ve üçüncü bendinde elinde bulunan kesintilerin ve mücevherlerin Hazine-i Amire'ye teslimi yahut bağlı oldukları hazineler tarafından alınması ve rehin malının dahi satılması kararlaştırılmıştır. Dördüncü bendinde bilinmeyen borçlarının teker teker sayılarak beyan edilen bıraktığı maldan ödenmesine ve önceden yaptırmış olduğu Koğacı Tekyesi'nin bazı kandil ve mefruşatın eksik kalan bölümlerinin de malından yapılmasına karar verilmiştir.¹⁶⁰

3- 11 Cemâziye'l-âhir 1244/19 Aralık 1828 tarihli belge: Emvali müsadere edilen Sirozlu Yusuf Paşa'nın Venedik'te bulunan iki harp sefinesi hakkında Cenova Şehbenderi Kaçanyî'nin yazısıdır. Sirozlu Yusuf Paşa'nın malı olmak üzere Venedik'te 32 kıta topçeker 1 korvet(manevra kabiliyeti hızlı olan gemiler) 18 kıt'a topçeker berik gemiler geçmişten beri Devlet-i Aliyye'ye hizmet ettiklerinden dolayı bunların alıkonmasına karar verilmiştir. Yapılan yazışmalarda deniliyor ki, Yusuf Paşa borcundan dolayı bu gemileri Rusya amiraline teslim etme girişiminde olursa bunların Osmanlı malı olduğu belirtilmiştir. Yine bu belgenin devamındaki mektupta Sirozlu Yusuf Paşa'nın Devlet-i Aliyye'ye hıyaneti ortaya

¹⁵⁹ BOA. HAT 1332/51925-1

¹⁶⁰ BOA. HAT 1269/49154-1

çıkıldığından dolayı emval ve eşyası canib-i miriden müsadere olunduğu cümlelerin malumudur denilmiştir.¹⁶¹

2.8. Tanzimattan Önce Müsadereye Uğrayan Eşhasın Tanzimat Sonrası Mallarının İadesini İstemeleri

Osmanlı Devleti müsadere de bulunurken her zaman haklı olarak müsadere yaptığını söylemek yanlış olur. Yapılan müsadereler haksız olunca bu mallar kişilere ya da varislerine iade edildiği gibi ya da değerleri miktarınca tazminat ödendiğini de incelediğimiz belgelerde görmekteyiz. Tanzimat Fermanı'ndan sonra sıkça müsadere edilen malların iadesi yahut değerinin ödenmesi istenmişse de bu tür taleplerin hepsine olumlu cevap verilmemiştir. Aşağıdaki zikrettiğimiz BOA. A.MKT 75/53 nolu belgede de görüldüğü gibi babasının müsadere edilen mallarının iadesini isteyen bir vatandaşın müsaderenin Tanzimattan önce yapıldığından dolayı herhangi bir işlem yapılamayacağı belirlenmiştir. Bununla birlikte aşağıda yaptığımız araştırmalar neticesinde okunan belgelerde müsaderelere itirazlar görülmektedir. Bu itirazlar cevaplandırılırken özellikle gayr-i Müslim olan bu kişilerin Osmanlı vatandaşı olup olmadığı tahkikatı yapıldıktan sonra kendilerine tazminat ödenip ödenmemesine karar verilmiştir.

- 1- 20 Cemâziye'l-evvel 1263/6 Mayıs 1847 tarihli belgede: Babasının müsadere edilen mallarının iadesini isteyen Yasef'in arzuhalı üzerine Maliye Nezaretine gönderilen tezkire ve müsadere Tanzimat'tan önce olduğundan bir şey yapılmayacağına dair Maliye Nazırı Sarım'in derkenarı¹⁶²
- 2- Selanik'de ikamet eden Rum sakinlerinden olup Yunan ihtilali esnasında idam edilerek mallarına el konulan Manolaki'nin yapılan tahkikat sonucunda Avusturya vatandaşı olduğu anlaşılmıştır. Avusturya vatandaşı olduğu anlaşıldıktan sonra yapılan yazışmalar neticesinde müsaderenin haksız olduğu kanaatine varılmıştır. Bunun sonucunda bu müsadereye karşılık varislerine gereken tazminat ödenmesine karar verilmiştir.¹⁶³

¹⁶¹ BOA. HAT 431/21941-1

¹⁶² BOA. A.MKT 75/53

¹⁶³ BOA. HR. MKT. 188/25- 02 Ramazan 1273/26 Nisan 1857 tarihli belge: Selanikli Nikolaki'nin müsadere olunan emvalinden dolayı kendisine tazminin hazineden akçe verilmesi; BOA. HR. MKT.

- 3- 12 Muharrem 1272/24 Eylül 1855 tarihli belge: Fransız vatandaşı olup Beyrut'ta yaşayan Renan'ın Cezzar Paşa zamanında emlakinin müsadere olunduğu ve buna dair belgelerinde ceneral konsolosunda muhafaza edildiği iddia edilmiştir. Emlaki hakkında gerekli tahkikatın yapılması ve Renan'ın tabiiyetinin araştırılması istenilmiştir.¹⁶⁴ Bir diğer belgede Osmanlı Devleti ile Fransa arasında yapılan antlaşmanın altıncı maddesine göre bu emlaklarının sahibi hakikisine verilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁶⁵
- 4- 16 Ramazan 1286/20 Aralık 1869 tarihli belge: Vefat etmiş olan Hacı Mehmed Ağa'nın Tanzimat öncesi malı müsadere edilirken evladlarına şartlı olarak vakf eylediği zeytinliklerde müsadere edilmiştir. Mehmed Ağa'nın malı müsadere edilirken Edremid ve Kemer-i Edremid'te evladına şartlı olarak vakf edilen zeytinliklerin müsaderesi sonucu geride kalanlar zor durumda kalıp sefalet içerisinde yaşadıkları belirtilmektedir. Zeytinliklerine mukabil çocuklarına maaş tahsisi yapılması istenilmektedir. Bunun üzerine açılan davada torunu Şefik Efendi'ye 500 guruş ve diğer dört toruna 150 guruş kızı Ayşe Hanım'a da 500 guruş toplamda 1600 guruş tahsisi istenilmektedir.¹⁶⁶

188/20- 02 Ramazan 1273 - 26 Nisan 1857 tarihli belge: Selanikli Nikolaki'nin müsadere edilen emvalinden dolayı olan tazmin akçesinin verilmesi; HR. MKT. 182/47- 22 Receb 1273 - 18 Mart 1857 tarihli belge: Selanik'de oturan Avusturya tebasından olup idam edilen Manolaki'nin emvalinin müsadere kılınmasından dolayı olan zararının karşılanması için yazılan surettir. ; HR. MKT. 182/1- 20 Receb 1273 - 16 Mart 1857 tarihli belge: Selanik'de bir Avusturayalının müsadere olan mallarının tazmin edilmesi; HR. MKT. 180/91- 14 Receb 1273 - 10 Mart 1857 tarihli belge: Selanik'de idam edilmiş olan Avusturya tebasından olup Monalaki'nin müsadere olunan mallarının tazmini; HR. MKT. 173/4- 17 Cemâziye'l-evvel 1273 - 13 Ocak 1857 tarihli belge: Selanik sakinlerinden olup Rum ihtilalinde idam edilerek malları müsadere edilen Monalaki hakkında istizan tezkiresi gönderilmesi. ; HR. MKT. 172/30- 06 Cemâziye'l-evvel 1273 - 2 Ocak 1857 tarihli belge: Rum ihtilalinde idam olunan Monalaki'nin Avusturya Devleti vatandaşı olduğu tasdik edildikten sonra müsadere olunan emlak için istenilen tazminat meselesinin halledilmesi; HR. MKT. 121/50- 13 Muharrem 1272 - 25 Eylül 1855 tarihli belge: Katledilip eşyaları müsadere edilen Selanikli Can oğlu Manolaki ve kardeşi Gorgor veled-i Civan Kırako'nun tabiiyetlerinin tahkiki; HR. MKT. 182/86 - 25 Receb 1273 - 21 Mart 1857 tarihli belge: Avusturya tebalı olup önceden idam edilmiş olan Selanikli Manolaki Covanni'nin müsadere olunan mallarının tazmini; HR. MKT. 186/70 - 09 Şaban 1273 - 04 Nisan 1857 tarihli belge: Selanikli olup Rum ihtilalinde idam edilen Avusturya tebasından Manolaki'nin müsadere olunan emval ve eşyasının taksit taksit tazmini; BOA. HR. MKT 184/95 09 Şaban 1273 - 04 Nisan 1857 tarihli belge: Rum ihtilalinde idam edilen Selanikli Manolaki'nin müsaderen edilen mallarından dolayı verilmesi kararlaştırılan tazmin akçesinin tamamının verilmesi.

¹⁶⁴ BOA. HR. MKT 121/35

¹⁶⁵ BOA HR. MKT 118/97

¹⁶⁶ BOA. İ. DH. 604/42124

- 5- 10.01.1869 tarihli belge: Kaftancıoğlu nam kimesnenin zevcesi Navrin Hatun 1821 senesinde ortaya çıkan Yunan İsyanı'nda Selanik'te bulunan eşi vefat edince Fransa vatandaşlığına geçmiştir. Zikr olunan ihtilal esnasında Selanik valisi merkumenin evladının elinde bulunan bir kısım malını almak için büyük oğlunu hapsedmiştir. Adı geçen Navrin Hatun gerek bahsi geçen oğlunun bırakılması ve diğer evlatlarının başka memleketlere izin verilmesi için malının bir kısmını sarfetmek zorunda kalmıştır. Bundan dolayı Selanik'de bıraktıklarından ve sarfedilen 95.000 Frank kıymetinde olan bazı emlaklarını terk etmişlerdir. Bu sened Selanik'de Fransız Konsolosu'nda muhafaza edilmektedir. 1828 yılında Kaftancıoğlu ailesinin emlakı ve evladından talep edilen bir kısım malı müsadere edilmiştir. Bu malların kendinse iade edilmesi ya da mukabilinde tazminat ödenmesi istenilmektedir.¹⁶⁷

¹⁶⁷ BOA. HR. TO 195/37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MÜSADERE HAKKINDA GÖRÜŞLER

XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde birkaç defa defterdarlık yapmış, senelerce devlet işlerinin görüldüğü Divan-ı hümayunda bulunmuş tecrübeli devlet adamlarından Defterdar Sarı Mehmet Paşa (?-1717) tarihleri arasında yazmış olduğu eserinde, padişahların hazineye borcu olmayan kimseleri küçük bahanelerle sıkıştırıp malların el koyarak mal yüzünden günaha girmekten çekinmeleri gerektiğini ikaz ediyordu. Mehmet Paşa işin hukuki yönüne dikkat çekerek halkın mallarının haksız yere padişah hazinesine girmesinin ve hazineye karışmasının devletin yok olmasına ve hazinenin zararına yol açacağını, ülemanın ittifak ile yazdıklarını belirtmektedir. Mehmet Paşa'nın bu ifadeleri sıklıkla başvuru keyfi müsadere uygulamalarına Osmanlı ülema tarafından cevaz verilmediğinin bir göstergesidir.

Naima da kanuna aykırı olarak çeşitli yollarla biriktirilen servetin devletin sıkıntısını gidermek amacıyla kullanılmak üzere, zapt ve hatta bu uğurda gerekirse servet sahibinin öldürülebileceğini söylemekle birlikte suçsuz insanlara uygulanan müsaderenin çirkin bir şey olduğu düşüncesindedir.

Şeyhü'l-islam Kadı-zade Tahir Efendi'den alınan iki fetvadın birincisi gereğince, beyt'ül-maldan bir hizmete tahsis edilmiş bir malı zimmetine geçirenler müsadereye tabi kılınmakta, ticaret sayesinde zengin olanların muzayaka yok iken "imdadı seferiye" adı ile ve rızaları hilafına, mallarını almak men edilmekteydi. Bu fetvadın anlaşıldığına göre II. Mahmud böyleleri hakkında müsadereyi kaldırmamış, ancak onu muzayakaya ve sefere yardım şartlarına bağlamıştır.¹⁶⁸

Tanzimat döneminin seçkin bilim adamlarından olan Ahmet Cevdet Paşa'da madde-i müstekren (iğrenç) olarak nitelendirdiği müsadere yönteminin İslami kurallara uymadığı düşüncesindedir.

Tanzimat ricalinden Sadık Rıfat Paşa 1837-1839 yılları arasında Viyana elçiliği esnasında yazdığı ve Tanzimat'ın ilham kaynağı olarak kabul edilen risalesinde Avrupa ülkelerinde bir kimse ölünce malının devlet tarafından müsadere olunmadığı önemle belirtmiştir.

¹⁶⁸ Baysun, a.g.m., 672.

Tanzimat'ın mimarlarından olan Mustafa Reşit Paşa 1838 yılında vergilerin adilane toplanması, rüşvet, angarya ve müsadereyi kaldırılması hususunda bir tasarı hazırlamıştır.¹⁶⁹

Sahaflar Şeyhi Esad Efendi “*can-ı devlet kesb-i mal iden*” lerin mallarının Beytü-l Mal'e alınabileceğine, fakat ticaret ile kesb-i mal idenlerin yedlerinde bulunan malların “*imdad-ı seferiye namına*” alınamayacağına dair iki fetvadan bahseder.

Tarihci Lütî Efendi ise, Esad Efendi'in görüşlerine karşı çıkarak “*eğer muhella-fat-ı mevcude mevtanın öz malı ise müdahaleye hiç kimsenin hakkı olmayub ala-ma-fazarallah taksim olunur. Lakin taraf-ı devletden mansıp ve memur olup da yedd-i emanetinde tevdi kılınan emvali devleti ketmü ihfa ve ehaliyi tercime ihtiva idup bunlardan cem eylediği nuküdü emvale tasarruğu meşru olmadığı cihetle ahz ü zabtı ayn-ı adalet olacağını akl ü hak musaddaktır*” demektedir.¹⁷⁰

Et-Tarsûsî (ö.758/1358), Hz. Ömer'in uygulamalarına dayanarak sultanın Beytülmal çalışanlarına müsadere uygulayabileceğine fetva vermiştir. Beytülmal çalışanlarına ilaveten kadıların, valilerin, Müslümanların işini üstlenen diğer görevlilerin maaş (rızık) ötesinde elde ettikleri malların devlet başkanı tarafından alınabileceği belirtilmiştir. İbn Teymiyye ve İbn Kayyim gibi fakihler yanında çağdaş araştırmacılardan Behnesî, Kamâtî, Bhattî, Düreynî, Amir ve Huleyfi müsadereyi kabul edenler arasında zikredilebilir.¹⁷¹

Bunun dışında bazı fıkıh alimlerinde müsadereye cevaz vermemişlerdir. Bunun İslamın ilk yıllarında uygulandığını fakat sonra kaldırıldığını ileri sürerler. Fakat Hz. Peygamber devrinde uygulanması ve dört halife döneminde de devam edilmesi müsadereyi İslam hukukunda bir yerinin olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

3.1. Osmanlı'da Müsadere Sisteminin Ortadan Kaldırılması

Devletin karşılaştığı her iktisadi buhran sırasında akla devlet adamlarının sevetlerinin müsadereyi gelmesi zamanla toplum ve devlet ileri gelenleri tarafından

¹⁶⁹ Öğün, a.g.m., 379-380.

¹⁷⁰ Ünal, a.g.m., 107.

¹⁷¹ Esen, a.g.m., 196 -197.

hoş karşılanmamaya başlanmıştır. Müsadereye maruz kalanın mirasçılarına hiçbir şey bırakmamak gibi haksızlıklarda müsadere hususunda zamanla aleyhte bir kanaatin doğmasına yol açmıştır.¹⁷²

Müsadere meselesini artık çözüme kavuşturmak bir zaruret haline gelmiştir. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması üzerine 17 Haziran 1826 günü ümera ve ülema toplantısından sonra tamim olunan fermanla Yeniçeri Ocağı'nın ilga edildiği bildirildiği gibi, müsaderenin de kaldırıldığı belirtilmiştir. Bu hukuki gelişmede II. Mahmud tarafından başlatılan batılılaşma cereyanında payı olduğu şüphesizdir.

Sultan II. Mahmud fermanla bundan sonra kişinin malına devletçe el koyulması geleneğini kaldırıyorum demesine rağmen müsadere tamamen kaldırılmamıştır.¹⁷³ Bu fermanla Osmanlı Devleti'nde müsaderenin tamamen kaldırıldığını söylemek mümkün değildir. Her şeyden önce burada kaldırılan eceliyle ölenlerin mallarının müsadere edilmesidir. Bir ceza olarak müsadere uygulaması kaldırılmamıştır. Ayrıca fermanın metninden anlaşıldığı üzere müsadere yasağı da yönetici sınıftan ziyade reaya ile ilgilidir. Kaldı ki yüzyılların alışkanlığını hemen yok etmek mümkün olmadığı için uygulama devam etmiştir. II. Mahmud döneminde müsadere konusunda atılan ikinci önemli adım memurlar için çıkarılan ceza kanunnamesi ile olmuştur.

Ceza kanunnamesi; 29 Zilhicce 1254 – 15 Mart 1839 Memurin vesairenin keyfi surette katl ve müsadere ve sair şekillerde cezalandırılması külliye kaldırıldığından herhangi bir suça karşı şer ve kanun dairesinde ceza verilmesi esasına dayanak olarak düzenlenmiş olunan ceza kanunnamesidir.¹⁷⁴ Şimdi bu kanunnamenin maddeleri hakkında ayrıntılı bilgi verelim. Bu kanunnamede devletin çeşitli görevlerinde bulunan üst düzeyden en alt tabakadaki memurlara uygulanan farklı ceza çeşitlerini görmekteyiz.

- 1- İlk emirde her bir memur padişah tarafından görevlendirildiği hizmetin asıl ve ferlerini ve gerekli vakitlerini gereğini bilerek yapmak zorunda olduklarından en alt dereceden en üst dereceye kadar işin nasıl yapılacağı herhangi bir talimat gerekmeden dine ve devlete samimi bir cehd ile

¹⁷² Ünal, a.g.m., 106.

¹⁷³ Ünal, a.g.m., 107.

¹⁷⁴ BOA. HAT. 1242/48294-1

yapılmalıdır. Bundan hareketle ilk ceza maddesinin rüşvet alan ve verenlerle ilgili uygulandığını görmekteyiz. Birinci emirde rüşvet şer'an aklen ve mülken yasaklanmış bir durum olduğundan rüşvet verenler hakkında haber geldiğinde bu fiili ister gizli isterse alenen ister vezirlik ve müşirlik makamından ister kâtiplik makamından suçu işledikleri ispat edilirse ve suç devlet, millet ve mülke dönük ise rüşvet veren kim olursa olsun bulunduğu rütbeden indirilerek aldığı rüşvet akçesi beytü'l- mala alınır kendisi azl ve ilam ile cezalandırılır. Rüşvet alana verilen cezanın rüşvet verene de verilmesi gerektiğinden rüşvet verenin rütbesi yoksa cezalandırılmasına, zorla rüşvet vermişse verdiği paranın alınıp kendisinin affedilmesine karar verilmiştir.

- 2- Devlet memuru görevini şer'i ve beşeri zaruretlerden başka nefsi meselelerini öne alarak aksatırsa başta kendisine uyarı yapılır. Bu uyarı yeterli olmazsa ibret için görevden azl ve ceza uygulamssına gidilir.
- 3- Devlet hizmetinde müstahdem olan zevat memur olduğu işi iyi yapan adamları göreve getirmez veyahut kibirlenerek hakka aykırı olarak meselenin erbabını dayak ile dehşete düşürerek hak ile iş görmez ve bu halde fakir ve zayıfların kalplerinden nefret uyandıracaktır. Bu sebebeple o zevata önce uyarı sonra tekdir sonra da memuriyetten azl cezası verilecektir.
- 4- Sırları ifşa edenlere gelince; sırı açıklarken garezen olmadığı anlaşılırsa açıkladığı sırdan ortaya çıkan zarara göre önce uyarı ve tehdit olunur. Bu uyarı ve tehdit yeterli olmazsa devlet hizmetinden kesin olarak çıkarılır ve bir daha devlet dairesine giremeyecek şekilde ceza verilir.
- 5- Devlet hizmetinde bulunup satın alma komisyonunda görevli memur, görevini layıkıyla yerine getirmemesi ihanet kabul edilmiştir. Bu durumda kendisine red ve zararı karşılama, verdiği zarar derecesi düşünülerek azl edilip hesabındaki akçeden irtikab edilmesi ve rütbesinin düşürülmesine karar verilir.
- 6- Bir memurun hizmetindeki suç devletin iç ve dış nizamına ve mali meselelerine ait bir suçsa, büyük bir cürm sayılacağından ceza olarak azl

ve rütbe indirimi uygulanır. Bu suç mali olmayıp devletin iç ve dış nizamına ait ise cezası azl ve rütbesi en alt dereceye indilmesine, suç mülke dokunmaz ise cezası azl ve rütbesi bir derece indirilecektir. Suçu işleyen mertebe sahibi değilse memuriyetten ihraç edilmesine karar verilmiştir.

7- Bir memur hakkında onun hareket ve hali şikâyet edildiğinde hemen ceza verilmeyip araştırma yapılmalıdır. Araştırma sonucunda memur suçlu bulunursa cezalandırılır. Şikâyet eden garazdan iftira ettiği ortaya çıkarsa onun attığı iftira ne cezayı gerektiriyorsa iftiracıya uygulanmasına ve şiddetli ceza verilmesine hükmedilmiştir.

8- Bir memura kusurundan dolayı ceza uygulandıktan sonra aklı başına gelir tevbe ederse affedilir, tekrar memuriyete de döndürülebilir.

İşbu Cezâ Kānūnnāme-i Hümâyūnu ilâ mâşâallahu te‘âlâ düstûru'l-amel tutularak mûcib ve muktezâsı icrâ olunacak olmağla bundan sonra dahi îcâbına göre yine şer‘-i şerîfe tatbîkan bi'l-iktizâ zuhûr eden husûsun zeyl olunması câiz ola¹⁷⁵ diye buyrulmuştur.

II. Mahmud padişahı yeniden güçlendirmek ve vezir-i azamın gücünü kırmak için yaptığı reformlar çerçevesinde kalemiyye sınıfını sivil bürokrasiye dönüştürmek istemiştir. Bunun içinse kul sisteminin ortaya çıkışından beri yönetici sınıf üyelerinin can ve mal güvenliğini yok eden siyaseten katl ve müsadere uygulamalarının kaldırılması gerekmektedir. Böylelikle 1838 yılında memurlar için çıkarılan ceza kanunnamesiyle “memurinin keyfi surette katl ve müsadere gibi şekillerle cezalandırılması tamamen kaldırılarak, her suça şeriat ve kanun çerçevesinde ceza verileceği” belirtilmiştir. Ceza kanununda vurgulanan en önemli husus siyaseten katl ve müsadere gibi cezaların keyfi olarak, yani hâkim kararı olmadan sadece padişah istediği için verilemeyeceğidir. Kanun metninden de anlaşılacağı üzere sadece usulüne uygun olarak yapılacak bir yargılamanın sonucunda ve yasalara uygun olarak şer ve kanun dairesinde müsadere mümkün olabilecektir. Bu durumda müsadere yönetici sınıf için sadece bir ceza olarak varlığını sürdürmekte olup o da

¹⁷⁵ BOA. HAT. 1242/48294-1

yargı süreci sonunda alınmış bir karar olacak, ölünce terekeye devlet adına el konulması uygulaması kaldırılmış olmaktadır.¹⁷⁶

Bu durumda memleket aydınlarının müsadere konusundaki tepkileri devam etmiştir. Sadık Rıfat Paşa 1837-1839 yılları arasında Viyana elçiliği esnasında yazdığı ve Tanzimat'ın ilham kaynağı olarak kabul edilen risalesinde Avrupa'daki özel mülkiyetten bahsetmiş ayrıca özel mülkiyetin korunmasıyla bir devletin kalkınması ve iç huzurunun sağlanabileceğini belirtmiştir.

Gülhane hatt-ı hümayununda her kesin mal ve mülküne her türlü müdahaleden masun olarak tasarruf edebileceği, cezanın evlada teşmil edilmediğine göre, suç yüzünden ve hükme iktiran etmek üzere, birinin idamı vukuunda, veresenin müsadere suretiyle mirastan mahrum bırakılamayacağı vaad edilmiştir.¹⁷⁷

Nihayet 3 Kasım 1839 tarihli Tanzimat fermanıyla mahkeme kararı olmaksızın hiç kimsenin malına el konulamayacağı kabul edilmiş ve keyfi uygulamalardan vazgeçilmiştir.¹⁷⁸

Tanzimat fermanından sonra müsaderenin kesin olarak kaldırılmasıyla birlikte daha önce malları müsadere edilen kişiler ya da varisleri mallarının iadesi için girişimlerde bulunmuşlardır.

¹⁷⁶ Akyılmaz, a.g.m., 416.

¹⁷⁷ Baysun, a.g.m., 673.

¹⁷⁸ Ögün, a.g.m., 380.

4. SONUÇ

Örneklerle ele almaya çalıştığımız müsadere sisteminin Osmanlı Devleti'ndeki toplum hayatında derin izler oluşturduğu muhakkaktır. Kaynaklardan elde edilen bilgilere göre XV. yüzyıldan itibaren başlayan müsadere hareketleri zamanla artarak sistemli bir devlet politikası haline gelmiştir. Böylece toplum üzerinde bir baskı aracı olarak kullanılmıştır. Bu uygulamanın pratikte faydaları olmakla birlikte uzun vadede otoriteye karşı bir güvensizlik oluşturmuştur. İlk dönemlerde devletin gücüne güç katmak ya da tehdit olarak görülen nüfuzlu kişilere uygulanan sistem ekonomik anlamda zorluklar yaşandığında ekonomiye katkı sağlamak için de kullanılmıştır. Müsadere, başlangıçta sadece ümera sınıfına uygulanırken sonraları devlet kademesinin her sınıfına ve halka da uygulanmaya başlanmasıyla genel bir hoşnutsuzluğun doğmasına sebep olmuştur.

Devlet ekonomik olarak sıkıştığı her dönemde para bulunmayınca -III. Selim döneminde olduğu gibi- müsadereye başvurmuştur ve zamanla müsadere bir gelenek halini almıştır. (Bu da halkın yastık altına para bırakmalarına sebep olmuştur. Özellikle zengin ve varlıklı bir şahsın ölümü üzerine mallarına el konulduğu için insanlar yatırım yapamamışlardır.) Osmanlıda XIX. yüzyıla baktığımızda Avrupa'daki gelişmelerin takip edilemediği görülecektir. Çünkü herhangi bir yatırım yapıldığında kişinin ölmesiyle birlikte bu yatırımın büyük bir kısmı müsadere edilecek varislerine cüzi bir pay bırakılacaktı. Uzun vadede incelenirse müsaderenin, Osmanlı ekonomik yapısına büyük zararları olduğu görülecektir.

XIX. yüzyıldan itibaren devlette başlayan bir batılılaşma hareketi ve de dış devletlerin Osmanlı üzerinde sürdürdükleri baskıların neticesinde müsadere sisteminin de değişmesi gerekmekteydi. Bu durum 1826 yılında değişmiş ve merkezi hükümet, Yeniçeri Ocağı ile birlikte Bektaşî tekkelerini de kapatmaya ve türbeleri hariç bütün binalarının yıkılmasına karar vermiştir. Bu binalardan uygun olanların camii, okul ve benzeri amaçlarla kullanıldığını da görmekteyiz. Bektaşî tekkelerinin mal varlıkları yeni kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusu için de sarf edilmiştir. II. Mahmut döneminde müsaderede bazı değişiklikler yapılmaya başlanmış ve 1839 Tanzimat Fermanı ile mahkemenin yazılı emri olmadan müsaderenin yapılamayacağı ve özel mülkiyetin kabul edildiği belirtilmiştir.

Osmanlı toplum hayatını olumsuz etkilemiş olan müsadere sistemi, batılı devletlerin etkisi ve iç dinamiklerin baskısıyla kaldırılmış olup Osmanlı mirasını kısmen alan Türkiye Cumhuriyeti de müsadereye yer vermiştir. Günümüzde devlet kademesinde çalışan insanların haksız kazanç elde etmemeleri amacıyla mal bildiriminde bulunmaları zorunlu kılınmıştır ve müsadere Türkiye Cumhuriyetinde mal varlığına ilişkin bir emniyet tedbiri olarak 5237 sayılı yasa olarak Türk Ceza Yasasına girmiştir.

Osmanlı Devleti'nde müsaderenin batı etkisiyle kalkması ve günümüzde Türkiye Cumhuriyeti toplumunda ihtiyaç duyulan bazı hukuki taleplerin de yine batının tesiriyle gerçekleşmesi konumuz açısından ilginç bir ayrıntıdır.

5. BİBLİYOGRAFYA

A. ARŞİV KAYNAKLARI

1. Yayınlanmamış Arşiv Belgeleri

Cevdet-İ Adliye (C.ADL). 29/1734

Cevdet-İ Askeriye (C. AS.) 203/8714

Cevdet-İ Bahriye (C.BH.)79/ 3770

Cevdet-İ Evkaf (C.EV.)268/13680; 431/21839; 539/27216

Cevdet Hariciye (C.HR.)168/8396

Cevdet İktisad 13/619

Cevdet-İ Maliye (C.ML.) 249/10325; 17382; 279/11466

Hatt-ı Hümayun (HAT)289/17345; 373/20401;373/20418-1;1232/48003-1;739/35043-H-1;1232/48002-1 ;730/34720-1;1149/45612-1; ;431/21941-1; 1220/47748-1; 1332/51925-1; 1269/49154-1; 708/33934-1-1; 1242/48294-1

Hariciye Tahrirat Odası (HR. TO)195/37

Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi Belgeleri (HR.MKT.) 182/47; 182/1; 180/91; 173/4; 172/30; 121/35; 184/95; 186/70; 182/86; 118/97; 121/50; 188/25; 188/20

İrade Dâhiliye(İ.DH) 604/42124-1-1

İrade Meclis-i Mahsus(İ.MMS) 24/1071-2-1, 3-1, 4-1, 5,1

Sadaret Mektubî Kalemi Evrakı (A.MKT) 75/53

2. Yayınlanmış Arşiv Belgeleri

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, I, İstanbul 1990.

BARKAN, Ömer Lütfi, *Kanun-name*, İstanbul, 1993.

B. KRONİKLER, ARAŞTIRMA ve İNCELEME ESERLER

Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1966.

AKYOL, Taha, *Osmanlı'da ve İran'da Mezhep ve Devlet*, Ad Kitapçılık A.Ş, 6. Baskı, İstanbul, 1999.

AVCI, Mustafa, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, İstanbul,2004.

- AY, Resul, *Anadolu'da Derviş ve Toplum 13-15. Yüzyıllar*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2008.
- AYAS, Mehmet Rami, *Türkiye'de İlk Tarikat Zümreleşmeleri Din Sosyolojisi Açısından Bir Araştırma*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- BAYSUN, Cavid, *İslam Ansiklopedisi*, IX Cilt, MEB, İstanbul 1993.
- BİRGE, J. K. *Bektaşilik Tarihi* (Çeviren: R. Çamuroğlu), Ant Yayınları, İstanbul, 1991.
- BOZKURT, Fuat, *Aleviliğin Toplumsal Boyutları*, Tekin Yayınları, İstanbul, 1990.
- CİN, Halil – AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Türk Hukuk Tarihi*, I.Cilt, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1989.
- CİN, Halil / AKYILMAZ, Gül, *Türk Hukuk Tarihi*, Konya, 2008.
- ÇAMUROĞLU, Reha, *Yeniçerilerin Bektaşiliği ve Vaka-i Şerriye*, Ant Yayınları, İstanbul, 1994.
- DEDEBABA, Bedri Noyan, *Bektaşilik Alevilik Nedir?* Ant/Can Yayınları, İstanbul, 1995.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 1994.
- ERYILMAZ, Bilal, *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme*, İşaret Yayınları, İstanbul, 1992.
- ES- SABUNİ, Muhammed Ali, *Safvetü't- Tefasir*, c. II, İstanbul, 1990.
- EYUBOĞLU, İsmet Zeki, *Bütün Yönleriyle Bektaşilik*, Der Yayınları, İstanbul, 2000.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara, 1996.
- FAROQHİ, Suraiya, 1826 Öncesi Bektaşiler-Nüfuz (etki) Savaşı ve Strüktür (yapı) Problemleri, I. Alevi-Bektaşî Sempozyumu, Alevi-Bektaşî Kültür Enstitüsü, İstanbul, 2000.
- GÖLPINARLI, Abdulkaki, *Menakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş'ı Veli*, Vilayet-name, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1995.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *XIV-XVII. Yıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1991.
- HAMMER, Von, *Osmanlı Tarihi*, (Çeviren: Mehmet Ata), Üçdal Hikmet Neşriyat, İstanbul, 1992.
- İLGÜREL, Mücteba, *Yeniçeriler Maddesi*, *İslam Ansiklopedisi*, c. 13 İstanbul 1986.

- KARAMAN, Hayreddin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İstanbul, 1982.
- KARA, Mustafa, *Tekkeler ve Zaviyeler*, Dergah Yayınları, İstanbul, 1990.
- KOCADAĞ, Burhan, *Alevi-Bektaşî Tarihi*, Can Yayınları, İstanbul, 1996.
- KOÇU, Reşad Ekrem, Yeniçeriler ve Bektaşilik, *Hayat Tarih Mecmuası*, Cilt III, Sayı 10. İstanbul, 1970.
- MADEN, Fahri, *Bektaşî Tekkelerinin Kapatılması (1826) ve Bektaşîliğin Yasaklı Yılları*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2010.
- MUMCU, Ahmet, *Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl*, Ankara, 1985.
- OCAK, Ahmet Yaşar, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler (XIV. Ve XVII. Yüzyıllar)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara, 1999.
- OCAK, Ahmet Yaşar, *Zındıklar ve Mülhidiler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul: 1999.
- OCAK, Ahmet Yaşar, *Babailer İsyanı Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, Dergah Yayınları, 2.Basım, İstanbul, 1996.
- ÖZ, Baki, *Bektaşilik Nedir?* İstanbul: Der Yayınları, 1997.
- ÖZ, Gülağ, *Yeniçeri-Bektaşî İlişkileri ve II. Mahmut*, Ankara: Uyum Yayınları 1997.
- ÖZTÜRK, Bahri, *Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku*, Ankara 1994.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü II*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983.
- SAYDAM, Abdullah, *Osmanlı Medeniyet Tarihi*, Trabzon 1999.
- SEVİNÇ, Tahir, “*Osmanlı Devleti'nde Sosyal ve Siyasi Bir Hareket Olarak 1703 Edirne Vakası*”(Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Isparta, 2004.
- ŞAHİN, Teoman, *Alevilere Söylenen Yalanlar Bektaşilik Soruşturması*, Armağan Yayınları, Ankara, 1995.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, c II, Ankara, 1988.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara, 1984.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Kapıkulu Ocakları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1988.

ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta, 1998.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, *18. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi*, Ankara, 2003.

VAROL, Muharrem, *Bektaşiliğin İlgası Sonrasında Osmanlı Devleti’nin Tarikat Politikaları (1826-1866)*, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2011.

C. MAKALELER

AKYILMAZ, Gül, Osmanlı Devletinde Yönetici Sınıf Açısından Müsadere Uygulaması, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XII, Sa.1-2, Ankara, Yıl, 2008.

ESEN, Hüseyin, İslam Hukuku Açısından Müsadere, *Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 15, İzmir, 2002.

GÖKHAN, İlyas, İhşidiler Devletinin Yıkılışına Sebep Olan İktisadi Buhranlar Ve Salgın Hastalıklar, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.17, Konya 2007.

KARATAŞ, Mehmet, 18-19. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nde Bazı Müsadere Uygulamaları, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Araştırmaları ve Uygulama Merkezi Dergisi*, sayı 19, Ankara, 2006.

KONAN, Belkıs, İnsan Hakları Ve Temel Özgürlükler Açısından Osmanlı Devletine Bakış, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. XV, Say. 4, Ankara, 2011.

MADEN, Fahri, Kızıldeli Sultan Tekkesinin Kapatılması (1826) ve Faaliyetlerine Yeniden Başlaması, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2010/53.

OCAK, Ahmet Yaşar, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 5, İstanbul, 1992.

ORTAYLI, İlber, *Tarikatlar ve Tanzimat Dönemi Osmanlı Yönetimi, Osmanlı İmparatorluğu’nda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000.

ÖĞÜN, Tuncay, “Osmanlı Devleti’nde Müsadere Uygulamaları” *Osmanlı* c.6, yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999.

TEKİN, Zeki, Kapatılan Bazı Bektaşî Tekkelerinin Mal Varlıkları Üzerinde Bir Değerlendirme, *Türk Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* S.2, Yıl: 2012.

ÜLKÜTAŞIR, Mehmet Şakir, Hacı Bektaş Veli ve Yeniçeri Ocağı, *Hisar Dergisi*, Cilt 9, Sayı 68. İstanbul, 1969.

ÜNAL, Mehmet Ali, Osmanlı İmparatorluğu'nda Müsadere, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.49, Ağustos 1987.

6. ÖZET

Müşadere: Kişinin mal varlığının çeşitli sebeplerle devlet tarafından el konulup hazineye aktarılmasıdır. Osmanlı Devleti'nde Fetret Devri esnasında Musa Çelebi tarafından başlayan müşadere, Fatih Sultan Mehmed Han devrinden itibaren devşirme kökenli devlet adamlarına uygulanmıştır. Osmanlı'da müşadere genellikle devlet adamlarının ölümü ya da görevden alınmasıyla başlamıştır. Sonraları ise müşaderenin alanı daha da genişletilmiş ve bazen yargılama bile yapılmadan beyana göre kişiler azledilip mallarına el konulmuştur. Özellikle araştırmamızda tedbir amaçlı ve ihanet edenlerin mallarının müşadere edildiğini görmekteyiz. Tezimizin asıl amacı 1826-1839 yılları arasındaki müşadereleri ortaya çıkarmaktır. 1826 yılında Osmanlı Devleti, Yeniçeri Ocağını kaldırdıktan sonra bunlara ait olan malları müşadere sistemiyle el koymuştur. Aynı zamanda yeniçerilere yakınlığı ile bilinen Bektaşî Tekkelerinin -Anadolu ve Rumeli'deki türbeleri hariç - bütün taşınır ve taşınmaz mal varlıklarına da yine bu usulle el konulduğu görülmüştür. 1838 yılında II. Mahmud, Ceza Muhakemesi Kanunu ile memurlara uygulanan bu sistemi kaldırdığını belirtmiştir. 1839 Tanzimat Fermanı ile müşaderenin tamamen kaldırıldığı belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Müşadere, Bektaşî tekkesi, Tanzimat Fermanı, Yeniçeri Ocağı

7. ABSTRACT

Confiscation: a person's assets are confiscated by the government for various reasons and transferred to the treasury. The confiscation, begun by Musa celebi During the Interregnum in the Ottoman Empire, was applied to the recruited statesmen from the time of Fatih Sultan Mehmed Han. The confiscation started with the death or the dismissal of the statesmen. Later, confiscation area was more extended and the people were dismissed without trial and their prosperities were confiscated from time to time. In our study we see that the confiscation was carried out especially for the those having betrayed or the purpose of precaution. The main purpose of the thesis is to reveal seizures between 1826-1839. The Ottoman Empire in 1826, after removing the Janissary Corps, confiscated their the belonging by the system confiscation system. At the same time, Known for their proximity to the Janissaries, Bektashi tekkes' - except in Anatolia and Rumelia shrines - all movable and immovable assets were confiscated by this procedure. In 1838. II. Mahmud declared that he abolished this system applied to civil servants with the Criminal Procedure. In 1839, he stated that the confiscation was completely removed with the Edict of Tanzimat.

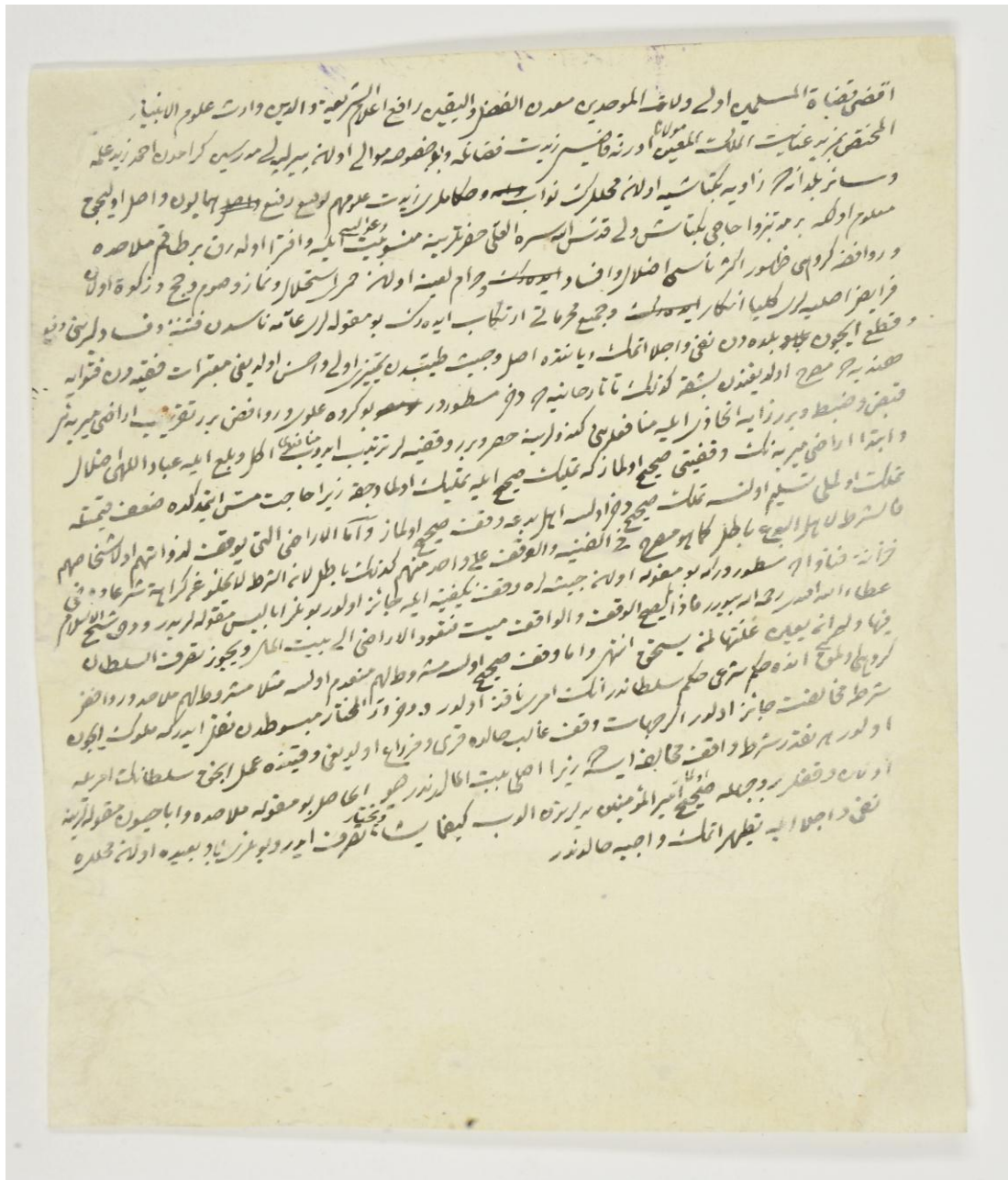
Key Words: Confiscation, Bektashi dervish lodges, Tanzimat Edict, Janissary Corps

8. EKLER

29 Safer 1242/2 Ekim 1826

BOA. C.ADL. 1734

Bir müddetten beri bazı eşhas Hacı Bektaş Veli'ye mensubiyet davası ile hilaf-ı şariat ahvale mücaseret ederek halkı dalalete sevketmekte olduklarından lahik ve sabık şeyhülislam, kazaskerler ve ülema ile diğer tarikatlara mensub şeyhlerden mürekkeb mecliste verilen karar ve sadır olan fetvalar mucibince bu Bektaşilerden pek uygunsuz ve muzır olanların idamları ve diğerlerinin neyedilmeleri ve bunlara ait tekkeler ve vakıflar zaptolunup tekkelerden kabiliyeti olanların cami, medrese ve mektep haline konulup diğerlerinin yıktırılması hakkında Rumeli'de bulunan valiler ve saireye yazılan hüküm (1242 safer 29)

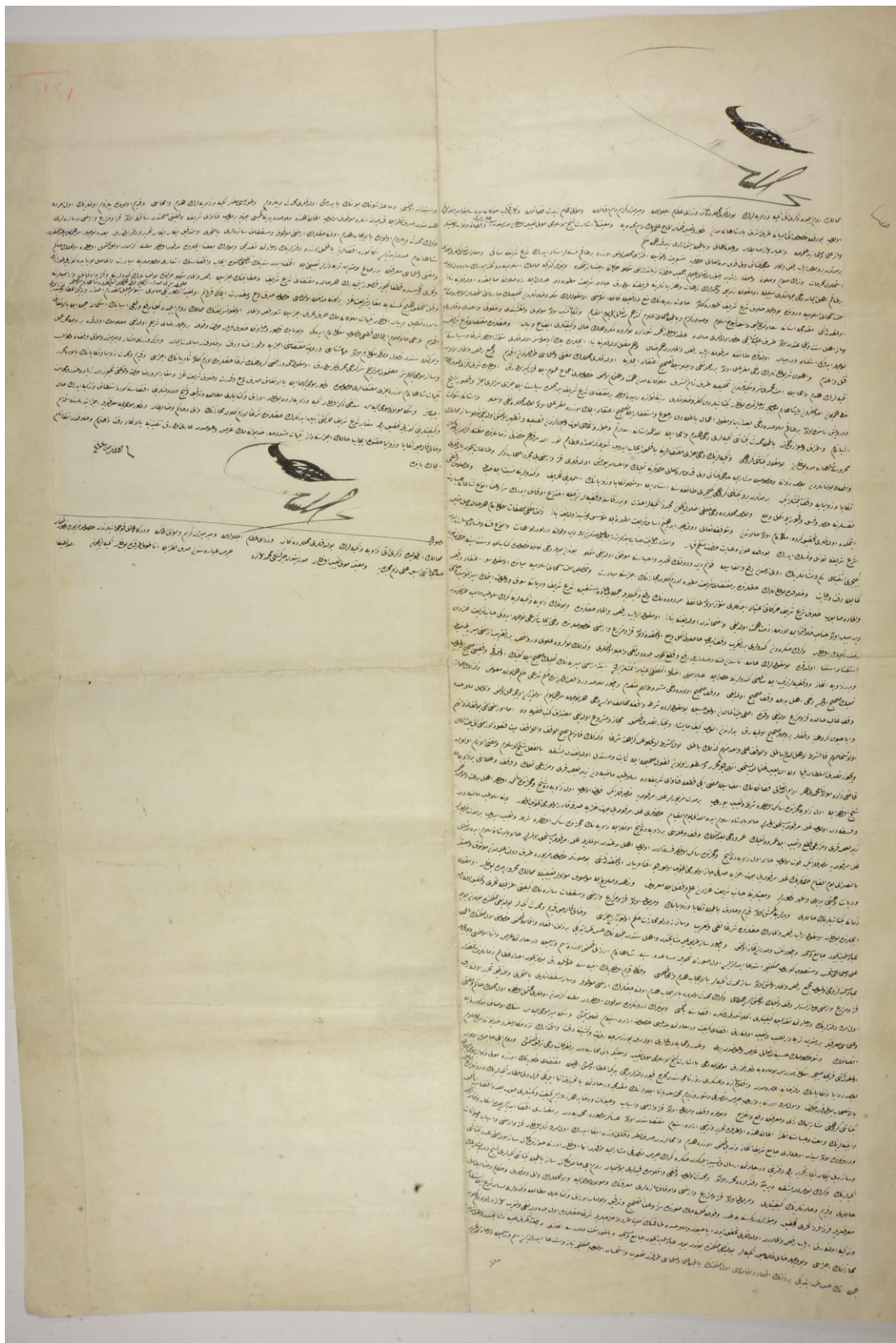
من حده بکما شیب بر نرد اوله رقی قدیم نرد انقوت اید کله کله نیکه زانو پیل
 و اراض و ترلا و باغ و باغچه و حیدر اناست جانب میردن ضبط اولوب اگر
 بی الحقیقه بکما شیب اولدیغوز محقق اولد رایسه بر متولیه نصب اولد رقی
 اول اراض و ترلا و باغ و باغچه بر مقدار مجرای اخذ ایلد اوده ایجا اولوب
 بوند سطره حاصلای و عشر یعنی تحفیر ایچون الزام و التام اولوب
 حاصلای طراف میردن ضبط اولوب عا که منصرفه نکت امور لرینه
 صرفی جائز اولد رقی اگر بد مقوله رکات ایچکیده مقدما اولد و تقاضی
 معلوم اولد میه جفون الحاله هده بکما شیب مجرای اولوب عا الاصل حدودی
 و حدودی و قاور و س نطراف و وقت اولان رکات ضبطی غیر جائز اولد هغه با
 او مقوله رد و فتره دون بیه رکات قننی طریقه و وقت اولمش ایاست شریکته لایله
 اولطر بقین مستحقینه وریه و بویه بویولم لازم کله جلیدن بر مقصد صدرات
 حکامینی اطرافیه تحقیق و تدقیق بیدر لیسر

ای اصل بر تقرب بکما شیب اولمش فی الاصل طراف س نره بر مقصد اولد رقی هود است
 شیع اولوب بر قننی طریقه مقصد رایسه انده ویریلد رقی اگر صحیح بکما شیب لکسر
 ای حاله لکن اولدی مجرای اولد فتره نرد بر نردن اخذ و شیخ اولوب
 اراضی دولت علیه بر حاکم اولد حد و نکلار و سطره بایر و کله تقاضی
 بر مقدار مجرای اخذ رایسه ایجا اولوب بعد س نره س نره عشری
 اخذ و تحفیر ایچون اخذ الزام و التام اولد رقی حال اولد س نره
 اخذ ایجا رایسه رایسه رایسه اولوب بیده ایجا اولوب ضبط
 عشری اخذ ایچون س نره الزام و التام اولوب دولت علیه
 مصارف است س نره صرفی جائز اولد

مستوفی فنانده لکسر و فتره ملک جنب حنفیه و را القیاده و رد و قننی و بیه رطلی
 لکسر و س نره رایسه رطل و فتره ۵۵۲

سلطان با صبه دن زید بعض فوی و حارعی نملک و وقف و غله سخی
 بر زاویه ده شیخ اولسرایه اول زاویه حجر انده ساکن اولسرایه شرط
 و تعیین بنور و ب بر مدت جنور لر غله خر فومیه به متصرفان کن فوت
 اولوب اول زاویه ده شیخ و حجر انده ساکن اولسرایه ایل بدعت
 و مدین خروفسه دن اولوب غله خر فومیه به سخی اولما لر جاباوش
 اسلام ایده الله الی یوم الصیام حضرت غله خر فومیه بی جهت اخرا یه
 صرته قاور اولور می ^{در سر}
 که العصر قاضی اده محمد طهر
 عقیقی
 اولور

سلطین ماضیه دن زید بعض فری و ذرائعی قطع و تعیین اید و غلبه
عروذنی بعد الملک و غف و غلبه سخی بر زاویه ده شیخ اولنگر اید ز اوینک
حجراته ساکن اولنگر شرط و تعیین اید و ب بر مدت خبرور از غلبه مرقوم
منصرفند ایکن فوت اولوب حالا اولی زاویه ده شیخ و حجر اتند ساکن
اولنگر فقاون اولوب اهل بدعتن اولمدرله غلبه خبرور به سخی اولنگر
حالا پاشاه اسلام ایده الله تعالی بالنصر الی یوم النیام منصرفند
غلبه خرموبه بی جهت انحراب صری جائز اولور می
که العصر قاصی اده محمد طهر
اولور

Akzâ kuzâtî'l-muslimîn evlâ vülâtî'l-muvahhidîn ma'denü'l-fazl ve'l-yakîn râfi'
a'lâmi's-şer'ati ve'd-dîn vârisu ulûmî'l-enbiyâ el-muhtassu bi-mezîdi inâyeti'l-

meliki'l-mu'în Mevlânâ Edirne kâdîsı () -zîdet fezâiluhû- ve bu husûsa müvellâ olan Pirlepeli müderrisîn-i kirâmdan Ahmed -zîde ilmuhû- ve sâir buldânda zâviye-i Bektaşîyye olan mahallerin nüvvâb ve hukkâmları zîdet ilmuhuma tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki bir müddetden beri Hacı Bektaş-ı Veli -kaddesa'llâhu sırrehû'l-aliyy- hazretlerine mensûbiyet da'vâsı ile ve iftirâ olarak bir takım melâhîde ve revâfîze gürûhu zuhûr ekser-i nâsı ıdlâl ve ifsâd ve harâm-ı la'îne olan hamrı istihlâl ve namaz ve savm ve hac ve zekât olan ferâiz-i asliyyeleri külliyyen inkâr ve cemî'-i muharremâtı irtikâb ederek bu makûlelerin âmme-i nâsdan fitne ve fesâdlarını def' ve kat' için beldeden nefy ve iclâ etmek diyânetde asıl ve habîs tayyibden temyîzi evlâ ve ahsen olduğu [kütüb-i] mu'teberât-ı fıkhiyyeden Fetvâ-yı Hindiyye'de musarrah olduğundan başka kezâlik Tatarhâniyye'de dahi mastûrdur. Bu kere alevî ve revâfiz birer takrîb arâzî-i mîriyyeyi kabz ve zabt ve birer zâviye ittihâzı ile menâfi'lerini kendilerine hasr ve birer vakfiyeler tertîb edip menâfi'leri ekl ü bel' ile ibâdullâhı ıdlâl ve ibtidâ arâzî-i mîriyyenin vakfiyyeti sahîh olmaz ki temlîk-i sahîh ile temlîk olmadıkca zirâ hâcet mess etmedikde za'af-ı kıymetle temellük olmalı teslîm olunsa temellük sahîh dahi olsa ehl-i bid'a vakıf sahîh olmaz ve *ammâ'l-arâzî elleti yûkife li-zevâtihim ev li-eşhâsihim fe's-şartu li-ehli'l-bida' bâtilun kemâ hüve musarrahun fi'l-... ve el-vakfu alâ vâhidin minhüm kezâlik bâtilun li-enne's-şarte lâ yahlû an-kerâhetin şer'an* ve dahi Hızâne-i Fetâvâ'da mastûrdur ki bu makûle olan habîselere vakıf ne keyfiyet ile câiz olur bunlar ebâlîs makûleleridir ve dahi Şeyhü'l-İslâm Ataullah Efendi -rahimehu'llâh- buyurur *mâzâ yesihhu'l-vakfu ve'l-vâkıfu meyyitün fe-ne'ûdu'l-arâzî ilâ beyti'l-mâl ve yecûzu tasarrufe's-sultân fihâ ve ve lehü inne ta'yîne galletihâ li-men yestahıkku intehâ* ve ammâ vakıf sahîh olsa meşrûtun-lehüm mün'adim olsa meselâ meşrûtun-lehüm melâhid ve revâfiz gürûhu olmak onda hükm-i şer'î hükm-i sultândır onun emri nâfiz olur ve dahi Dürri'l-Muhtâr Mebsût'dan nakl eder ki mülûk için şarta mahâlefet câiz olur eğer cihât-ı vakf gâlib hâlde kurâ ve mezâri' olduğu ve kaydında amel ancak sultânın emriyle olur her ne kadar şart-ı vâkıfa muhâlif ise de zirâ aslı beytül-mâlıdır deyu el-hâsıl bu makûle melâhîde ve ibâhiyyûn makûlelerine olan vakıflar bir vechile sahîh olmaz emîrül-müminîn yedlerinden alıp keyfe mâ yeşâ' ve yahtâr tasarruf eder ve bunları ibâ ve ba'ide olan mahallere nefy ve iclâ ile tathîr etmek vâcibe-i hâldendir.

C. ADL 1734

Melâhide-i Bektaşîyye yedlerinde olarak kadîmden beri tasarruf edegeldikleri tekye ve zâviyeler ve arâzî ve tarla ve bâğ ve bağçe ve hayvanât cânib-i mîrîden zabt olunup eğer fî'l-hakîka Bektaşî tekyesi olduğu mütehakkık olur ise bir mütevellî nasb olunarak ol arâzî ve sâir bâğ ve bağçe birer mikdâr mu'accel ahz ile âhere îcâr olunup bundan sonra hâsılâtı ve öşrünü tahsîl için ilzâm ve iltizâm olunup hâsılâtı taraf-ı mîrîden zabt olunup asâkir-i mansûrenin umûrlarına sarfi câiz olur yok eğer bu makûlelerin içlerinde mukaddemâ olan vakıfları ma'lûm olamayacağından el-hâletü hâzihî Bektaşî mülhidleri olup fî'l-asl halvetî ve celvetî ve kâdirî ve sâir turuka vakf olanların zabtı gayr-ı câiz olacağına binâ'en o makûleler dahi kuyûddan bilerek kangî tarîka vakf olunmuş ise işâret-i aliyyeler ile ol tarîkden müstahakkîne verile ve tevcîh buyurulmak lâzım geleceğinden bu husûsların kemâ yenbeğî etrâfiyla tahkîk ve tedkîk buyurulması

El-hâsıl bir takrîb Bektaşî tekkesi olmauş fî'l-asl turuk-ı sâireye mahsûs olanları kuyûdât tetebbu' olunup her kangî tarîka mahsûs ise onlara verile yok eğer sahîh Bektaşî tekkesi ise hâlâ sâkin olanları mülhid olduklarından yedlerinden ahz ve nez' olunup arâzîsi Devlet-i Aliyye Bursa'da olan Hudâvendigâr ve Sultân Bayezid-i Veli vakıfları gibi birer mikdâr mu'accel ahzı ile âhere îcâr olunup ba'dehû sene be-sene yine öşrünü ahz ve tahsîl için âhere ilzâm ve iltizâm olunur eğer hâlâ olan şeyhleri âhere îcâr etmiş ise ri'âyet olunup yedinde ibkâ olunup fakat öşrünü ahz için sene be-sene ilzâm ve iltizâm olunup Devlet-i Aliyye masârifât-ı sâiresine sarfi câiz olur.

İşbu müzekkire fermânlar ısdâr olundukdan sonra cânib-i hazret-i veliyyü'n-ni'amîden vürûd etmiş ve battâlına rabtı emir buyurulmuş olmak hasebiyle rabt olunmuştur.

Fî 25 C. sene [1]242.

C. ADL 1734**Mine't-tevfik**

Bu mes'ele beyânında cevâb ne vechiledir ki

Selâtîn-i mâziyyeden Zeyd ba'zı kurâ ve mezâri'i temellük ve vakf ve gallesini bir zâviyede şeyh olanlar ile ol zâviye hücerâtında sâkin olanlara şart ve ta'yîn buyurup bir müddet mezbûrlar galle-i merkûmeye mutasarrıflar iken fevt olup ol zâviyede şeyh ve hücerâtında sâkin olanlar ehl-i bid'at ve müdmin-i hamr ve fesekeadan olup galle-i merkûmeye vmüstahıkk olmasalar hâlâ pâdişâh-ı İslâm -eyyede hû'llâhu ilâ yevmi'l-kıyâm- hazretleri galle-i merkûmeyi cihet-i uhrâya sarfa kâdir olur mu beyân buyurula el-cevâb Allâhu a'lem olur.

Ketebehu'l-fakîr Kādîzâde Mehmed Tahir

Ufiye anhumâ

C. ADL 1734**Mine't-tevfik**

Bu mes'ele beyânında cevâb ne vechile buyurulur ki

Selâtîn-i mâziyyeden Zeyd ba'zı kurâ ve mezâri'i kat' ve ta'yîn ile Amr'a temlik Amr dahi ba'de't-temellük vakf ve gallesini bir zâviyede şeyh olanlar ile zâviyenin hücerâtında sâkin olanlara şart ve ta'yîn edip bir müddet mezbûrlar galle-i merkûmeye mutasarrıflar iken fevt olup hâlâ ol zâviyede şeyh ve hücerâtında sâkin olanlar füsekâdan olup ehl-i bid'atdan olmalarıyla galle-i mezbûreye müstahık olmasalar hâlâ pâdişâh-ı İslâm -eyyede hû'llâhu te'âlâ bi'n-nasr ilâ yevmi'l-kıyâm- hazretlerinin galle-i merkûmeyi cihet-i uhrâya sarfı câiz olur mu beyân buyurula el-cevâb Allâhu a'lem olur.

Ketebehû'l-fakîr Kādîzade Mehmed Tahir

Ufiye anhumâ

C. ADL 1734

Buyuruldu

Memâlik-i Rumeli'de zikri âtî tekye ve zâviyelerin bulundukları mahallerde kâin vüzerâ-yı izâm -[zîdet] iclâhuhum-a ve mîr-i mîrân-ı kirâm -dâme ikbâluhum-a ve mevâlî-i fihâm -zîde fezâ'iluhûm-a ve rikâb-ı kamer-tâb-ı mülûkânemde sâbıkâ mîr-âhûr-ı evvelim olup bu def'a husûs-ı âtî'l-beyâna taraf-ı eşref-i pâdişâhânemden me'mûr ve ta'yîn kılınan el-Hâc Ali Bey- dâme mecduhû-ya ve ma'îyyetine bâ-işâret-i şeyhü'l-İslâmî müvellâ ta'yîn olunan müderrisinden Seyyid Ali Remzi ve kuzât ve nüvvâb ve müftîler ve sâir ulemâ ve sulehâ -zîde ilmuhûm-a ve a'yân ve sâir zâbitân ve vücûh-ı ahâlî ve bi'l-cümle iş erleri -zîde kadruhum-a hüküm ki

Bir müddetden beri ba'zı erbâb-ı rafz ve ilhâd Hacı Bektaş-ı Velî -kuddise sirruhu'l-âlî- hazretlerine mensûbiyet da'vâsıyla iftirâ-yı mahz olmak üzere bir takım nesneler isnâd ederek şer'-i şerîfe münâfî ve maâzallâhu te'âlâ küfrü mü'eddî istihlâl-i muharremât ve terk-i savm ve salât ve hulefâ-i râşidîn -rıdvanullâhi te'âlâ aleyhim ecma'în- hazerâtına zebân-drazlık misillü harekata ictisâr etmekde ve bunlar gitdikce memâlik-i İslâmiyyede tekessür ederek sâde-dil olan bir takım ehl-i îmân dahi cehâletleri sebebiyle o makûle zındık ve mülhidlerin türrehât ve hezeyânlarına firîfte olarak cadde-i şerî'at-i mutahharadan udûl ile râh-ı dalâlete sapmakda olduklarına binâ'en millet-i semhâ-yı İslâmiyye derûnunda bu vechile hilâf-ı şer'-i şerîf zuhûra gelen hâlât-i reddiyyenin men' ü def'iyle kâffe-i müminîni o makûlelerin mekr ve dalâletlerinden tahlîsin çâresini istihsâl-ı umûr-ı ma'rûzdan olmakdan nâşî mukaddemce Âsitâne-i sa'âdetimde sâbık ve esbak şüyûh-ı İslâm ve sudûr-ı kirâm ve bi'l-cümle ulemâ-yı alâm -kesserehumu'llâhu te'âlâ ilâ yevmi'l-kıyâm- ve tekye-nişîn olan mevlevî ve nakşibendî ve halvetî ve sa'dî ve kâdirî ve sâir ehl-i sünnet ve'l-cemâ'atden olan turuk-ı aliyye meşâyihî hâzır oldukları hâlde akd olunan encümen-i şûrâda bu gürûh-ı mekrûhun hâl ve keyfiyetleri îzâh ve beyân ve haklarında muktezâ-yı şer'-i şerîf ne vechile idüğü istiknân ve dermiyân olundukda tâife-i merkûme erbâb-ı rafz ve ilhâddan hem dâll ve hem mudill olduklarına binâ'en içlerinde pek uygunsuz oldukları mütevâtir olanlar şer'an ve siyâseten katl ve idâm ve ehven-i şer bulunanların dahi makarr-ı ulemâ olan birer mahalle nefy ve iclâsıyla tashîh-i i'tikâd eylemelerine oldukları mahallerin müftî ve ulemâsı taraflarından

ikdâm ve mecma'-ı rafz ve ilhâd olan tekyelerin hedm ve imhâsıyla ümmet-i Muhammed'i şer ve mekîdetlerinden tahlîsa taraf-ı nâm-ı eşref-i mülûkânemden himmet ve ihtimâm olunmak husûsları icmâ'-ı umûm ile karârgîr olarak ol bâbda şeref-efzâ-yı sudûr olan hatt-ı hümâyûn-ı isâbet-makrûn-ı pâdişâhânem mücebince Der-sa'âdetimde bulunan Bektaşilerden küfr ve dalâletleri rûtbe-i tevâtüre resîde olanlar ber-muktezâ-yı şer'-i şerîf birer mahalde siyâset ile cezâ-yı sezâları icrâ ve kusûr şeyh ve dervîş nâmında olan bir takım melâhide dahi ba'd-ezîn o makûle a'mâl-i bâtıldan rücû' ve istiğfâr ile tashîh-i i'tikâd eylemek üzere makarr-ı ulemâ olan ba'zı mahallere nefy ve iclâ ve Âsitâne-i şevket-âşiyânem ve etrâf ve civârında kâin bi'l-cümle muhdes Bektaşî tekyeleri dahi hedm ve imhâ ile li'llâhi'l-hamd Âsitâne-i sa'âdetim ve civâr ve enhâsı levs ve cevrlерinden tasfiye ve tathîr olunmuş olduğu misillü sâir memâlik-i mahrûse-i şâhânemde bulunan bu makûle Bektaşî gürûhu ve tekyelerinin dahi icrâ-yı muktezâlarına bakılmak îcâb edip şöyle ki ecdâd-ı izâm -nevvera'llâhu merkadehum- hazerâtı zamanlarında mazenne-i kirâmdan ve fütûhât-ı vâkı'ada bulunanlardan ba'zı zevâta ve husûsuyla müşârun-ileyh Hacı Bektaş-ı Velî -kuddise sırruhû'l-âlî- hazretlerine temlîk ve ihsân buyurmuş oldukları kurâ ve arâzîyi mücerreden ashâb-ı zikr ve tâ'ât için yaptıkları tekâyâ ve zevâyâyâ vakf etmişler iken bir müddetden beri Bektaşî gürûhu yeniçeri tâifesine istinâd ile o misillü tekâyâ ve zevâyânın isimlerini tahrîf ve kendilerine nisbet ile zabt ve hâsılât-ı vakfı nefslерine hasr ve fisk u fücûr ile ekl ü bel' ve ba'zı mahallerde dahi halkı idlâl için müceddeden tekyeler ihdâs ve birer fâsid vakfiyeler tertîbiyle ihtirâ'-ı evkâf ederek sırren ve alenen envâ'-ı şenâ'ate cesâret etmekde oldukları tahkîk-kerde-i mülûkânem olan hâlâtdan ve bi-tevfîkihi te'âlâ Devlet-i Aliyye-i ebed-rehînim esâs-ı şerî'at-ı mutahhara ile mü'esses ve müşeyyed olduğuna binâ'en zât-ı melekîyyü's-sıfât-ı mülûkânem her hâlde habl-i metîn-i şer'-i şerîfe tevessül ve temessük ederek bu def'a avn ü inâyet-i hazret-i müntakim-i kakhâr ve imdâd-ı rûhâniyyet-i cenâb-ı seyyidü'l-ebrâr ile hayli müddetden beri dîn ü devlete türlü türlü ihânet ve envâ'-ı fitne ve fesâda cesâret eden yeniçeri eşkıyâsı nâm ve nişânlarının rû-yi arzdan def' ve ilgâsıyla kavâim-i dîn ü devletin tecdîd ve ihyâsına muvaffak olduğu misillü bundan böyle dahi kâffe-i husûsda kitâbullâha ve sünnet-i seniyye-i hazret-i nebeviyyeye kemâliyle dikkat ve ri'âyet ve hilâfında bulunanların haklarında ber-muktezâ-yı şerî'at-i mutahhara lâzım gelen mücâzâtın icrâsına mübâderet ve be-tahsîs millet-i

semhâ-yı İslâmiyye miyânında o makûle sû-i i'tikâd ve rafz ve ilhâda sapıp hilâf-ı şer'-i şerîf harekâtı itiyâd eyledikleri mütevâtir olan tâife-i merdûdenin def' ve tenkîlleriyle cümleyi cadde-i müstakîme-i şer'-i şerîf ve diyânete sevk ve da'vet etmek emîrû'l-müminîn ve hâmî-i dîn-i mübîn olan cenâb-ı hilâfet-meâbıma lâzime-i zimmet-i himmet olduğu vâzihâtından olduğuna binâ'en o makûle erbâb-ı rafz ve ilhâd haklarında ve bunların zâviye ve tekyelerine gerek selâtîn-i mâziyye taraflarından vakf ve temlîk olunan ve gerek sonradan kendileri birer takrîb vakf edip hâsılâtı ekl ü bel' olunmakda olan kurâ ve mezârî' ve arâzî husûslarında dahi îcâb-ı şer'î ne vechile idüğü cânib-i şerî'at-ı garrâdan istifsâr ve istinbâ olundukda bu makûlelerin âmmeye-i nâsdan fitne ve fesâdlarını def' ve kat' için beldeden nefy ve iclâ olunmaları ve kezâlik bu gürûh alevî ve revâfız birer takrîb arâzî-i mîriyyeyi zabt v ebirer zâviye ittihâz ve vakfiyeler tertîb ile menâfî'ini kendilerine hasr ile ibâdullâhı ıdlâl etmekliği itiyâd etmişler ise de ibtidâ arâzî-i mîriyyenin temlîk-i sahîh ile temlîk olunmadıkca vakfiyyeti sahîh olmayıp temlîk-i sahîh olsa dahi ehl-i bid'a vakfı sahîh olmadığı ve vakf-ı sahîh olan da dahi meşrûnun-lehüm mün'adim veyahud melâhid ve revâfız olsa onda hükm-i şer'î hükm-i hümâyûnuma müfevvez ve kezâlik cihât-ı vakf gâlib-i hâlde kurâ ve mezârî' olduğu vakitte aslı beytü'l-mâlden olmak hasebiyle bu mukalelerde şart-ı vâkıfa muhâlif olsa dahi her ne vechile emr-i hümâyûnum olur ise öylece amel olunmak ve'l-hâsıl melâhide ve ibâhiyyûn gürûhuna vakıflar bir vechile sahîh olmayarak yedlerinden alınıp keyfe mâ yeşâ' ve yahtâr tasarruf kılınmak mücâz ve meşrû' olduğu mu'teberât-ı kütüb-i fıkhiyyede *ammâ'l-arâzî elletî yûkifu bi-zevâtihim ev li-eşhâsihim fe's-şartu li-ehli'l-bida' bâtılun ve'l-vakfu alâ vâhidin minhum kezâlik bâtılun li-enne's-şarte lâ-yehlû an kerâhetin şer'an ve kezâlik fe-izâ lem-yesihha'l-vakfu ve'l-vâkıfu meyyitün fe-ne'ûdu'l-arâzî ilâ beyti'l-mâl ve yecûzu tasarrufu's-sultâni fihâ ve lehü inne ta'yîne galletihâ li-men yestahıkku intehâ* deyu muharrer ve mastûr olan nukûl-i sahîha ile sâbit ve müstedill olduğuna başka bi'l-fi'il şeyhü'l-İslâm ve müftî'l-enâm olan Kādîzâde Mevlânâ Mehmed Tahir -edâma'llâhu te'âlâ fezâ'ilehû-nun imzâsıyla mümzâ iki kıt'a fetâvâ-yı şerîfede selâtîn-i mâziyyeden Zeyd ba'zı kurâ ve mezârî'i temellük ve vakf ve gallesini bir zâviyede şeyh olanlar ile ol zâviye hücerâtında sâkin olanlara şart ve ta'yîn buyurup bir müddet mezbûrlar galle-i merkûmeye mutasarrıflar iken fevt olup ol zâviyede şeyh ve hücerâtında sâkin olanlar ehl-i bid'at ve müdmin-i hamr ve fesekadan olup galle-i

merkûmeye müstahık olmasalar hâlâ pâdişâh-ı İslâm -eyyedeHu'llâhu ilâ yevmi'l-kıyâm- hazretleri galle-i merkûmeyi cihet-i uhrâya sarfa kâdir olur mu el-cevâb olur. Ve yine selâtîn-i mâziyyeden Zeyd ba'zı kurâ ve mezâri'î kat' ve ta'yîn ile Amr'a temlik Amr dahi ba'de't-temellük vakf ve gallesini bir zâviyede şeyh olanlar ile zâviyenin hücerâtında sâkin olanlara şart ve ta'yîn edip bir müddet mezbûrlar galle-i merkûmeye mutasarrıflar iken fevt olup hâlâ ol zâviyede şeyh ve hücerâtında sâkin olanlar füsekâdan olup ehl-i bid'atden olmalarıyla galle-i merkûmeye müstahık olmasalar hâlâ pâdişâh-ı İslâm -eyyedeHu'llâhu te'âlâ bi'n-nasr ilâ yevmi'l-kıyâm- hazretlerinin galle-i merkûmeyi cihet-i uhrâya sarfı câiz olur mu el-cevâb olur deyu iftâ ve beyân olunmakdan nâşî bu sûretle husûs-ı mezburâ taraf-ı Devlet-i Aliyyemden mevsûk ve mu'teber ve diyânet ve hamiyeti bedîhî ve ezhar me'mûrlar ve ma'iyetlerine cânib-i şerî'at-i garrâdan ilm ve fazl ile ma'rûf ve zühd ve salâh ile mevsûf müvellâlar ta'yîniyle memâlik-i mahrûsemde bulunan o makûle zamâne Bektaşîlerinin hâlleri ve yedlerine geçmiş olan kadîm ve hâdis bi'l-cümle tekâyâ ve zevâyânın ve merbût olan kurâ ve mezâri' ve arâzî ve musakkafât-ı sâirenin keyfiyeti etrafiyla taharri ve tahkîk olunarak içlerinde bulunan o makûle erbâb-ı rafz ve ilhâdın haklarında şer'an nefy ve tağrîb ve sâir ne türlü mücâzâta hükm olunur ise icrâsı ve hâlî kalacak kadîm ve hadîs tekyeler bulunduğu memleketde bundan böyle ibâd-ı müslimîn için câmi' ve mescid veyahud mekteb ve medrese ittihâz olunmak veyahud sâir tarîk-i aliyye meşâyihinden ve ehl-i sünnetden cümlelerin hüsn-i zan ettiği bir zât ik'âd ve ikâme kılınmak husûsunu ol memleketin bi'l-cümle ulemâ ve sulehâsı müstahsen ve müstasvîb görüp memleketce istid'â ederler ise ol sûretde tahvîline müsâ'ade-i seniyye-i şâhânem erzânî kılınmık üzere ism ve resmiyle Der-sa'âdetime arz ve inhâ olunması ve bu vechile ibâd-ı müslimîne lüzûmu olmayıp mecma'-ı rafz ve ilhâd olmuş olan sâir muhdes tekyeler bi'l-îcâb hedm ve imhâ kılınması ve fakat kadîm olanlarının ebniyesine dokunulmayarak bunlar için ecdâd-ı izâmım zamanlarında ne mikdâr kurâ ve mezâri' ve arâzî ve sâir nesneler vakf ve temlik olunmuş ise cümlesi ve gerek muhdes olup da bi'l-îcâb hedm olunacakların arâzî-i mevkûfe ve sâir musakkafâtları bi't-taharrî ve't-tedkîk tahrîr olunarak evvel emirde defterlerinin Der-sa'âdetime takdîmiyle keyfiyetleri anlaşıldıktan sonra iktizâsına bakılması ve bunların derûnlarında medfûn olanlardan mazanne-i kirâmdan olmaları muhtemel olanlara ol mahallin hâkim ve müftî ve ulemâsı ma'rifetiyle birer

mütedeyyin türbedâr nasb u ta'yîn olunarak iktizâ-yı keyfiyet Der-sa'âdetime bildirilmesi husûsuna irâde-i seniyyem ta'alluk etmiş ve sen ki mîr-i mûmâ-ileyhsin senin evsâf-ı mezkûre ile ittisâfın ve şu husûsun hasbeten li'llâhi te'âlâ gazez ve ivazdan berî ve gadr ve himâyeden ârî olarak pürüzsüzce rû'yet ve temşiyetine dikkat ve iktidârın nezd-i mekârim-ferd-i hidîvânemde ma'lûm olmakdan nâşî karîha-i sabîha-i mülûkânemden sen bu mâddeye me'mûr kılınarak mûmâ-ileyh dahi bi-ışâret-i şeyhü'l-İslâmı müvellâ ta'yîn ve ma'iyyetine Başmuhâsebe'den bir nefer kâtib dahi terfîk kılınmış ve Rumeli cânibinde olan ba'zı zevâyâ ve tekâyânın Defterhâne-i Âmiremde ve aklâm-ı sâire ve askerî rûznâmçesinden muhrec kuyûd defterleri dahi yedine i'tâ olunmuş olmağla muktezâ-yı me'mûriyetin üzere müvellâ ve kâtib-i mûmâ-ileyhimâyı bi'l-istishâb bu taraftan hareket ve evvel emirde Edirne'ye varıp Çirmen Mutasarrıfı düstûr-ı vezîrim Mehmed Esad Paşa -[zîde] iclâluhû-nun mukaddemce Der-sa'âdetime bâ-tahrîrât inhâ eylediği Kızıl Deli Sultân tekyelerinin derûnlarında bulunan Bektaşî gürûhunu müşârun-ileyhin re'y ve ma'rifetiyle def' ve ihrâc ve bunlara vakf ve merbût olan kurâ ve arâzî ve âsiyâb ve hayvanât ve zehâyir her ne var ise keyfiyet ve kemiyetleri bilinip ba'dehû iktizâsına bakılmak ve ebniyelerinin vüs'at ve cesâmetine nazaran el-hâletü hâzihî ol tarafda tahrîr ve tertîbi irâde-i seniyyem muktezâsından olan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'den bir mikdârı iktizâ eder ise ba'dehû iskân ve ikâme olunmak ve derûnlarında olan meydan odaları câmi'-i şerîf ittihâz ve tebdîl kılınmak üzere hedm ve imhâlarından sarf-ı nazar ve hâlî üzere ibkâ ederek evvel emirde zikr olunan kurâ ve arâzî ve âsiyâb ve hayvanât ve sâireyi yegân yegân tahrîr birle defterini Der-sa'âdetime irsâl ve tesyîr eyledikten sonra gerek Çirmen mutasarrıfı müşârun-ileyh tarafından inhâ olunan Edirne civârında kâin sâir on altı aded Bektaşî tekyelerinin ve gerek bunlardan başka verilen defterlerde muharrer olan ve muhdes olup vakfî ve aklâmda kaydları bulunmayan Rumeli cânibinde kâin sâir bi'l-cümle Bektaşî tekyeleri şey ve dervişlerinin hâlleri ve kadîm ve hâdislerinin keyfiyetleri ve merbût olan kurâ ve mezârî' ve arâzî ve evkâf-ı sâireleri ma'rifetin ve müvellâ-yı mûmâ-ileyh ve ol mahallerin vali ve mutasarrıf ve hukkâm ve zâbitânı ma'rifetleriyle ferdî ferdâ taharrî ve tahkîk ve civârlarından kimesneye gadr vukû'a gelmeyecek sûretde sırren ve alenen tashîh ve tedkîk ve bulunan evrâk ve kitâbları mütâla'a ve kendileri lisan-ı şer' ile istintâk ve tezkiye olunarak erbâb-ı rafz ve ilhâddan oldukları tahakkuk eden

ibâhiyyûn ve melâhide takımının külliyyen tard ve ihrâclarıyla şer'an haklarında ol beldeden nefy ve tağrîb ve sâir türlü lâzım gelen mücâzâtın icrâsı ve bu vechile hâlî kalacak tekyeler bulunduğu memleketde bundan böyle ibâd-ı müslimîn için câmi' ve mescid veyahud mekteb ve medrese ittihâzı veyahud sâir turuk-ı aliyye meşâyihinden ve ehl-i sünnetden cümlelerin hüsn-i zan ettiği bir zâtın ik'âd ve ikâmesi ol memleketin bi'l-cümle ulemâ ve sulehâsı tarafından tasvîb ve istihsân olunup memleketce niyâz ve istid'â ederler ise ism ve resmiyle Der-sa'âdetime tahrîr ve istîzân olunması ve mâ'adâ şunun bunun yapdırmış oldukları muhdes ve bî-lüzûm ve durması muzır tekye ve zâviyelerin hedm ve imhâsı ve kadi olup da bî-lüzûm olanlarının evvel emirde hedminden sarf-ı nazar ile kadîmden onlara mevkûf olup el-hâletü hâzihî melâhide yedine geçmesi cihetiyle ber-mûceb-i fetâvâ-yı şerîfe vakfiyyeti sıhhatden sâkıt olan kurâ ve mezârî' ve arâzî ve sâirleri ve gerek muhdes ve bî-lüzûm olup da bi'l-îcâb hedm olunacakların arâzî-i mevkûfe ve musakkafât-ı sâirleri bi't-taharrî ve't-tedkîk yegân yegân tahrîr ve defter olunrak ba'dehû ne vechile emr-i hümayûn-ı adâlet-makrûn-ı şâhânem sudûr eder ise ona göre iktizâlarına bakılmak üzere defterlerinin Der-sa'âdetime takdîmi ve bunların ba'zen içlerinde medfûn olanlar mazanne-i kirâmdan olmak muhtemel olanlara ol mahallin hâkim ve müftî ve ulemâsı ma'rifetiyle birer sâlih ve mütediyyin türbedârlar ta'yîni ile iktizâ eden senedinin tanzîmi zımnında îcâb ve iktizâsının iş'ârı husûslarına mübâdere ve'l-hâsıl bu bâbda güzelce davranarak ve taharrî ve tecessüsde kat'an tecvîz-i kusûr etmeyerek her hâlde muktezâ-yı şer'-i şerîf ve hakkâniyetin icrâsıyla rafz ve ilhâz misillü hareketde bulunmayanların kendilerin ve kurâ ve evkâf ve arâzîlerine ve kable't-tahkîk hiç kimseye mugâyir-i şerî'at-ı garrâ bir gûne müdâhale olunmaması husûsuna sarf-ı vüs' ve makderet eylemen fermânım olmağın sahîfe-pîrâ-yı sudûr olan hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn-ı şâhânem mûcebince me'mûriyetini hâvî işbu emr-i celîlül-kadrim ısdâr ve yedine i'tâ olunmuşdur imdi bâlâda tafsîl ve beyân olunan tenbîhât-ı mülûkânemin harf be-harf icrâsıyla şu rafz ve ilhâd uygunsuzluğunun memâlik-i Rumeli'den külliyyen def' ü ref'i esbâbının istikmâline cümle ile bi'l-ittifâk ikdâm ve sa'y-i mâ-lâ-keâm eylemen kat'î matlûb-ı mülûkânem idüğü ve bu bâbda kusûr ve rehâvetle hilâf-ı fermân hareket vukû'una bir vechile rızâ-yı şerîfim olmadığı ma'lûmun oldukda ber-vech-i muharrer amel ve hareketle senden me'mûl ve muntazar-ı mülûkânem olan mehâm-şinâsı ve reviyet-

muktezâsını icrâyâ vüfûr-ı itinâ ve dikkat ve hilâfından mübâ'adet eylesin ve siz ki vüzerâ-yı müşâr ve mîr-i mîrân ve mevâlî ve kuzât ve nüvvâb ve sâir-i mûmâ-ileyhimsiz mazmûn-ı emr-i şerîfim sizin dahi meczûmunuz olarak o makûle mülhid ve râfizi gürûhunun şer'an haklarında lâzım gelen te'dîbâtın icrâsı ve kadîm ve muhdes zevâyâ ve tekâyânın bâlâda muharrer tenbîhât-ı şâhânem üzere icrâ-yı muktezâları husûsunda me'mûr-ı mûmâ-ileyhimâ ile bi'l-ittifâk sarf-ı vüs' ve kudret ve hilâf-ı şerî'at-ı gara ve mugâyir-i emr u rızâ hareket vukû'unu tecvîzden ziyâde hazer ve mücânebet eylesiniz ve sen ki müvellâ-yı mûmâ-ileyhsin sen dahi zikr olunan tekye ve zâviyelerde bulunan evrâk ve kitâbları mütâla'a ve tedkîk ve şeyh ve dervişlerini iktizâsına göre istintâk ve tezkiye ederek hâl ve keyfiyetlerini güzelce tahkîk birle mugâyir-i şer'-i şerîf hareketi tebeyyün edenlerin haklarında şer'an lâzım gelen mücâzâtın vali ve hâkim ve zâbitân ve me'mûr-ı mûmâ-ileyh ma'rifetleriyle icrâ etdirilmesine ikdâm ve hâlî kalacak tekâyâ ve zevâyâ hakkında îcâb-ı hâlin icrâsına dâir tenbîhât-ı meşrûha-i hidîvânemin gazez ve ivazdan ârî olarak tenfizine bi'l-ittihâd dikkat ve ihtimâm ve hilâfından ittikâ-i tâm eylemen bâbında.

Fî evâili S. sene [1]242.

Buyuruldu

Bir sûreti

Memâlik-i Anadolu'da zikri âtî zâviye ve tekyelerin bulundukları mahallerde kâin vüzerâ-yı izâm -[zîde] iclâlehum-a ve mîr-i mîrân-ı kirâm ve mevâlî-i fihâma ve Dergâh-ı âlî kapıcıbaşlarından husûs-ı mezbûra me'mûr kılınan Cebecibaşı-i esbak Ali -dâme mecduhû-ya ve ma'iyetine müvellâ ta'yîn olunan müderrisînden Çerkeşli Mehmed ve sâire

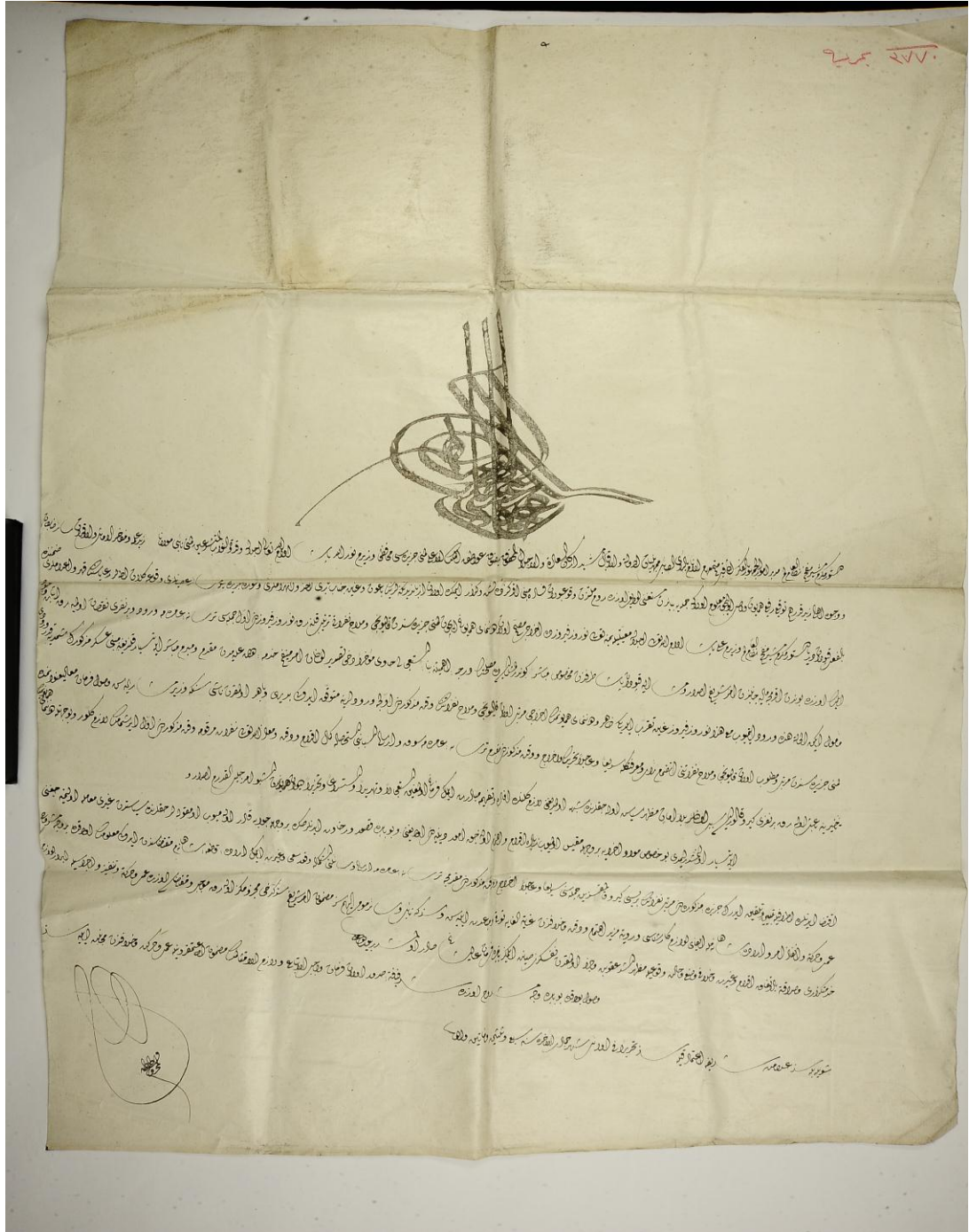
Çirmen ibâresinden sarf-ı nazar ile Anadolu tarafında bulunan tekyeler için

Aslına tatbîkan

29 Cemâziye'l-âhir 1237/23 Mart 1822

BOA. C. BH 3770

Mora ve sair cezirelerdeki Rumların fesadına binaen tedibleri ve denizdeki gemilerinin müsaderesi zımnında gönderilecek donanma için Limni ceziresine müretteb kalyoncu ve mellah neferatının tahririyle serian İstanbul 'a gönderilmesi (1237 C)

[TUĞRA]
[II. MAHMUD]

Düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfahham nizâmü'l-âlem müdebbiru umûri'l-cumhûr bi'l-fikri's-sâkıb mütemmimu mehâmmi'l-enâm bi'r-re'yî's-sâib mümeahhidü bünyânî'd-devleti ve'l-ikbâl müşeyyidü erkânî's-sa'âdeti ve'l-iclâl el-mahfûfu bisunûfî avâtıfı'l-meliki'l-a'lâ Limni cezîresi muhâfızı vezîrim Nurullah Paşa -edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû- ve kıdvetü'n-nüvvâbi'l-müteşerri'în Limni Nâibi Mevlânâ () -zîde ilmuhû- ve mefâhiru'l-emâsil ve'l-akrân sâir zâbitân ve vücûh-ı ahâlî zîde kadruhum tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki cümleye beyândan müstağnî olduğu üzere Rum milletinden vukû' bulan fesâda mebnî Akdeniz'de geşt ü güzâr etmekde olan izbandid teknelerinin bâ-avn ü inâyet-i cenâb-ı Bârî ahz ve inhizâmları ve Mora cezîresiyle sâir isyânları vukû'a gelen adalar re'âyâsının kahr ve idâmları zımnında bi'l-fi'îl kapudan-ı deryâ düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfahham nizâmü'l-âlem vezîrim Ali Paşa -edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû- ma'ıyyetiyle bi-mennihî te'âlâ nevrûz-ı firîzda ihrâcî musammem olan donanma-yı hümayûnum için Limni cezîresinden kalyoncu ve mellâh neferâtı tertîb kılınarak nevrûz-ı firûzdan evvel cümlesi Tersâne-i Âmireme vürûd ve bir neferi noksân olmayarak isbât-ı vücûd eylemek üzere bundan akdemce Maliye cânibinden emr-i şerîfim ısdâr ve müşârun-ileyh kapudan paşa tarafından mahsûs mübâşir gönderilmiş ise de maslahatın derece-i ehemmiyetine binâ'en isti'câli hâvî mu'ahharan dahi tasdîr olunan emr-i münîfim hademet-i Devlet-i Aliyyemden mukaddem ve mübrem mübâşir ile tisyâr kılındığına mebnî asker-i mezkûrun şimdîye kadar vürûdu me'mûl iken el-hâletü hâzihî vürûd etmeyip ma'a hâzâ nevrûz-ı firuz gâyet takarrub eylediği zâhir ve donanma-yı hümayûnumun ihrâcî müretteb olan kalyoncu ve mellâh neferâtının vakt-i mezkûrdan evvelce vürûdlarına mütevakkıf idüğü bedîhî ve bâhir olmakdan nâşî sen ki vezîr-i müşârun-ileyhsin vusûl-i fermân-ı me'âlî-unvânımda Limni cezîresinden müretteb ve matlûb olan kalyoncu ve mellâh neferâtını inzimâm-ı re'y ve ma'rifetinle serî'an ve âcilen tahrîk ve ihrâc ve vakt-i mezkûrdan mukadem Tersâne-i Âmireme sevk ve irsâli esbâbını istihsâle kemâl-i ikdâm ve dikkat ve maâzallâhu te'âlâ neferât-ı merkûme vakt-i mezkûrdan evvel erişmemek lâzım gelir ve bu cihetle donanma-yı hümayûnumun te'hîrine bâ'is olarak bir neferi geri kalır ise

sebeb olanlar bilâ-emân mazhar-ı siyâset olacaklarında şübhe olmadığını lâzım gelenlere ifâde ve tefhime mübâderet eylemen fermânım olmağın isti'câlen ve tehdîden ve istisrâ'an ve tahzîren Dîvân-ı Hümâyûnumdan işbu emr-i celîlül-kadrim ısdâr ve () ile tisyâr olunmuştur imdi bu husûs mevâdd-ı uhraya bir vechile makîs olmayıp ziyâde ikdâm ve ihtimâm olunacak umûr-ı diniyyeden olduğunu ve bu bâbda kusûr ve rehâvet edenler sonra bir vechile cevâba kâdir olamayıp o makûleler haklarında siyâsetden gayrı mu'âmele olunmayacağını iktizâ edenlere etrâfıyla tebyîn ve telkîn ederek cezîre-i mezkûreden müretteb neferâtın birisi geri kalmaksızın cümlesini serî'an ve âcilen ihrâc ve vakt-i mezkûrdan mukaddemce Tersâne-i Âmireme irsâli vesâilini istikmâle vüfûr sa'y ve gayret eylemen irâde-i kâtrî'a-i şâhânem muktezâsından idüğü ma'lûmun oldukda ber-vech-i meşrûh amel ve harekete ve infâz-ı emr u irâde-i şâhânemle ifâ-yı levâzım-ı kâr-şinâsî ve revîyyete mezîd-i ihtimâm ve dikkat ve hilâfından gâyetü'l-gâye tevakkî ve mübâ'adet eylesin ve siz ki nâib ve sâir-i mûmâ-ileyhimsiz mazmûn-ı emr-i şerîfim sizin dahi meczûmunuz olarak mûcib ve muktezâsı üzere amel ve harekete ve tenfîz ve icrâsıyla ibrâz-ı levâzım-ı hidmet-güzârı masrûfuna bi'l-ittifâk ikdâm ve gayret ve hilâfî vaz' ve halet vukû'uyla mazhar-ı eşedd-i ukûbet ve cezâ olmakdan nefsinizi sıyânet eylemeniz bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki() vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimin mazmûn-ı itâat-makrûnuyla amel ve hareket ve hilâfından mücânebet eylesiz şöyle bilesiz alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız.

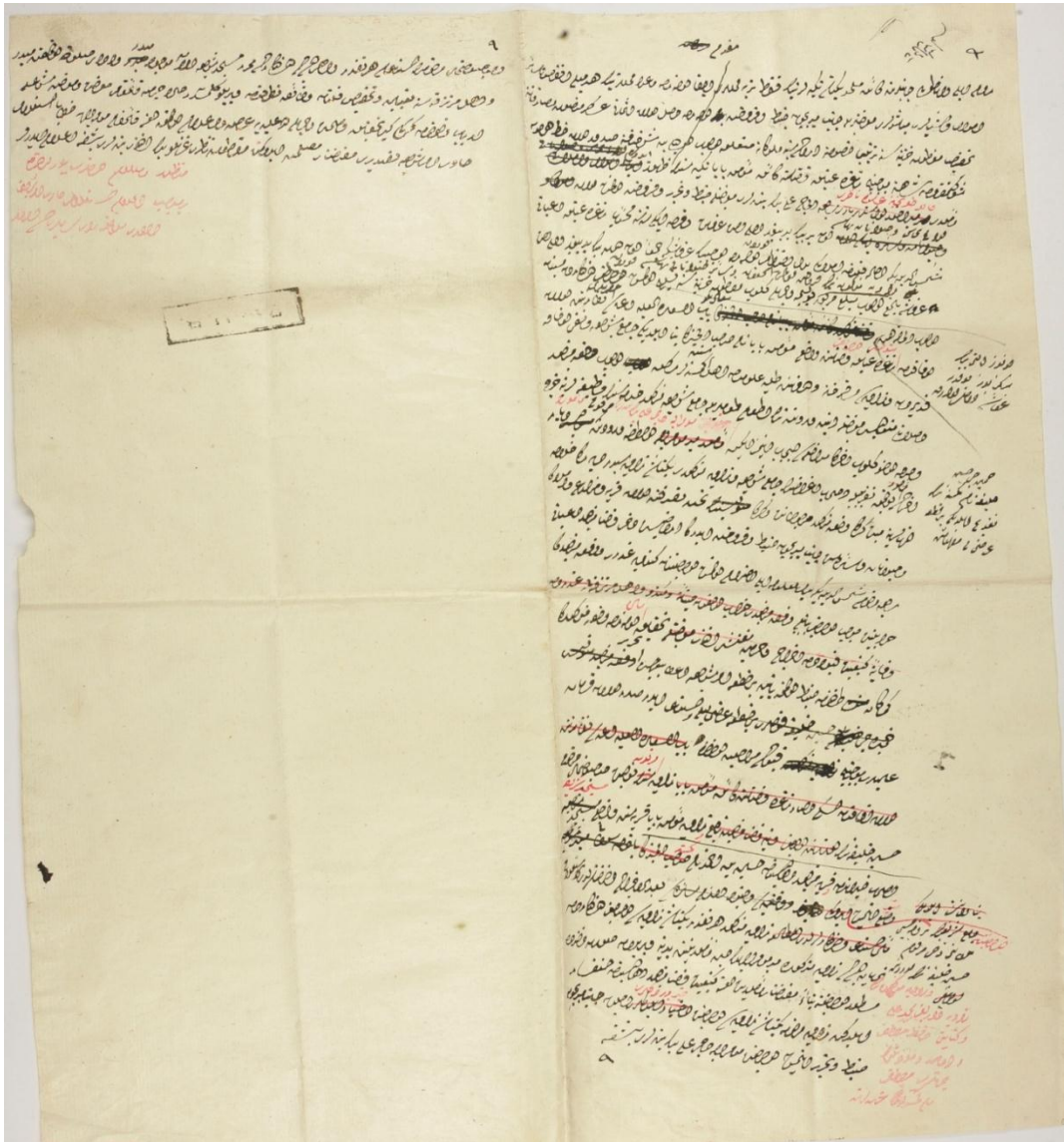
Tahrîren fî evâili şehri Cumâdelâhire li-seneti seb'a ve selâsîn ve mi'eteyn ve elf.

Kostantıniyye el-mahrûse

BOA. C.EV. 431/21839

29 Rebiyülevvel 1244/9 Eylül 1828

Bektaşî Tekkelerinin türbeler hariç yıkılıp hayvanat, hububat ve eşyasının miriden zapt edilerek satılması istenildiği gibi, Eski Zağra'da yıktırılan Mümin Baba Tekkesi'nde zapt olunan hayvanat ve saire arasında Mümin Baba Mescidi'ne ait eşya ve arazinin de, zapt edilip satıldığı yazılmaktadır.

NET. 1242-148274

حقانی کرم الشیخا دونو عانیو عافقو افخم فضیلت
یافت نام بیوردین بونده مقدم بیا سنا امالی مصدوره اولیوی لکسکه سه کند و سنا رضی امول و انیس فیط الوسه و بویکیت برینا حانی
موجب المسه اولیوی بیاید اسخطا ف شامل تقسیم اسم اولیوی بر قطعه عرضهای مجسی و الا بر لایعلا سید استیجاب نظر آرای دولتیان اسفاری
لازم کلام مجسی و لادله افاده و لادله نظر رسیدن جولوه اوزره عرضهای مذکور لفا کوزر سه و طلم باله لم یوباب اولاده ای عالیبدینان
اشفایده عرضهای مذکور اعدادی موقوف لهم به ابرار و غیره

تقديم عاقله على سائر الناس في ارضه
اجاب عليه ويا اهل ارضه اعطاني
الذي اريد الله عبد فرائد الرب فضله
الرب في قلبه فيه ربه اول تو عبد الله
مخار زمانه في وكان الله لهم عضوا
فكان على وكان الله لهم عضوا
مردود عبد الله فرائد الرب فضله
اجاب عليه ويا اهل ارضه اعطاني
الذي اريد الله عبد فرائد الرب فضله
الرب في قلبه فيه ربه اول تو عبد الله
مخار زمانه في وكان الله لهم عضوا
فكان على وكان الله لهم عضوا

سلطان باضیه دن زید بعض قوی و عارضی نملک و وقف و غلہ سی
 بر زاوید دہ شیخ اولنگرا ند اول زاوید چر اندہ ساکن اولنگرا نہ شرط
 و تعیین بیور و ب بر مدت جنور لر غلہ خر فومہ بہ متفرکرا کن فوت
 اولوب اول زاوید دہ شیخ و چر اندہ ساکن اولنگرا ند اہل بدعت
 و مدین خرد و فسد دن اولوب غلہ خر فومہ بہ سختی اولنگرا ند لایاوش
 اسلام آیدہ اللہ الی یوم الصیام حضرت غلہ خر فومہ بہی جہت انصاریہ
 صر نہ قادر اولور می ^{عہ سہ} کہہ العصر فاصی اذہ محمد طہ
 عقی ^{اکو} اولور

سلطان ماضیه دن زید بعض قری و عارضی قطع و تعیین الی عمره و ملک
 عمر و دخی بعد الملک و خف و غلہ سخی بر زاویہ دہ شیخ اولیاد الیہ زاویہ یک
 جراتندہ ساکن اولندہ شرط و تعیین اید و ب بر مدت ز نور لغام قومیہ
 منصرفند ایک فوت اولوب حالا اولی زاویہ دہ شیخ و جراتندہ ساکن
 اولندہ شقاون اولوب اہل بدعتدن اولملر یل غلہ ز نور بہ مستحق اولملر
 حالا پاشہ اسلام ایدہ اللہ تعالیٰ بالنصر الی یوم النصارم منصرفند یک
 غلہ قومیہ بی جہت اضرایہ صرفی جائز اولور می
 کہ العصر فاصی راوہ محمد طہ
 اولور

[illegible]

ولسا بنه بروم دوتلو افرم سلطانم حضرتی
 از میرمیه زکری ضبط وادارکنم تعیین یوردقلی کرکچی معادلو الحاج حسن اخا بنه لرینک مقتضای صدق و استقامتی اوزده
 بتوفیق الله تعالی امرامورده مننه شروع و مباشرتک بر قاجا کون صکره از میرلیمائی کورفرز قریب تختی محله افرنج سفایندرن کرکچی
 برانچی قطعه سفینه روغن زیت تحیل انکرلرین بر تقرب خبرالجب کیفیت مذکوری طرف بدکاره خفی افاده و اخبار اروپا و قیبله
 بدکاره و اغای موخایم طرندن معتقد ادملرین فیصله اوزرین وارد قلزده روغن زیت نقل و تحیل ایملکه اولون ایکی قطعه قابیل
 بر قطعه فرار و بر قطعه فرار ایدر معیوب باشد قره ایدرک دورونده اولون طایفه لری فرار ایشی ایدر ذکر اوجان بر قطعه قابیل
 سامور ادملرین قورلی اخذ و گرفت و طوغری از میر اسکله کنور دکلزده درویش اولون روغن زیت معرفت شرع وجه اتفاق
 و معطلرله راجح دقت اوزده ایدرده اولون عباد الله بیع و فروخت اندیشی و قایل مذکور از میرلیمانده محبوسا توفیق اولون اولون
 قایل مزبور ایدرک محل کنار و اختتامندن ایدرک کرکچینک خبر و اکاه اولعندین ایدرکده روغن زیت و صابون اوزرین
 قایل اولون اولون معین اولون مباشرت و وضعی ایله نقل و تحیل اولون ایدرک و قورده و موزون الکوم طرندن صحیحاً
 قایل و ترقی اولون و اشو خلوص رضا و معایر رضای دولتی و قریب اولون ماده مذکوری موخایم کرکچی الحاج حسن اخا بنه لر
 بروم تعلیل طبع دولتی عرض و اشارتین اولون ایدرک نایق بوباید موافق دای سامی نوبله ایدر منظر امکان ایدرک بیاخت
 و تعیین منظر امروای واداره و تیر عالی اولون نایق بوباید موافق دای سامی نوبله ایدر منظر امکان ایدرک بیاخت
 وسیله عرض عبودیت اولون ان شاء الله بروم معرفت کیفیت اغای موخایم بنه لرینک عذرین دفعی معلوم دوتلو
 بیوردق اولوباید و هوامده امر و اراده دوتلو افرم سلطانم حضرتی

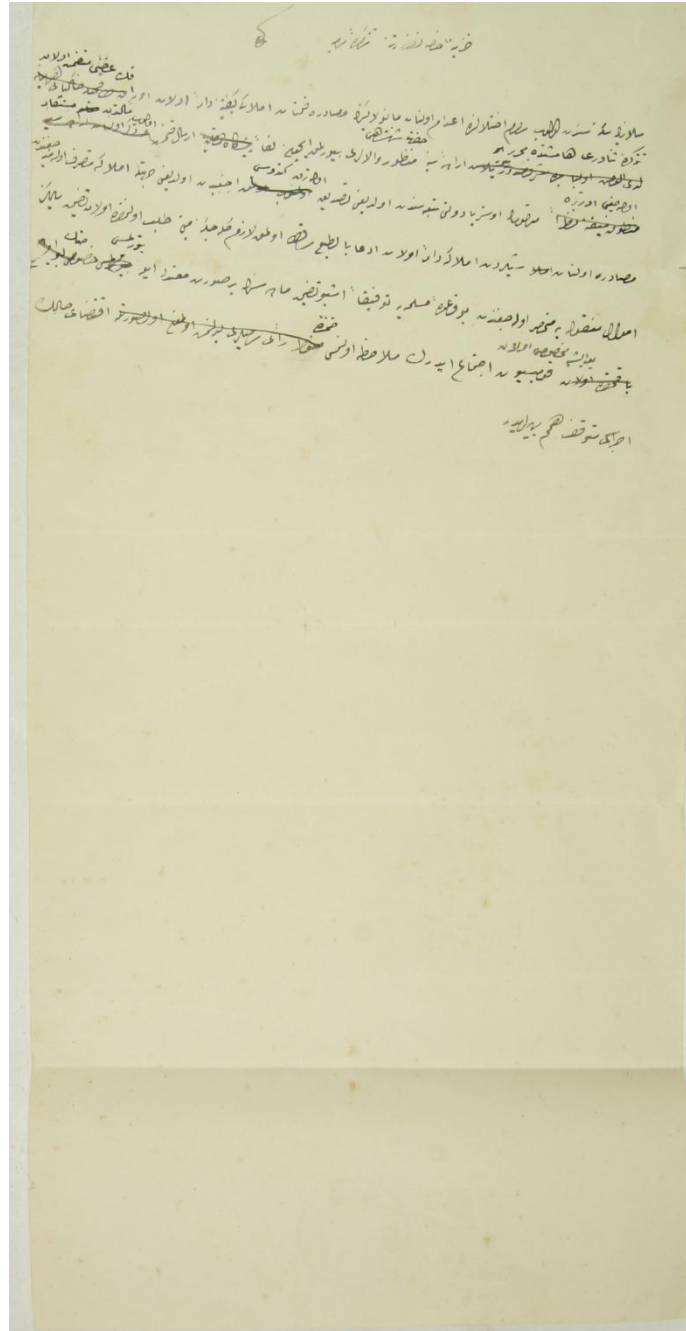
حاج
 معادلو
 و لیمه
 ایدر

06 Cemâziye'l-evvel 1273/2 Ocak 1857

BOA. HR. MKT 172/30

Rum ihtilalinde idam olunan Monalaki'nin Avusturya Devleti vatandaşı olduğu tasdik edildikten sonra müsadere olunan emlak için istenilen tazminat meselesinin halledilmesi hakkındadır.

9. TABLULAR

Aşağıdaki tabloda tezimizde yer alan belgelerin özetleri yer almaktadır. Özetler yapılırken belgede geçen olay kısaca ifade edilerek; belgenin tarihi ve ait olduğu fonda verilmiştir. Ayrıca belgelerin hicri tarihleri de miladiye çevrilerek belirtilmiştir.

Tablo 1. Belgelerin Özetleri

SIRA NO:	Belge tarihi	KONUSU	Fon kodu, Dosya ve Gömlek No
1	29 Safer 1242 2 Ekim 1826	Bir müddetten beri bazı şahısların Hacı Bektaş Veli'ye mensubiyet davası ile şeriata aykırı hareketlerde bulunarak halkı dalalete sevk etmekte olduklarından şeyhülislam, kazaskerler ve ülema ile diğer tarikatlara mensup şeyhlerden oluşan mecliste verilen karar ve sadır olan fetvalar gereğince bu Bektaşilerden pek uygunsuz ve muzır olanların idamları ve diğerlerinin nefyedilmeleri ve bunlara ait tekkeler ve vakıflar zapt olunup tekkelerden uygun olanların cami, medrese ve mektep haline konulup diğerlerinin yıktırılması hakkında Rumeli'de bulunan valiler ve saireye yazılan hükümdür.	C.ADL. 29/1734
2	29 Muharrem1243 22Ağustos 1827	Yeniçerilerin kaldırılması üzerine Kırçova'da Bektaşî Tekkesi'nin tahribi ve dervişlerin tebidi istenmiştir.	C. AS 203/8714
3	29 Safer 1243 21 Eylül 1827	Anadolu ve Rumeli'de ne kadar Bektaşî tekke ve zaviyesi varsa yalnız içindeki türbeleri bırakılıp geriye kalan mal ve eşyanın devlet namına zaptedilmesi ve bunun ülema, ayan ve halka bildirilmesi istenmiştir.	C..EV. 268/13680
4	29 Rebiyülevvel 1244 9 Eylül 1828	Bektaşî Tekkelerinin türbeler hariç yıkılıp hayvanat, hububat ve eşyasının miriden zaptedilerek satılması istenildiği gibi, Eski Zağra'da yıktırılan Mümin Baba Tekkesi'nde zapt olunan hayvanat ve saire arasında Mümin Baba Mescidi'ne ait eşya ve arazinin de, zapt edilip satıldığı yazılmaktadır.	C.EV. 431/21839

SIRA NO:	Belge tarihi	KONUSU	Fon kodu, Dosya ve Gömlek No
5	02 Zi'l-kâde 1245 25 Nisan 1830	Anadolu ve Rumeli caniplerinde bütün Bekta�i tekke zaviyelerinin yıktırılması, mallarının el konulması gerektiği halde Karahisar'da Akıncı karyesindeki �omaklı Baba Zaviyesi hakkında bir hususun merkeze bildirilmediği ve bunun sebebinin bildirilmesi Karahisar naibinden istenmiştir.	C.EV. 539/27216
6	08 Zi'l-kâde 1244 12 Mayıs 1829	Bekta�i tekkelerinin T�rbelerinden başka geriye kalanların yıktırılıp enkazıyla beraber arazilerinin ve bütün eşyalarının satılması emrine uygun olarak Mihaliç, Sencan ve Kirmasti kazalarında yıktırılan Bekta�i tekkelerinin yerleri satılmış olduğundan m�lknamelerinin satılanlara verilmesi istenmiştir.	C.ML. 249/10325
7	29 Zilhicce 1241 4 Ağustos 1826	Yeniçeri Ordusunun kaldırıldığı ve Asakir-i Mansurenin kurulmaya ba�landığı Bekta�i tekkelerinin kapatıldığı hakkında Kandiye Muhafızı Sehrab Paşa'lardan bildirilmekle, Kandiye muhafızlığına İzmir G�mr�k�s� Süleyman Ağa'nın veziriazamın isteğiyle tayin edildiği ve yerli neferatla tekkelerin yerleri hakkında ve yeni oluşturulacak Asakir-i Mansure hakkında Süleyman Paşa ile gönderilecek talimata göre hareket edilmesi istenmiştir.	HAT. 289/17345
8	27 Zilhicce 1253 24 Mart 1838	Mısır Valisinin Suriye'de tedabir-i harbiyede bulunması cihetiyle Arnavutluk'ta da bir fesat çıkarması muhtemel olduğundan Mısır'dan gelen adamların tevkif ve mektupların müsadere olunacağına dair.	HAT 373/20401
9	29 Zilhicce 1254 15 Mart 1839	Mısır'a karşı duran kolordu kumandanlarına müteyakkız bulunmalarına dair tahrirat yazılması ve Elviye-i Hamse M��iri Mustafa Nuri Paşa'nın Mısır'dan adam ve mektup gelince gelen adamı hıfz ve mektupları müsadere etmesi ve Sivas m��irinin rey i alındıktan sonra umum m��irlere tebligat yapılması arz olundukta mucibince irade sadır olunduğuna dair.	HAT 373/20418-1

SIRA NO:	Belge tarihi	KONUSU	Fon kodu, Dosya ve Gömlek No
10	29 Zilhicce 1245 21 Haziran 1830	Sabık haleb mütesellimi Ahmed Bey'in memur olduğu Şark cephesine gitmediği ve İstanbul'daki kardeşi Mustafa Bey'in işi uzatmak için kendisine yazdığı mektubun ele geçirdiği Sivas mütesellimi Ali Bey tarafından işar edilmekle serasker ve icab edenler ile müzakere edilerek Ahmed Bey'in tayinine ve Mustafa Bey'in burada tevkifine ve mallarının müsaderesine karar verildiğine ve saireye dair.	HAT 1232/48003-1
11	29 Zilhicce 1253 26 Mart 1838	Sabık Harbiye Nazırı Emin Efendi'nin baruthaneler hazinesine sabit olan borcuna karşılık talebiyle çiftliklerinin takasını istemiştir. Baruthane-i Amirelerden dolayı 3000 kise akçeden oluşan borcunun yanı sıra Harbiye ve Tüfenkhaneye borcu çıkacağından dolayı uhdesinde bulunan çiftlikler, konak ve emvalinin müsaderesi istenilmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde Emin Efendi'nin borcuna karşılık bulunmadığı tesbit edilerek mevcut duruma göre karar verilmesi gerektiği söylenmiştir.	HAT 739/35043-H-1
12	29 Zilhicce 1245 21 Haziran 1830	Sabık Haleb Mütesellimi Ahmed ve kardeşi Mustafa'nın hıyanetleri tahakkuk etmesine binaen İstanbul'da tutulan Mustafa'nın irade mucebince idam edileceğine ve Haleb vergi tahsildarı Ali Bey'in işarına nazaran Ahmed orada idam edildiği cihetle mallarının müsaderesi ve akrabalarının ve onlarla muharebede bulunan Şerif Bey'in görevden uzaklaştırmaları hakkında emirler verildiğine dair.	HAT 1232/48002-1
13	7 Rabîu'l-âhir 1234 3 Şubat 1819	Hıyanetleri anlaşılan Şam hazinesi muallimi Rafael ile kardeşlerinin emvallerinin müsaderesine dair.	CEVDET MALİYE 17382
14	19 Muharrem 1243 12 Ağustos 1827	Banaluka kazasının Derpe nahiyesi köylerindeki madenden çıkarılan altınların Nemçe'ye kaçırıldığına, bir madenci ustası gönderilmesine ve kaçak altınların müsaderesi için emir verilmesine dair Bosna Valisi Abdurrahim Paşa tarafından Sadaret'e tahrirat.	HAT 730/34720-1

SIRA NO:	Belge tarihi	KONUSU	Fon kodu, Dosya ve Gömlek No
15	25 Muharrem 1234 24 Kasım 1818	İzmir gümrüğü tarafından alınan bir haberde gizlice yabancı gemilere zeytinyağı kaçakçılığı yapılmaktadır. Yapılan baskında bir kayık gümrükçülerinden elinden kaçarken diğer kayık İzmir gümrüğüne getirilmiştir. Kayık baştankara edilerek taifeleri sıvışmış olduğundan zeytinyağları müsadere edilmiştir. Merkeze bildirilen yazıda yasak işlerle uğraşan bu kişilerin küstah cesaretlerinden dolayı gereken cezanın verilmesi istenilmektedir.	CEVDET MALİYE 279/11466
16	29 Muharrem 1238 16 Ekim 1822	Edremid Rumlarından Yaşed (Paşed?) ve kardeşinin Edremit'ten tedarik eyledikleri 2000 kantar ziftin birazını İstanbul'a gönderiyoruz diye Akdeniz'de dolaşan ızbandut gemilerine götürüp sattıkları haberi alınınca Edremid voyvodası bahsi geçen kişileri hapsedmiştir. Bahsi geçen kişilerin bir müddet sonra firar etmelerinden dolayı ziftlerine el konulmuştur. Yapılan yazışmalr sonucunda defterdar efendi Akdeniz Boğazı muhafızı ve Biga Sancağı mutassarıfı el-Hac Mustafa Paşa hazretleri tarafından bahsi geçen kişilerin geride kalan ziftlerinin tamamının müsadere edilip gönderilmesi istenilmiştir.	CEVDET İKTİSAD 13/619
17	29 Zi'l-hicce 1243 12 Temmuz 1827	Bükreş Muahadenamesi'nin münaziün fih maddelerinden olan ikinci maddeye müteferrik Eflak Voyvodası esbak Halek İpsilanti ve müteallikatının emval ve emlakine dair Rusya elçisi tarafından verilen iki taksirle merkumun hükümetçe zabt ve müsadere olunan emlakinin veresesi tarafından fûruhtuna müsaade edilmesi ve bu husustaki hesapları tedkik etmek üzere bir komisyon teşkili istenilmekte olduğuna dair telhis.	HAT 1149/45612-1
18	29 Cemâziye'l-âhir 1237 23 Mart 1822	Mora ve sair cezirelerdeki Rumların fesadına binaen tedibleri ve denizdeki gemilerinin müsaderesi zımında gönderilecek donanma için Limni ceziresine müretteb kalyoncu ve mellah neferatının tahririyle serian İstanbul 'a gönderilmesi istenilmektedir.	C. BH 79/ 3770

SIRA NO:	Belge tarihi	KONUSU	Fon kodu, Dosya ve Gömlek No
19	05 Muharrem 1252 22 Nisan 1836	Kıbrıs Ceziresi'nde Sicilateyn konsolos vekilinin Rum milleti fesadında katl ve müsadere olunan Dimitri Pavlidi nam şahısdan alacağı mebalige dair Sicilateyn devleti maslahatgüzarından takrirdir.	CEVDET HARİCİYE 168/8396
20	11 Cemâziye'l-âhir 1244 19 Aralık 1828	Emvali müsadere edilen Sirozlu Yusuf Paşa'nın Venedik'te bulunan iki harp sefinesi hakkında Cenova Şehbenderi Kaçanyî'nin gönderdiği yazıdır.	HAT 431/21941-1
21	29 Zi'l-hicce 1253 26 Mart 1838	Ağriboz'daki çiftlikat vesair emlakın tesviye ve fûruhtuna memur İsmail Bey'in mufarakatinden sonra Yunanlılar tarafından emlaklerinin zabt ve müsadere edilmekte olduğunu mübeyyin ada sakinlerinin müştereken yolladıkları mazbatadır.	HAT 1220/47748-1
22	29 Zi'l-hicce 1253 26 Mart 1838	Malının müsadereesine irade sadır olan Emin Efendi'nin çiftliklerinde Florya ve Ayestefanos çiftliklerinin Yakub Paşa ile Vecihi Paşa'ya satılması hakkındadır.	HAT 1332/51925-1
23	29 Zi'l-hicce 1253 26 Mart 1838	Emvalinin müsadere olunması emir edilen Vassaf'ın uhdesindeki emlak ve mukataat ve muhallefatına ve bazı kimselerin isticvablarına dair Mansure ve Darbhane-i Amire defterdarlarının müştereken verdikleri takririn takdim edildiğine dair arz tezkeresidir.	HAT 1269/49154-1
24	29 Zi'l-hicce 1254 26 Mart 1839	Memurin vesairenin keyfi surette katl ve müsadere ve sair şekillerde cezalandırılması külliyyen kaldırıldığından herhangi bir suça karşı şer ve kanun dairesinde ceza verilmesi esasına dayanak olarak düzenlenmiş olunan ceza kanunnamesidir.	HAT 1242/48294-1
25	20 Cemâziye'l-evvel 1263 6 Mayıs 1847	Babasının müsadere edilen mallarının iadesini isteyen Yasef'in arzuhalı üzerine Maliye Nezaretine gönderilen tezkire ve müsadere Tanzimat'tan önce olduğundan bir şey yapılmayacağına dair Maliye Nazırı Sarım'ın derkenarı.	A.MKT 75/53
26	02 Ramazan 1273 26 Nisan 1857	Selanikli Nikolaki'nin müsadere olunan emvalinden dolayı kendisine tazminen hazineden akçe verilmesi istenilmektedir.	HR. MKT 188/25

SIRA NO:	Belge tarihi	KONUSU	Fon kodu, Dosya ve Gömlek No
27	02 Ramazan 1273 26 Nisan 1857	Selanikli Nikolaki'nin müsadere edilen emvalinden dolayı olan tazmin akçesinin verilmesi hususundadır.	HR. MKT 188/20
28	22 Receb 1273 18 Mart 1857	Selanik' de oturan Avusturya tebasından olup idam edilen Manolaki'nin emvalinin müsadere kılınmasından dolayı olan zararının karşılanması için yazılan surettir.	HR. MKT 182/47
29	20 Receb 1273 16 Mart 1857	Selanik'de bir Avusturayalının müsadere olan mallarının tazmin edilmesi istenilmektedir.	HR. MKT 182/1
30	14 Receb 1273 10 Mart 1857	Selanik'de idam edilmiş olan Avusturya tebasından olup Monalaki'nin müsadere olunan mallarının tazmini istenilmektedir.	HR. MKT 180/91
31	17 Cemâziye'l-evvel 1273 13 Ocak 1857	Selanik sakinlerinden olup Rum ihtilalinde idam edilerek malları müsadere edilen Monalaki hakkında istizan tezkiresi gönderilmesi.	HR. MKT 173/4
32	06 Cemâziye'l-evvel 1273 2 Ocak 1857	Rum ihtilalinde idam olunan Monalaki'nin Avusturya Devleti vatandaşı olduğu tasdik edildikten sonra müsadere olunan emlak için istenilen tazminat meselesinin halledilmesi hakkındadır.	HR. MKT 172/30
33	13 Muharrem 1272 25 Eylül 1855	Katledilip eşyaları müsadere edilen Selanikli Can oğlu Manolaki ve kardeşi Gorger veled-i Civan Kiryako'nun tabiiyetlerinin tahkiki hakkındadır.	HR. MKT 121/50
34	12 Muharrem 1272 24 Eylül 1855	Beyrut'ta bulunan Fransız Rena'nın Cezzar Paşa zamanında müsadere olunduğu iddia edilen emlakı hakkında gerekli tahkikatın yapılması istenilmektedir.	HR. MKT 121/35

SIRA NO:	Belge tarihi	KONUSU	Fon kodu, Dosya ve Gömlek No
35	22 Zi'l-hicce 1271 5 Eylül 1855	Fransız Donna'nın Cezzar paşa zamanında müsadere olunan emlakından dolayı gerekli tahkikatın yapılması istenilmektedir.	HR. MKT 118/97
36	25 Receb 1273 21 Mart 1857	Avusturya tebalı olup önceden idam edilmiş olan Selanikli Manolaki Covanni'nin müsadere olunan mallarının tazmini istenilmektedir.	HR. MKT 182/86
37	09 Şaban 1273 04 Nisan 1857	Selanikli olup Rum ihtilalinde idam edilen Avusturya tebeasından Manolaki'nin müsadere olunan emval ve eşyasının taksit taksit ödenmesi istenilmektedir.	HR. MKT 186/70
38	09 Şaban 1273 04 Nisan 1857	Rum ihtilalinde idam idam edilen Selanikli Manolaki'nin müsaderen edilen mallarından dolayı verilmesi kararlaştırılan tazmin akçesinin tamamının verilmesi istenilmektedir.	HR. MKT 184/95
39	10.01.1869	Kaftancıoğlu nam kimesnenin zevcesi Navrin Hatun'un müsadere olunmuş emlak meselesine dair mazbatadır. 1821 yunan isyanında eşi vefat etmiştir.	HR. TO 195/37
40	16 Ramazan 1286 20 Aralık 1869	Vefat etmiş olan Hacı Mehmed Ağa'nın Tanzimat öncesi malı müsadere edilirken evladlarına şartlı olarak vakf eylediği zeytinliklerde müsadere edilmiştir. Mehmed Ağa'nın malı müsadere edilirken Edremid ve Kemer-i Edremid'de evladına şartlı olarak vakf edilen zeytinliklerin müsaderesi sonucu geride kalanlar zor durumda kalıp sefalet içerisinde yaşadıkları belirtilmektedir. Zeytinliklerine mukabil çocuklarına maaş tahsisi yapılması istenilmektedir. Bunun üzerine açılan davada torunu Şefik Efendi'ye 500 guruş ve diğer dört toruna 150 guruş kızı Ayşe Hanım'a da 500 guruş toplamda 1600 guruş tahsisi istenilmektedir	İ. DH. 604/42124-1- 1

SIRA NO:	Belge tarihi	KONUSU	Fon kodu, Dosya ve Gömlek No
41	29 Ramazan 1278 – 30 Mart 1862	Tepedelenli Ali Paşa ve oğlu Veli Paşa'nın isyanından sonra malları müsadere edilmiştir. Bu arada isyanla ilgisi olmamasına rağmen Tepedelenli'nin torunu olması hasebiyle Girit Valisi İsmail Rahmi Paşa'nın malları da müsadere edilmiştir. İsmail Rahmi Paşa'nın Sofadis, Meşfelor, Cum'a ve Faliviye-i Kebir çiftlikleri de müsadere edilerek kendisine 20.000 guruş maaş tahsis edilmiştir. Daha sonra kendisine verilen bu maaştan 3000 guruş indirim yapılmıştır. Bu olay üzerine İsmail Rahmi Paşa çiftliklerinin kendisine iade edilmesini istemiş ve açmış olduğu dava sonucunda haklı bulunarak çiftlikler kendisine iade edilmiştir.	İ.MMS, 24/1071-2-1, 3-1, 4-1, 5,1
42	17 Zi'l-kâde 1242 – 21 Mayıs 1827	Çirmen Mutasarrıfı Esat Paşa'nın kapı kethüdasına göndermiş olduğu tahriratta Çorlu havalisinde yakalanan haydutları zabt ve silahları müsadere edilerek İstanbul'a gönderilmiştir. Zikredilen eşkıyalar merkeze gönderilirken üzerlerinde yakalananlar da bir deftere kayıt edilerek nereye teslim edilmeleri istenilmektedir.	BOA. HAT. 708/33934-1-1